

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN TÜRBE ZİYARETLERİNİN ANLAMI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (VEYSEL KARANİ TÜRBE Sİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep KİMYA

Van-2019

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

**DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN TÜRBE ZİYARETLERİNİN ANLAMI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (VEYSEL KARANİ TÜRBE Sİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Zeynep KİMYA

Danışman
Doç. Dr. M. Zeki DUMAN

Van-2019

*Bu tez çalışması, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Koordinasyon Birimi tarafından, SYL-2018-6869 nolu proje koduyla
desteklenmiştir.*

KABUL VE ONAY SAYFASI

Zeynep KİMYA tarafından hazırlanan “**Din Sosyolojisi Açısından Türbe Ziyaretlerinin Anlamı Üzerine Bir Araştırma (Veysel Karani Türbesi Örneği)**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından **OY BİRLİĞİ** ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi **SOSYOLOJİ** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

<p>Danışman: Doç. Dr. M. Zeki DUMAN Genel Sosyoloji ve Met. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</p>	
<p>Başkan : Doç. Dr. Suvat PARİN Uygulamalı Sosyoloji. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</p>	
<p>Üye : Dr. Öğr. Üyesi Deniz AŞKIN Genel Sosyoloji ve Metodoloji / Bitlis Eren Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum</p>	
<p>Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatma GÜNGÖRER Uygulamalı Sosyoloji. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</p>	
<p>Tez Savunma Tarihi</p>	25.01.2019
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p> <p>28.01.2019</p> <p>Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN SAYFASI

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Zeynep KİMYA

08.01.2019

YÜKSEL LİSANS TEZİ

Zeynep KİMYA

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ocak, 2019

DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN TÜRBE ZİYARETLERİNİN ANLAMI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (VEYSEL KARANI TÜRBE Sİ ÖRNEĞİ)

ÖZET

Türbeler, manevi gücü ve meziyeti olduğu düşünölen kişilerin defnedildikleri, halk tarafından kutsal olarak bilinen mekânlardır. Ziyaret yerleri, kutsallığın mekânsal anlamda şekillenmiş biçimidir. Bu mekânlarda hacet, dilek, istek, murat gibi kavramlarla ifade edilen talepler dile getirilmektedir. Bu talepler bazen bir takım ritüellerle tamamlanmaktadır. Söz konusu ritüeller çoğu zaman ya İslam dışı ya da İslami uygulamalarla sentezlenmemiş geleneksel bir formda sergilenmektedir. Bu ritüeller “halk dindarlığı” kavramıyla dinin özüne uymayan uygulamalar olarak da ifade edilebilir. Halk dindarlığı ya da geleneksel din anlayışı, kutsal kabul ettiği mekânları ziyaret etmeyi vazgeçilmez unsurları olarak görmektedir. Kitabî din anlayışı ile hareket eden bir kesim, bu uygulamaları dinin özüne aykırı olarak görüp sert bir şekilde eleştirirken; bir başka kesim ise bu uygulamaları tamamen içselleştirmiş ve dinin gerekliliği olarak görmüştür.

Türbe ziyaretlerinin esas amacı, “ulaşılamaz olarak bilinene” yani “Yüce” olana kutsal olan bir aracı vesilesiyle ulaşabilmektir. Kutsal kabul edilen bu araçlar ise kuşkusuz ziyaret mekânları ve türbelerdir. Yüce olana yakın olma düşüncesi, kutsal olarak görölen bu mekânları manevi bir sığınak haline getirmektedir. Özellikle İslam dininin mübarek gün ve gecelerinde insanlar bu yerleri değişik amaçlarla ziyaret etmektedir. Bu özelliklerinden dolayı türbe ziyaretleri, din sosyolojisi açısından ele alınması gereken bir olgudur ve araştırmaya değer bir konudur.

Bu alışmada, Siirt İli Veysel Karani Hazretleri Türbesi örnekleminden yola çıkılarak, türbelerin insanların manevi dünyalarında ve sosyal hayatlarında nasıl bir yer edindiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Veysel Karani Hazretleri türbesinden hareketle, türbe ziyaretlerinin nedenleri, ziyaretçilerin beklentileri, ziyaret sırasında uygulanan pratikler ele alınmış ve alan verilerine dayalı olarak sosyolojik analizler yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Dini İnanç, Kutsal, Veysel Karani Türbe, Geleneksel Din Anlayışı, Halk Dindarlığı.

Sayfa Adedi : 114

Tez Danışmanı : Doç. Dr. M. Zeki DUMAN

Master Of Science Thesis

Zeynep KİMYA

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

January, 2019

AN INVESTIGATION ON THE MEETING OF THE VILLAGE OF RELIGIOUS VISION FOR RELIGIOUS SOCIOLOGY (CASE OF VEYSEL KARANI TOMB

ABSTRACT

Turbans are places known to be sacred by the people, where they are buried by people who are thought to be spiritual power and virtue. The places of visit are the form of sanctity shaped in the spatial sense. In these spaces, requests expressed by concepts like hacet, wish, desire, murat are expressed. This ritual is often exhibited in a traditional form that is either non-Islamic or not synthesized in Islamic practices. This ritual can also be expressed as practices that do not conform to the principle of religion with the concept of "folk religiosity". People's religiosity or traditional religion considers them as indispensable elements of visiting the places they regard as sacred. While a group of people who acted with a book understanding of religion saw these practices as contrary to religion's essence and criticized them in a harsh manner, and another saw these practices as fully internalized and necessity of religion.

The main objective of the visit to the tomb is to reach the means of being "sacred" to what is "known as unreachable". These medieval intermediaries are undoubtedly visited places and species. Being close to the Almighty makes these places, considered sacred, a spiritual haven. Especially on the blessed days and nights of the Islamic religion, people visit these places for different purposes. Due to these characteristics, tomb visits are an important issue to be considered in terms of sociology of religion and worth investigating.

In this study, it was aimed to reveal how the species are located in the spiritual worlds and social life of the people by way of the sample of Siirt Ili VeyselKarani. With the motive of VeyselKarani's inhabitants, the causes of the tomb visits, the anticipation of visit, the practices applied during the visit were discussed and sociological analyzes were made based on the field data.

Keywords : Religionial Belief, Sacred, Veysel Karani, Tomb, Traditional Religious Understanding, Folk Piety.

Number of Pages : 114

Scientific Director : Doç. Dr. M. Zeki DUMAN

TEŞEKKÜR

Konunun belirlenme aŐamasından sonuna kadar geçen süre içerisinde hiçbir yardımını esirgemeyen, değerli katkıları bulunan, bilgi ve deneyim açısından gerekli donanımı kazanmamı sağlayan danışman hocam Doç. Dr. M. Zeki DUMAN'a sonsuz teŐekkürlerimi sunarım. Araştırmanın uygulaması aşamasında alanda gerekli desteği veren Siirt Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bağlı Veysel Karani Türbesi Müdürlüğüne ve soruları sabırla yanıtlayan katılımcılara teşekkür ederim. Ayrıca desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, her zaman yanımda olan anneme ve babama teşekkür ederim. Yine çalışma süresi boyunca yanımda olan ve desteğini esirgemeyen kıymetli eŐim Osman KİMYA' ya sonsuz teŐekkürler.

Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi tarafından desteklenmiştir. Başta rektörlük olmak üzere projeyi destekleyen Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Başkanlığına da teşekkür ederim.

Zeynep KİMYA

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	III
TEŞEKKÜR	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ	XII

BİRİNCİ BÖLÜM: 1. DİNİ İNANCIN SOSYOLOJİK TEZAHÜRÜ	1
1.1. İnsan Açısından Dini İnancın Önemi	1
1.2. Sosyolojik Açıdan Dini İnancın Önemi	4
1.3. Kutsallığın Pratiği: Dini Bir Kavram Olarak Ziyaret Fenomeni.....	9
1.3.1. Halk Dindarlığı	11
1.3.2. Kültürel Bir Olgu Olarak Ziyaret Fenomeni.....	15
1.3.3. Toplumsal Bir Olgu Olarak Ziyaret Fenomeni	17
1.3.4. Tarihsel Bir Olgu Olarak Ziyaret Fenomeni	21

İKİNCİ BÖLÜM: 2. ZİYARET FENOMENİ ÇERÇEVESİNDE VEYSEL KARANI TÜRBESİ.....	27
2.1. Veysel Karani Hazretlerinin Hayatı	27
2.2. Veysel Karani Hazretleriyle İlgili Literatür	30
2.2.1. Veysel Karani Hazretleriyle İlgili Hadis-i Şerifler	30
2.2.2. Veysel Karani Hazretleriyle İlgili Menkıbeler.....	35
2.2.3. Veysel Karani Hazretleri Türbesi Hakkında Bilgiler.....	37
2.2.4. Veysel Karani Hazretlerinin Kabriyle İlgili Değişik Görüşler	39
2.2.5. Veysel Karani Hazretleri Türbesi Ziyaretiyle İlgili Genel İzlenimler	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ.....	45
3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	46
3.2. Araştırmanın Önemi.....	48
3.3. Araştırmanın Problemleri.....	49

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	50
3.5. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri.....	52
3.6. Karşılaşılan Zorluklar.....	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: 4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE	
YORUMLARI	54
4.1. Araştırmanın Niceliksel (Anket) Verileri ve Analizi.....	54
4.2. Araştırmanın Niteliksel Verileri (Mülakatlar) ve Analizi.....	60
4.2.1. Türbe Ziyaretlerine Genel Bir Bakış.....	60
4.2.2. Veysel Karani Hazretleri Hakkında Bilinenler	65
4.2.3. Ziyaretlerin Altında Yatan Nedenler.....	68
4.2.4. Duygusal Yönden Analiz	72
4.2.5. Ziyaret Sırasındaki Uygulamalar	77
4.2.6. Türbe Ziyaretinin İslam'da Yeri	85
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	89
KAYNAKÇA	92
FOTOĞRAFLAR.....	99
EKLER.....	111
Ek-1. Mülakat Formu	111
ÖZGEÇMİŞ	
ORİJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
ans.	: Ansiklopedi
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
ev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
km.	: Kilometre
m.	: Metre
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vg.	: Ve gibi
vd.	: Ve diğeri
yy.	: Yüzyıl
edt.	: Editör
haz.	: Hazırlayan

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1.** Araştırmaya Katılanların Cinsiyet ve Yaş Grafiklerini Gösteren Frekans Dağılımı 54
- Grafik 2.** Araştırmaya Katılanların Doğum Yerleri ve Medeni Durumlarını Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı 55
- Grafik 3.** Araştırmaya Katılanların Eğitim ve Meslek Durumlarını Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı..... 55
- Grafik 4.** Araştırmaya Katılanların Aylık Ortalama Gelirleri ve Aile Yapılarını Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı 57
- Grafik 5.** Araştırmaya Katılanların Dini Açından Kendilerini Nasıl Tanımladıkları ve Namaz Kılmayla İlgili Düşüncelerini Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı 58
- Grafik 6.** Araştırmaya Katılanların Oruç Tutmayla İlgili Düşüncelerini Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı..... 59

ÖNSÖZ

Türbeler, manevi güç ve meziyetleri olduğuna inanılan kişilerin adlarına yapılan mezar veya anıtlardır. Bu kişiler toplum nezdinde veli, evliya, eren, şeyh, arif, seyit, mübarek zat, Allah dostu gibi sıfatlarla bilinmektedir. Bu mekânların ziyaret konusu olması da toplumun burada yatan kişilere manevi anlamlar yüklemesi ve onların Allah katında daha kıymetli bir mertebeye sahip olduklarını düşünmelerindedir. Yani insanlarda, buralarda yatan kişilerin Allah'ın sevgili kulları olduğu inancının hâkim olmasından dolayı buralara gelenler bu kişileri aracı kılarak dile getirilen dileklerin daha çabuk kabul olacağı inancındadırlar. Türbe ziyaretleri, her ne kadar semavi dindarlık noktasından hareketle bir kesim tarafından eleştirilse de toplumsal dindarlık içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Zira Türbe ziyaretleri sosyolojik bir olgudur ve tarihsel süreç içerisinde bu olgu hep var olmuştur, günümüzde de çeşitli usullerle varlığını sürdürmektedir.

Bu çalışmada Veysel Karani Türbesi örneğinden hareketle din sosyolojisi bağlamında toplumda var olan türbe ziyaretleri, alan verileri çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma kabaca dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyolojik bağlamda din ve kutsal kavramları üzerinde durulmuş, toplum açısından ziyaret fenomeninin işlevi değerlendirilmiştir. Ayrıca türbe ziyaretlerinin nedenleri, kültürel ve dini anlamda arka planı, genel bir tarih çerçevesi içinde, analiz edilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde Veysel Karani Hazretlerinin hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Yine çalışmaya konu olan Siirt iline bağlı Baykan ilçesi hakkında bazı bilgiler verilmiştir. Türbenin yapısı ve özellikleri hakkında da detaylı bilgiler verilmiş, türbenin ziyaret konusu olması, kişiye ve yaşama dönük yönleri üzerinde durulmuştur. Türbenin fiziki yapısı anlatılmış ve türbe çevresinde oluşan genel inanışlardan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde alan çalışmasından bahsedilmiştir. Araştırmanın problemleri ve hipotezleri verilmiştir. Araştırmanın tasarımı ile ilgili belirlenen teknik çerçeve içinde evren, örneklem, veri toplama kaynakları ve son olarak da çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. Ayrıca alan verileri çerçevesinde görüşülenlerin kültürel, ekonomik ve eğitim düzeyleri gibi özellikler de dikkate alınarak türbe ziyaretlerinin nedenleri, ziyaretçilerin beklentileri, gerçekleştirilen uygulamalar ve ziyaretçilerin türbe ziyaretleri ile ilgili düşünceleri nitel anlamda tespit edilmeye çalışılmıştır.

Zeynep KİMYA

04.01.2019 - Van

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden bu yana toplumların yaşantılarını etkileyen ve bu yaşantıları zaman zaman yönlendiren bir takım inanç ve uygulamalar var olagelmıştır. Ziyaret yerleri de toplumların inanç ve uygulamalarına etki eden söz konusu unsurlar arasında yer almaktadır. Türbe, yatır veya kümbet gibi farklı isimlerle de ifade edilen ziyaret yerleri, çoğunlukla veli, evliya, ermiş, âlim, arif, baba, seyit, şeyh ve pir gibi sıfatlarla anılan, halkın manevi gücünün ve meziyetinin olduğuna inandığı ve halk tarafından “mübarek” olarak adlandırılan kişilerin yattıkları kutsal olarak kabul edilen mekânlardır.

Bu mekânlar, içerisinde yatan kişinin maneviyatından kaynaklı, sahip olduğu manevi güç sayesinde çok önemli birer çekim merkezi olmuşlardır. Bundan dolayı türbeler tarih boyunca her türlü amaç ve dilek için zamana ve mekâna göre değişebilen farklı usullerle “ziyaret” mevzusuna konu olmaya devam etmişlerdir. Esasen türbe ziyaretleri, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur.

Çünkü insanoğlu bilinmeyene karşı hep şüphe ile yaklaşmıştır. Kendini bu bilinmeyenden koruyabilmek için ise onu kutsallaştırmayı, yüceltmeyi tercih etmiştir. Bu tercihini de çeşitli ritüeller sergileyerek göstermiştir. Bu durum sadece İslam dini açısından değil, insanlık tarihi boyunca var olan tüm inanç sistemleri üzerinden düşünülebilir. Ancak bu çalışmada İslam dini kapsamında söz konusu ritüeller değerlendirilecektir.

İnsanın bilmediğini kutsallaştırması durumu elbette modern dünyada da kendini göstermektedir. Kutsal kabul edilen taş ve ağaç gibi nesnelere; evliya, eren ve ermiş gibi ulu kabul edilen kişilerin mekânlarının kutsallaştırılması ve buraların ziyaretgâha dönüştürülmesi şeklinde görülebilmektedir. Ancak kutsal ağaç, taş vb. olgular –ziyaret morfolojisi olarak da tanımlanır- bu çalışmanın konusu değildir. Bu çalışma daha çok yatır veya türbe olarak da adlandırılan ziyaret mekânlarını konu alacaktır.

Çalışmaya başlanmadan önce yapılan genel bir literatür taramasında türbe ziyaretlerinin, genellikle türbede yatan söz konusu “mübarek kişi” aracılığı ile Allah’a yakarılması, dilek ve isteklerde bulunulması amacına yönelik olduğu şeklinde tanımlandığı görülmüştür. Bu duruma insanların, türbede yatan kişinin kutsallığına inanmaları ve onun manevi yönden yüce bir zat olduğunu düşünmeleri etki etmektedir. Onlara göre, türbede yatan zat, Allah’ın sevgili kuludur ve çeşitli mucizevî olayları gerçekleştirmeye kadirdir. Gösteriyor ki insanlar esasen bilmediklerini kutsallaştırmakla beraber, bu kutsalı üstesinden gelemedikleri dert ve kederleri için bir sığınma ve umut kapısı olarak da görmektedirler.

Özellikle içinde buldukları zor ve sıkıntılı durumlarda ya da geleceğe yönelik beklenti ve isteklerinin arttığı dönemlerde söz konusu mekânları ziyaret ediyor olmaları bu tespiti doğrulamaktadır. Yaşadıkları sıkıntıların yoğunluğuna göre hayatlarındaki bazı dönemlerde bu mekânları ziyaret etmeye daha çok ihtiyaç duyarlar.

21. yüzyıl Türkiye’si İslami boyutta incelediğinde din olgusunun giderek rasyonelleştiği ve dini yaşamın bireyselleştiği gibi yorumlar yapılmaktadır. Bunun neticesinde ise türbe ziyaretlerinin giderek azalacağı ve zamanla tamamen ortadan kalkacağı varsayımı yapılmaktadır. Ancak durum tam tersidir. İnsanların psikolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarına cevap vermesi nedeniyle türbe ziyaretleri günümüzde oldukça yaygın bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Türbe ziyaretleri popüler dindarlığın da önemli bir unsurunu oluşturmaktadır.

Tanım olarak popüler dindarlık dinin öğretilerinin halk kitlelerince yeniden yorumlanmasıdır. Bunun şekillendirilmesinde ise toplumun psiko-sosyal ihtiyaçları ve dini algılama biçimi etkilidir. Burada kültürel şartlar ve yaşam biçimi önemlidir. İşte bu noktada Türkiye’de bu dindarlığın en canlı sergilendiği mekânların türbeler olduğu görülmektedir. Türbe ziyaretleri çerçevesinde ortaya çıkan pek çok inanç ve ritüel bu tarz eğilimlerin yansımasıdır.

Türbeler, kutsalın veya kutsallık addedilen mekânlar olarak bir çeşit tezahür ettiği yerlerden olup adak ve ziyaret dindarlığının toplum kültürünü göstermektedir. Kitap kaynaklı olarak uygulanması gereken din pratiklerinin yanında bir çeşit “halk kaynaklı din” konumunda sayılabilecek, halk dindarlığının oldukça fonksiyonel, kutsal odakları olarak ortaya çıkmaktadır. Halk dindarlığının karakteristik bir boyutu olarak da en fazla adak ve ziyaret dindarlığı olgusu gelişmiştir.

Görüldüğü üzere türbe ziyaretleri, sosyolojik bir olgudur. Bu olgu, tarihsel süreç içerisinde hep var olmuştur ve bu olgunun ortadan kalkacağına dair kesin bir veri de yoktur. İnsanlar, dün olduğu gibi bugün de söz konusu bu mekânlardan medet ummaktadır ve çeşitli isteklerinin gerçekleşmesi için buraları ziyaret etmektedir. Ayrıca bu mekânlar gelecekte de aynı fonksiyonunu sürdüreceğe benziyor. Çünkü tarihi süreçte kutsallık yönünde insan toplulukları her daim “somut bir kutsala” yönelmiş, ihtiyaçları olan veya eksiklerini tamamlama ya da dini vazifelerini yerine getirme manasında özellikle türbe ziyaretlerine önem vermişlerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DİNİ İNANCIN SOSYOLOJİK TEZAHÜRÜ

1.1. İnsan Açısından Dini İnançın Önemi

İnsanoğlu var olduğu günden beri kendi gücünün üstünde, çok ötesinde bir gücün var olduğunu kabul etmiştir. İhtiyaçlarını temin edebilmek için yüce bir Varlığa inanma ihtiyacı duymuştur. Aslında din, insanlık tarihi boyunca toplumlara göre değişen farklı formlarda tezahür etmiş ve yaşanmıştır. İnsanlık bu formları ortaya çıkarırken hem inanma isteğini gidermiş hem de bunu ait olduğu toplum yapısının kalıplarına sığdırmaya çalışmıştır.

Dolayısıyla dinin sosyal hayat içerisinde önemli bir yer edindiği vurgusu yapılabilir. Hele ki çalışılan toplum Türkiye ise bu önem biraz daha artmaktadır. Günlük hayatın akışı içerisinde kişiler din ile sıklıkla karşılaşmaktadır. Dinin bilinen toplumsal ve tarihsel gerçekliğinin yanı sıra insanların duygu dünyasında uyandırdığı etkiyi de anlamak gerekir. Mesela dinin varlığıyla birçok insan mevcut hayatın ve bilinen toplum yaşamının ötesinde farklı amaç, hedef ve hayat gayelerini benimseyebilmektedir. Yani aslında kişi burada kendini dine adanmıştır. İşte tam da bu noktada dinin etkisini anlamak gerekir. Bu hususta Hökelekli (2013:30) bireylerin ruhunda en derin duygu ve arzuların kaynağının din olduğunu ifade eder. En kararlı bağlılıkların ve taraftarlıkların da din kaynaklı olduğunu belirtir.

Bir başka yönden bakılacak olursa dinin veya inanç değerlerinin toplumda tek tek bireyler üzerinde güdülenmesiyle öncelikle kişiler ve sonrasında ise toplum iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırt edebilir. Bu sayede kişiler doğru ve yanlışın bir ölçüsüne sahip olabilir. Din elbette insanların vicdanlarında doğru-yanlış, günah-sevap, iyi-kötü gibi ruhsal ve psikolojik dünyaya etki eden kavramları belirlemenin yanında, insanların avunup teselli bulduğu bir sığınak kavramı şeklinde de sunulmaktadır (Köse, Ayten, 2013:76).

Dinin insanlık tarihinin ilk dönemlerinden beri var olageldiği ve insanların bununla tapınma ihtiyaçlarını giderdikleri bilinir. Bu durum farklı biçimlerde kendini göstermiştir. Ancak dinin kökeni hakkında literatürde tam anlamıyla bir tanımlama henüz yapılmamıştır. Fakat Allah inancının insan psikolojisine etkileri araştırıldığı zaman insan beynine pozitif anlamda farklı etkilerde bulunduğu yani mutluluk hormonunun salgılanmasını sağladığı görülmüştür. Tarhan bu etkileri üç duygu üzerine temellendirmiştir. Bu üç duygu dinlerin sunduğu duygulardır. İlk duygu etkisi insanın kendi bireysel sınırlarından sıyrılıp tüm evrenle bütünleşmesi ve aynı zamanda kendini bu bütünlüğün bir parçası olarak görmesidir. İkincisi bütün ihtiyaçlarının giderildiğini hissettiği andır. Üçüncüsü de bütün arzularının karşılandığını hissettiği andır. Kişi tüm istek ve ihtiyaçlarını karşıladığında ve kişilik sınırlarını ortadan kaldırdığında kendini evrenin ve yaratıcının bir parçası gibi hisseder ve kendinde bir güven duygusu oluşur (Tarhan, 2010:62).

Çünkü insan doğası gereği, en gizli sırlarının, en içsel duygularının hayallerinin gücünün yetemediği arzu ve isteklerinin kendinden çok daha güçlü bir varlık tarafından haberdar olunmasını ister. Kendini duyan ve bilen bir varlığın var olduğunu bilmek insana her daim iyi gelmiştir. Kendi sınırlarını aşan zorluklarla karşılaştığında her şeye gücü yeten ve her şeyin anahtarı elinde olan bir Varlıktan haberdar olmak insana iyi gelmektedir. Her sıkıntıda görmese bile yardım istediği ve bu isteğe mutlaka icabet edilerek kendisine Onun yardım edeceğini bilme duygusu insan beyninde stres hormonunu azaltıp bir rahatlama sağlarken aynı zamanda serotonin¹ ve endorfin² gibi mutlulukla ilgili kimyasalların da salgılanmasını sağlar. Yani beyinde mutlulukla ilgili alan aktif hale geçer. Bu durum “inanma” duygusunun ve bu duyguyu belirli ritüellerle uygulamaya koymanın insan psikolojisine etkisini gösterir.

Din özünde insan ile ilgili bir olgudur. İnsan, güçleri sınırlı olan ve de ölümlü olan aciz bir varlıktır. İnsanın bu acizliğinden kaynaklanan durumuna karşı dini

¹ Vücut tarafından oluşturulan ve gıdalarda bulunmayan bir sinir taşıyıcısıdır. Vücut serotoninini kendisi üretir.

²Beyin dokularında bulunan ve morfin kadar güçlü ağrı kesici özelliği olan bir grup proteinin ortak adıdır. Ağrının denetlenmesinde kesin bir rol oynarlar. (www.uludagsozluk.com) (10.03.2018)

bulmuş olması aslında çaresini bulmuş olduğunu gösterir. İnsan din sayesinde kendi acizliğini ve faniliğini bir yerde telafi etmekte, kendinden daha güçlü kalıcı ve kapsamlı sonsuz bir gerçeklikle kendini tanımlamaktadır. Böylece fani dünya hayatını anlamlandırmakta ve bu sonsuz evrende kendi yalnızlığını ve acizliğini dinin güven ve değer veren özelliğiyle ya hissetmemekte ya da daha az hissetmektedir (Yılmaztürk, 2003:7).

Dinin varlığıyla insanların hissettiği bu güven duygusu, onlar için çoğu zaman önceden belirlenmiş bir çeşit işaret ya da somut belirtilere başvurmayı gerekli kılmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki bu durum konunun bireysel yönüdür. Çünkü bu uygulamalar genellikle toplumsal bir nitelik gerektirmektedir. Dinsel kavram veya duygular, kişinin zihin dünyasından çıkarılmakta ve var olan somut dünyaya belirli bazı uygulamalar vasıtasıyla aktarılabilir.

Dini inanç pratikleri doğrudan kişinin dini davranışlarına etki etmektedir. Dini davranışlar üzerinde etkili olurlar çünkü bu davranışlar o inancın gereği, o inancın uzantısı ve yansıması olan davranışlardır. Bunlar öncelikli ibadetlerdir. Örneğin, bir Müslüman tabii olarak namaz kılmanın farz olduğuna inanır ve bu inancının bir gereği olarak namazını kılması beklenir. Ancak kılmadığı durumda inanç ve uygulamaları arasında bir çelişki belirir. Bu durumdan kişinin vicdanen rahatsız olması beklenir. Rahatsız olmaması durumunda ise dini inancında bir zayıflık veya inancın uygulamaya dönüşmesinde bir zayıflama olduğu düşünülür. Kişinin dini inancının gücü ve dini bilgilerinin seviyesi onun tutum ve davranışlarına yansımasıyla ölçülebilir (Şentürk, 2013:123).

İbadetin kişide yaşattığı bu huzurlu ruh halinin yanı sıra toplumsal etkisini de belirtmek gerekir. Yüce bir Yaratıcı tarafından idare edildiğini bilme ve buna bağlı olarak bir rehber ihtiyacı duyma toplumun psikolojik bir ihtiyacıdır. Hayatın baş edilemeyen sıkıntılara karşı düşsel bir huzura sığınma ihtiyacıdır. Bu durumda kişiler dışarıdan bir kontrole ihtiyacı duyar. Bu kontrol ihtiyacı ise kimi zaman bir nazar boncuğu kimi zaman da belli periyotlarla gidilen ziyaret veya türbeler ile giderilmektedir.

Uygulamaya dönüşmeden önce var olan dini inanç sadece kişinin zihnindedir ve bundan dolayı kendine ait olan öznel bir gerçekliğıdir. Başka bir deyişle birey - zihinsel bir süreç olmasından dolayı- psikolojik dünyasındaki Allah inancı aracılığıyla dinle etkileşime geçmektedir. Zihindeki bu öznel gerçeklik bir uygulamaya dönüştüğü zaman artık diğer insanları da kapsayan sosyal gerçeklik olarak da adlandırılabilir yeni bir alan oluşur. Çünkü bireyin zihninde var olan inanç, bir pratiğe dönüşerek artık bireyden çıkmış topluma ait kolektif bir gerçeklik olmuştur. Tam da bu noktada en sık karşılaşılan sosyal gerçeklik ziyaret fenomenidir. Ziyaret yeri tanımlamasının din ekseninde yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda söz konusu yerlerde manevi gücü ve meziyeti olduğuna inanılan kişiler defnedilmiştir. Bu mekânlarda hacet, dilek, istek, murat gibi kavramlarla ifade edilen talepler dile getirilmektedir. Ancak dile getiriliş biçimi “ziyaretgâh”a göre değişebilmekte, her mekâna özgü farklı ritüeller uygulanmaktadır. Bu ritüeller çoğu zaman ya İslam dışı bir takım uygulamalarla ya da geleneksel bir formda sergilenmektedir. Bu durum alanda uzman kişiler tarafında “halk dindarlığı” olarak da ifade edilir. Hacet dilek ve isteklerini burada dile getirmelerinden dolayı türbeler bir yerde insanlar için bir terapi mekanı işlevini de görmektedir. Çünkü insanlar buraya gelince çoğu zaman kimseye anlatamadıkları dertlerini iç yakarılarıyla dökerler. Bunun neticesinde psikolojik bir rahatlama olur. Ancak buralara gelen ziyaretçilerin hemen hiçbirinde bu amaç yoktur. Bu çıkarım ilgili çalışmaların sonucunda elde edilmiştir.

1.2. Sosyolojik Açıdan Dini İnancın Önemi

Din insanların sosyal hayatında önemli bir yer tutar. Sosyal yaşamı bir takım kurallar ile bir yandan düzene sokarken bir yandan da kısıtlamalar getirir. Hatta doğu toplumları olarak da adlandırılan geleneksel yapıdaki toplumlarda dinin varlığı daha fazla hissedilir. Öyle ki ekonomi, siyaset, eğitim vb konular üzerinde dahi dinin hakimiyeti görülür. Yine birçok toplumda, toplumun temel taşı olan aile kurumunu ilgilendiren konularda din, varlığını ciddi bir biçimde hissettirir. Yani din, sosyal hayata dair çeşitli kurallar koyarak toplumsal yapı üzerine etki etmektedir.

Bundan dolayıdır ki din sosyolojinin ayrıcalıklı konularından biridir. Tarih boyunca, insan topluluklarının yaşadığı değişimlerde sosyal bir niteliğe sahiptir, mensuplarına çeşitli simge ve değerler vererek kendine özgü bir zihniyet kazandırır. Bundan dolayı merkezi bir yer işgal eder. Belki de bu duruma verilebilecek en iyi örnek Auguste Comte'dir. Sosyoloji alanında önemli bir isim olan ve Pozitivizmin kurucusu olarak da bilinen Auguste Comte, sosyoloji tanımlamalarını neredeyse tamamen dini bir içerikle yapmaktadır. Hatta denilebilir ki Comte'un eserlerinde sosyoloji ve din kavramları, adeta bir ve aynı şeyi ifade eder gibi görünmektedir (Günay, 1998:121).

Sosyoloji biliminin önde gelen bir diğer ismi Durkheim (2006:240) ise, en bilinen tezi olan kolektif bilinci açıklarken bunu din temeli üzerinden yapmıştır. Mekanik toplumlarda kolektif bilinç daha baskındır. Çeşitli iş bölümlemeleriyle karmaşıklaşan organik toplumlarda ise toplumsal bağ kişilerin birbirlerine sundukları hizmetler sayesinde kurulur. Yani Durkheim'e göre kolektif bilincin temelini dini inançlar oluşturmakta diğer bir deyişle dinin kaynağı topluma dayanmaktadır. Ona göre din özellikle mekanik dayanışmanın hakim olduğu toplumlarda kolektif bilincin oluşturulmasıyla bütünleştirici bir etkiye geçer. Bu kolektif bilinci sağlam tutan olgu dindir. Durkheim dini, toplum hayatının bir derlemesi olarak görmektedir. Bu yüzden dini, toplumsal yaşamın kazandırdıklarının bir yansıması olarak ele almaktadır. Yani onun için kutsal olan ile toplum birbirine denktir, aynı şeylerdir.

Toplumsal hayatta din kavramının nasıl bir yer edindiğinin anlaşılması için onun toplumsal düzeyde nasıl özelliklerde etkilere neden olduğunu anlamak gerekir. Kavramsal olarak din, Sonsuz bir varlığa bağlanma ve bu bağlanmanın bir gereği olarak Kendisine bağlanılan Varlığın emirlerini yerine getirme yasaklarından ise kaçınmadır. Bu bağlılığın doğal bir sonucu olarak din, insanlığın en eski dönemlerinden itibaren onun ayrılmaz bir parçası olmuştur. Hem zihin dünyasında hem de eylemlerinde her daim kendini hissettirmiştir.

Bu aşamada bir dinin sosyolojik olup olmadığını belirlemek gerekir. Eğer bir dinin veya inancın insanlar üzerinde herhangi bir sosyal geçerliliği veya toplumsal

bir bağlayıcılığı varsa bu inanç veya dinin “sosyolojik” olduğu söylenebilir. Sosyolojiye göre din birey ve toplum arasındaki ilişki ve etkileşim açısından bir olgu olarak görülür. Sadece bir dine ya da inanca inanılması, bu inancın sistemsel olarak psikolojik tatmin sağlamasından ve bireye bakan yönü alakadar etmesinden dolayı psikolojik; toplumda bir bütünleşme ve birliktelik sağladığı için yani topluma bakan yönü alakadar etmesinden dolayı ise sosyolojik yöne sahiptir (Bilgiseven, 1985:19).

Köktaş’a göre (1993:24) din sosyolojisi literatüründe din, genelde asli ve fonksiyonel olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır. Asli açıdan ele alındığında, dinin sahip olduğu kutsal, aşkın, ilahi ve tabiatüstü gibi özellikleri ön plana çıkarılmaktadır. Fonksiyonel açıdan değerlendirildiğinde ise, fert ve cemiyet hayatında yerine getirdiği özellikler üzerine dikkat çekilir. Dinin asli özellikleri yerine, onun -cemiyet içerisindeki bütünleştirici fonksiyonundan hareketle-fonksiyonel yapısına dikkat çekenler, din konusunu toplumsal bütünleşme, toplumsal çatışma ve toplumsal değişmeye etkileri gibi açılardan ele almışlardır. Böyle bir din düşüncesi, dinin toplumun değer sistemine etkisi ile din ve toplumsal olayların anlamlandırılması üzerine kurulmuştur (Köktaş, 1993:35).

Çünkü dinin bireysel karakterinden ziyade bireyi aşan sosyal karakteri daha fazla görünür işlevlere sahiptir. Bu da, dinin objektifleşerek bir gruba, bir topluma mal olması demektir. İşleyiş bakımından din, öncelikle tek tek bireyleri etkilemekte sonrasında ise bu durumun olağan bir sonucu olarak onları aşmakta ve böylece toplumsallaşarak kişiler arasında dini bağlantıyı sağlayan adeta bir köprü durumuna dönüşmektedir. Herhangi bir topluma veya topluluğa hitap edemeyen bir dinin ise Günay (1998:211), ölü doğmuş bir cenine benzetildiğini belirtmektedir. Çünkü din toplumla karşılaşarak varlık bulur, bundan dolayı toplumdan ayrı düşünülemez.

Din toplumsal bir olgudur. Bu yüzden ki toplum ile iç içe işlenmekte, toplumdaki başka olayları etkilemekte ve onlardan etkilenmektedir. Toplumsal kültürün söz konusu olduğu yerde bununla iç içe olan dini pratiklerin de belli ölçüde coğrafi, kültürel ve toplumsal değişkenlere bağlı olduğu söylenebilir. Bu etkileşimin neticesinde ise kutsal veya kutsallaşmış olgular ortaya çıkmaktadır.

Sosyal bilimler toplumdan süzölmektedir. Toplumu etkileyen tüm olay ve olgularla ilgilenmek zorundadır. Din de toplumu etkileyen en önemli olgulardan birisidir. Bundan dolaydır ki sosyal bilimlerin birçok alanında din önemli bir belirleyicidir. Bu yüzden dinin sosyal bilimlerin doğasında var olan olgulardan biri olduğu da söylenebilir. Çünkü sosyal bilimlerin toplumsal yapı üzerine çalışırken din gerçeğini yok sayması mümkün değildir. Bu yüzden ki dinî konuları ele alması bir yana, esasen sosyal bilimin kendisi zaten dinî bir çehreye sahiptir. Bu nedenle bir şeyin kutsal bir boyut kazanabilmesi için herhangi bir dini formu temel alması ve bu ölçütte değerlendirilmesi gerekir (Köse, 2014:146). Kutsallık, insanlığın var olduğu günden beri farklı çerçevelerde, farklı şekillerle sürekli değişip dönüşerek var olmuştur. Türbe ziyaretleri de bu kutsallığın yaşandığı durumlardan biridir. Yani halkın kutsal olarak zihninde yer edinen “şeyin” mekâna dönüşmüş bir halidir.

Dinin halk arasında sembolik bütünleşmeyi sağlaması, onun en önemli sosyal fonksiyonlarından biri olarak görülür. Yani, halk tarafından ortaya çıkan bir takım uygulamaların bir kısmına kutsallık yaftalanıp o uygulamanın yapılmasına teşvik edilirken bir takım uygulamalar ise günah olarak atfedilerek (buna kutsal dışı denilmediğine dikkat etmek gerekir) yasaklanmaktadır. Böylece bireylerin neredeyse tüm davranış ve tavırları, din sayesinde ilgili toplumun değer yargılarına uygun olacak şekilde yönlendirilmiş olur. Tüm bunların yanında dinsel uygulamalar bireylerin bir araya gelmesiyle yani topluluklar halinde yapılmaktadır. Bu durum bireylerde grup ruhunu geliştirmekte ve nihayetinde toplumsal bir kaynaşma gerçekleşmektedir. Ve böylelikle din, toplumdaki bireyler arasında devamlı bir uzlaşma ve istikrar sağlar (Dönmezer, 1984:24).

Durkheim (2009:302) ise dini kutsal adı verilerek bir köşeye itilmiş ya da tabulaşmış bazı şeylerin birleşerek oluşturduğu inanç veya davranışlar sistemi olarak tanımlar. Ona göre bu tarz davranışlara en din dışı görünen toplumlarda bile rastlanılabilir. Durkheim dinin ilkel biçiminden en karmaşık şekline kadar neredeyse tümünde, kutsal ve din dışı ayrımının ortak bir özellik olduğunu söyler. Toplumda dinin işlevinin anlaşılabilmesi için kutsal semboller ile temsil ettikleri şeyler arasındaki ilişkilerin kurulmuş olması gerekir. Buradan hareketle dini açıdan

sosyolojinin en iyi bu açıdan tanımlanabileceğini belirtir. Durkheim (2009:305) kutsallığı “Ayrılmış, yasak edilmiş kutsal şeylerle ilgili inanç ve eylemlerin öyle dayanışmalı bir sistemidir ki, bu inanç ve eylemleri kabul edenleri ümmet denen manevi bir kamu halinde birleştirir” ifadeleriyle açıklamaktadır. Durkheim’e göre din toplumun yapısal bir elementi ve büyük bir birleştirici gücüdür. Din toplumu birleştiren en kuvvetli zincirdir.

Yeryüzünde var olan toplulukların her biri kutsal olan ile ilişkili bir dini inanç sistemine veya buna benzer bir uygulamaya sahiptir. Bu açıdan bakıldığında dinin, kapsayıcı bir boyutunun olduğu ve içinde bulunduğu toplumun yapısı ile ilişkili bir olgu olduğu görülmektedir. Bu durumda din ve sosyal yapı arasında sosyolojik bir etkileşim olduğu gerçekliğine varılır.

Dinler sosyal yapının içinden süzüldüğü için toplum ile karşılıklı bir ilişki içindedir. Yukarıdaki açıklamaların sonucunda dinlerin bağımsız birer olgu olarak geliştiğini söyleyebilmek pek mümkün değildir. Birey ve toplum tüm inanç veya din sistemlerinin kaçınılmaz bir biçimde etkisi altındadır. Bir başka deyişle, toplumda ortaya çıkan inanç sistemlerinin toplumun yapısı ile karşılıklı ilişkileri mevcuttur ve tarihsel süreç içerisinde gelişen değişmelerin, toplumsal yapıyı etkilediği oranda din kurumunu da etkilediği anlaşılmaktadır (Sinanoğlu, 2008:21).

Din insanlığın var olduğu günden bu yana eş zamanlı bir şekilde kendini göstermiştir. Bu, dinin ne denli köklü bir sistem olduğunu da gösterir. Din; insanı kurtuluşa götüreceğini vaat eden ve var olduğu yerlerde huzurun teminatını veren bir kurallar sistemidir. Ünlü İslam-tasavvuf araştırmacısı Annamarie Schimmel (2016:32) dini şöyle tanımlamaktadır; “*Din deyince, insanların üstün bir kudretle münasebetini anlamaktayız. İlah ve tanrı mefhumunun olması gerekmez.*”

Bu sözleri ile Schimmel’in vurgulamak istediği nokta kutsallıktır. Yani dinin var olması için bir Tanrı fikrinin de olması gerekmez. Temel şart bir kutsallığın olmasıdır. Hemen her din kutsal olan ile olmayan arasında bir ayırım yapmaktadır. Söz konusu dinlere inanan insanlar dinlerindeki kendilerince olağanüstü olduğunu

düşündükleri şeylerin kutsallığına inanırlar. Dolayısıyla kutsallık bir dinin en önemli göstergelerinden biridir. Hatta Yaratıcı düşüncesine göre daha belirgin ve kapsamlı olduğu bile söylenebilir.

Kutsal olan ve kutsallık ile ilgili her şey yani kitap, herhangi bir eşya, ibadethane, din adamları, bazı kutsal mekânlar, kutsal zamanlar vs. tüm bunlar en tepedeki kutsal olanın kapsamındadır. Kutsalın dışını ise, kutsalın zıddı olarak tanımlamak mümkündür. Kutsal olmayan kötü olan veya kaçınılması gereken şekilde bir zıtlık değil de “kutsal olarak belirtilenin dışında kalan herkesin kolaylıkla ulaşabildiği ve elde edebildiği sıradan olarak nitelendirilen, özel alan dışındaki tüm nesne ve olgulardır. Bu açıklamalardan hareketle dini hayat ile kutsallık iç içe düşünülürken kutsallığın dışında kalan alan dünyevi hayat ile bağlantılı olarak düşünülebilir. Dini hayat ile dünyevi hayatı birbirinden ayıran en önemli temanın kutsallık olduğu sonucuna varılabilir.

Burada kısaca belirtilecek son bir husus vardır ki o da kutsalın kutsallığına nasıl karar verildiğidir. Güç'e göre bir şeyin kutsal olarak belirlenmesinin temelinde iki unsur vardır. Bunlardan birincisi; bizzat kutsalın kendisi iken ikincisi insandır. İnsan unsuru konuya ilkel kabile dinleri ve milli dinler açısından bakıldığında kutsalın belirlenmesinde rol alan önemli bir unsur olarak ön plana çıkmıştır. İkinci unsur olan kutsalın kendisi ise; konu özellikle ilahi dinler açısından ele alındığı zaman kutsalın belirlenmesindeki önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu açıklamalar ile kutsalın varlığını kabul eden ve O'na kulluk etme durumunda O'na en yakın varlığın insan olduğu sonucuna varılır (Güç, 1998:33).

1.3. Kutsallığın Pratiği: Dini Bir Kavram Olarak Ziyaret Fenomeni

Türkçe'de “birini veya bir yeri görmeye gitmek” anlamında kullanılan ziyaret sözcüğü Arapça “ziyaret” kelimesinden gelmektedir. Bu kökle ilgili “zevr” kelimesi de hem ziyaret etmek, hem de ziyaret eden manasında kullanılır. Bu ikinci anlamda “za'ir” kelimesi daha yaygındır. “Zuvar” ve “mezar” kelimeleri de bir kimseyi görmeye gitme manasını ifade etmekle beraber, mezar Türkçede “kabir” karşılığında kullanılmaktadır (Kandemir, 1986: 621).

Anadolu coğrafyası çok eski devirlerden günümüze kadar birbirinden farklı birçok kültür, medeniyet ve dine ev sahipliği yapmış; bunun sonucunda da doğal olarak, eşsiz çeşitlikte bir inanç örüntüsüne sahip olmuştur. Bu durum, ‘geleneksel din’, ‘halk dini’, ‘halk islami’ veya ‘volkislam’ gibi bir takım isimlerle kategorize edilen ‘senkretist’ bağdaştırmacı bir dinsel olgunun doğmasına sebep olmuştur (Keskin, 2004-b: 15).

Ziyaret yerleri, yüzeysel anlamda yapılan gözlemler sonucu ortaya çıkan tanımlaması şudur ki; bu yerler özünde kutsallığın belirttiği ve bundan kaynaklı gizemli bir gücün var olduğu (na inanılan) mekânlardır. Ziyaret yerleri kutsal olanı bizzat özünde barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Mircea Eliade’nin de ifadesiyle (1991;44) ziyaret yerleri, kutsal gücün tezahürleri olarak kendini açığa vurmaktadır. Bu da göstermektedir ki tarih boyu insanlar kutsallığın bir işareti olarak birçok sembol, mitoloji ve tabiatüstü varlıklar ortaya koymuştur. İnsanlar tüm dinî dünyalarını bu kutsal olanlara gösterdikleri saygılarla doldurmuşlardır. Ziyaret yerlerine cazibe gücü kazandıran etken, onlarda bir yüceliğin olduğuna inanılması, kutsiyet atfedilmesi yani halk arasında mübarek olarak adlandırılmasıdır (Günay, vd. 2015: 170).

Bu bağlamda insanlık tarihinde “homo religiosus” yani dindar adam kavramı ön planda bulunmaktadır. Dindar adamı besleyen ise, yukarıda bahsedilen kutsalın çeşitli tezahürleri olmuştur (Aydın, vd. 2006: 114). Aslında insanların ziyaret yerlerine gösterdikleri saygı, hürmet, ilgi ve alaka bu yerlere karşı hissedilen bir tapınma duygusu veya içten gelen bir uygulama olmaktan ziyade, kutsallığın merkezlerinden biri olmalarından dolayı kutsal olanı hissetme, yaşama ve tecrübe etme düşüncesinden kaynaklanmaktadır.

Geleneksel Türk dininden alınan öğretiler, Türklerin tarih boyunca içinde buldukları çeşitli dinî ve kültürel unsurlarla birleştirilmiştir. Bunlarla birlikte, Anadolu’daki mevcut farklı inanışların dinî tasavvufi bakışla anlamlandırılması sonucu ziyaret fenomeni oluşturulmuştur (Keskin, 2004-a: 91). Elbette, bu fenomenin ortaya çıkmasında kutsallık ön plandadır. Çünkü ziyaret yerinin

kutsallığı, Yaradan'ın kutsallığı ile eş değer görülmektedir. Müslüman Türk Dünyası'nın tasavvufi geleneğinin öğretileri, ziyaretgâh olgusunun toplum nezdinde yer edinmesine belli ölçüde etki ettiği söylenebilir.

Ziyaret konusu aslında insanların zihninde yansıttığı İslam merkezli halk dindarlığının bir getirisidir. Bu nedenle ziyaret yerlerini ve bu yerlerdeki uygulamaları ayrıntılı bir şekilde incelemek, ziyaretin fenomene dönüşümünün anahtarı olacak tespitleri içermektedir. Ancak bu süreci tetikleyen olayları ya da yaşanmışlıkları da dikkate almak gerekir.

Tüm bunların yanında kutsal olduğuna inanılan her mekân, kutsalın tezahürünü mevcut ortamdan diğer bir toprak parçasını ayırma etkisine sahip bir kutsalın ortaya çıkmasını gerektirir. Öyle ki Yakup, rüyasında gökyüzüne ulasan ve üzerinde meleklerin inip çıktıkları merdiveni gördüğünde ve yukarıda “Ben Ebediyim, İbrahim'in Tanrısıyım” diyen Tanrı'yı duyduğunda uyanmış, fakat endişeye kapılarak şöyle haykırmıştır: “Bu yer ne kadar korku verici! Burası gerçekten de Tanrı'nın evi. Göklerin kapısı buradadır!” ve Yakup daha sonra yastık olarak kullandığı taşı almış, onu anıt olarak dikmiş, taşın tepesine zeytinyağı dökmüş ve bu yere “Beyt-el” (Tanrı'nın Evi) adını vermiştir. Bu noktada çoğu zaman Yaratıcı'nın zuhuru veya yine O'ndan kaynaklanan kutsallığın bir zuhuru gerekmemektedir. Herhangi bir işaret, o yerin kutsallığını belirtmeye yetmektedir (Eliade, 1991:7).

1.3.1. Halk Dindarlığı

Günümüzde toplumun hemen her kesiminden birçok insan kutsal olana yakın olmayı istemekte ve hatta onunla beraber yaşama arzusuna düşmektedir. Bu his veya düşünce, halk arasında kutsallaştırılan mekânın veya kutsal olarak kabul edilen diğer oluşumların yanı başında bulunma ya da ona ulaşma yani ziyaret etme şeklindeki davranışlarla ortaya çıkmaktadır. Çünkü insanlar kendilerini bu tarz yerlerde kendilerini manevi anlamda daha fazla güvende hissetmekte ve bu sayede huzur bulmaktadırlar. Kutsallığın etkilerinin bir çeşit aktarıldığı inancından dolayı kutsal ziyaret eden insanlar ziyaret esnasında bazı uygulamalarda bulunmaktadırlar. Mesela

insanların ölülerini türbe civarına defnetmek istemeleri, ziyaret sırasında türbeye el sürüp öpme, toprağından yeme veya çamurunu şifa niyetine vücuda sürme, avludaki ağaçlara çaput bağlama gibi türlü davranışlar vardır (Günay, 2003:106).

Yaratıcı insanlara niçin yaratıldıklarını unutmamaları için işaret, alamet, tezahür ve deliller vermiştir, insan ise bunu doğrudan kullanılarak yüce olan ilahi kudretle hissi ve duygusal ilişki bir kurma çabasına girmiştir. Bu durum genellikle “dini bir tecrübe yaşama arzusunda olan insanlar” tarafından sergilenmektedir. Bu çaba ve gayret içinde kutsallığın atfedildiğı türbe ve ziyaret mekânları gibi yerler bu husus için elverişli yerlere dönüşmektedir. Bu mekânlar her açıdan dini tecrübe ve uygulamaların yoğun olarak yaşanabileceğı mekânlardır (Oymak, 2002:113).

“Halk dindarlığı” olarak da adlandırılan, ortamlarda dinsel yaşam şeklinin yaygın olduğu yaşam tarzı, bunu benimseyen halk kitlerinin bakış açısındaki inanç ve bu inancın gerektirdiğı uygulamalar, dini ve sosyo-kültürel yaşantılarını ciddi bir biçimde etkilemektedir. Diğer yandan bu inanç ve uygulamalar, dinsel yaşam tarzının dışında var olduğu toplumun sosyal ve kültürel yaşam tarzına göre çeşitlilik göstermektedir (Günay, 2003:454). Esasen halkın günlük yaşantısında genel anlamda bu tür inanç ve uygulamalara yer vermesi, bu toplumun kültürel veya sosyal şartlarının bir değışiklik ve çeşitlilikle oluştuğunu göstermektedir.

Gündelik hayat ile din arasında bu etkileşimi görünür kılan bir takım uygulamalara da vurgu yapmak gerekir. Halk arasında her türlü dert, çaresizlik, sıkıntı ve hastalık ile karşı karşıya kalan insanlar için türbe ziyaretleri bir sığınak olarak görülmektedir. Hatta bazı durumlarda başvurulacak son çare olmaktadır. Hayatın belirli kritik safhaları ve önemli dönüm noktalarında -kuraklık, sünnet, evlenme, çocuk sahibi ol(ama)ma gibi- bu ziyaret yerleri, bir güven ve ümit kaynağı ya da şükür kapısı olmaktadır. Uzun ayrılıklar, insan hayatı bakımından mühim geçitler ve sınavlar, her çeşit arzu ve dilekler bu yolla korunmaya çalışılmaktadır. İnsanlar bu şekilde huzur bulmaktadır. Tüm bu işlevsel bütünleşmelerden de anlaşılacağı gibi, toplum, kültür ve din ziyaret fenomeninin üç sacayağıni oluşturmaktadır.

Türkiye’de din ve kültür insanlar arasında paylaşılan ortak değerleri, toplumsal birlik ve beraberliği sağlamlaştırmakta böylece sosyal yapıyı güçlendirmektedir. Evliyaların insanlar arasında öteden beri büyük bir itibar gördükleri bilinir. Öyle ki halk nazarında İstanbul Eyüp Sultan Hazretleri ile Konya Mevlana Celaleddin Rumi ile Ankara Hacı Bayram-ı Veli ile, Bursa Emir Sultan ile, Kırşehir Hacı Bektaş-ı Veli ile, Siirt ise Veysel Karani Hazretleri ile zihinlerde bütünleşmiştir. Ayrıca bu şahsiyetlerin adlarına vefatlarından sonra yapılan türbeler, Veysel Karani Hazretleri türbesi gibi, insanların gönlünde taht kurmuş ender mekânları temsil eder.

İnsanlara göre evliyalar, ermişler, şehitler, erenler keramet sahibidirler ve öldüklerinde de bu güç ve keramet, mezarlarında veya onlarla ilgili eşyalarda var olmaya devam eder. İnsanlar için bu kerametlerin gerçekten mevcut olup olmamasının pek önemi yoktur. Çünkü burada önemli olan halkın belli bir kesiminin onun gerçekliğine inanmış oluşudur. Türbelere atfedilen kerametlerden dolayı, bu yerlere karşı insanların bir sempatisi veya gönül bağı vardır.

Toplumda bu kerametler hakkında türlü hikâyeler, menkıbeler, destanlar ve efsaneler anlatılmaktadır. Ancak tüm bunlar herhangi bir kronolojik sıralamaya sahip değildir. Böyle olması bu kerametliğe bir dinamizm kazandırır. Bu şekilde keramet sahibi olanlar veya velilik mertebesine ulaştığı düşünülen kişiler ve onların türbeleri kutsallığın odak noktası haline gelirler. Bu keramet sahibi kişiler öldükten sonra da pek ölmüş sayılmazlar, halkın gözünde onlar ak saçlı, aksakallı pir-i faniler olarak yaşamaya devam ederler.

Ziyaret yerlerine gidenler, bu bilinç ile giderler. Bu türbelerde yatanların Allah’ın sevgili ve seçkin kulları olduklarına ve onların yüzü suyu hürmetine Allah’ın dileklerini kabul edeceğine inanırlar. Bazen biraz daha fazlasını da düşünerek bu zatların Allah’ın sevgili kullarını olmalarından dolayı öbür dünyada saadete erişmelerinde etkili olacağına inanırlar. Bu noktada türbelerin, öbür dünyayı kurtarmak gibi bir fonksiyon veya kerametinin olduğuna inanıldığı da görülür (Günay vd. 2001:107).

Bu kerametlerden faydalanabilmek için toplum tarafından önceden belirlenmiş bir takım usullerle başvurulmalıdır. Öyle ki bu insanlar için bir şifa, feyz, bolluk, bereket ve çare kaynağı oluşturan bu yerlere saygı göstermek, yasaklara uymak, ahlaki kuralları çiğnememek gerekir. Bu nedenle bu ziyaret yerleri toplumsal ahlakın ve düzenin sağlanması ve korunması bakımından da bir fonksiyonelliğe sahiptir. Bu mekânlar aynı zamanda savaş veya herhangi bir felaket gibi sıkıntılı zamanlarda manevi bir güç, destek ve sığınak oluşturmaktadır. Dahası böyle zamanlarda bu türbelerde yatan zatların savaşa katılarak halka yardım ettikleri ve böylece kahramanlıklarını ortaya koyduklarına inanılır (Günay vd. 2001:105). İlerleyen sayfalarda Veysel Karani Hazretleri hakkında da anlatılan böyle bir menkıbeye yer verilecektir.

İnsanlar bu kerametleri anlatırken, türbelerde yatan evliya, ermiş, derviş, veli olarak ifade ettikleri kişilerin, kuş misali uçtuğuna, aynı anda farklı yerlerde görüldüğüne ve hatta yurdu koruduğuna inanırlar. İnsanların bu yerlere karşı duygu ve düşünceleri, kişileri kuvvet, kudret, olgunluk ve ermişliğine dayalı her türlü kötülükten sakındırırken aynı zamanda iyiye, güzele ve doğru olana yönlendirme fonksiyonlarını da yerine getirmektedir (Araz, 1996:794).

Halk dindarlığı kapsamında, örf-adet ve geleneklerin ziyaret olgusu ile ayrılmaz bir bütünlük oluşturduğu ve kurumlaştığı görülmektedir. Bu haliyle halk dindarlığının toplumun dini, sosyal ve kültürel yaşantısının basit bir unsuru değil, ayrılmaz bir yapısal parçası olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim böyle olduğu içindir ki, yerleşim yerlerinin bir bölümü, adlarını doğrudan doğruya orada yatan veya yattığı kabul edilen yatırlardan alır. Bu durum Veysel Karani Hazretleri türbesinin bulunduğu bölge içinde geçerlidir.

Türbe ya da ziyaretgah gibi kutsal sayılan mekânlarda bir takım sosyal ve kültürel etkinliklerin yapıldığına da kısaca değinmek gerekir. Bu etkinlikler sosyo-kültürel anlamda elbette bir işleve sahiptir. Burada buluşan insanlar, bir şeylerini 'öteki' ile paylaşarak toplumsal aidiyetlerini tazeleme imkânı bulur ve başkalarının derdiyle hemhal olmayı öğrenirler (Yılmaz, 2008:357). Türkiye'deki birçok ziyaret

yeri etrafında çeşitli vesilelerle düzenlenen törenler, yemekli toplantılar gibi birtakım etkinlikler bunlardan bazılarıdır. Yine buralar yeni evli çiftlerin kendi evlerinden önce gidecekleri ziyaret mahalli olup, mutluluk temennilerinde bulunmalarına, sünnet olacak çocukların vatanına milletine sadık birer fert olarak yetişmelerine matuf ev sahipliği yapan ender mekânlardır. Dolayısıyla hangi maksatla olursa olsun bu makamlar, insanların kaynaşıp kucaklaşmalarına, buluşup görüşmelerine, küskünlüklerinin giderilmesine zemin hazırlayan ve Allaha yakarmak için vesile kılınan yerlerdir (Yılmaz, 2008:360).

1.3.2. Kültürel Bir Olgu Olarak Ziyaret Fenomeni

Ziyaret fenomeni, görüngüsel anlamda değerlendirildiği zaman, yukarıda da belirtildiği gibi, türbelerde yatanların insanüstü ilâhî güç ve kudrete sahip olduğuna inanılması olarak tanımlanmaktadır. Kerametli olduğuna inanılan bazı mezarların veya türbelerin ya da veli olduğuna inanılan bazı kişilere ithafen inşa edilen temsili makam türbelerinin çeşitli amaç ve usullerle ziyaret edilmesi ziyaret fenomeni kapsamında incelenmektedir. İnsanların buralara cezp etmesini sağlayan durum, burada yatanlarda bulunduğu inanılan manevi güç, feyiz ve berekettir. Bu tanımlı fenomenolojik bir açıdan yapmak gerekirse kutsal veya erişilmez olana, önceden belli bazı uygulama ve pratiklerle varılması halinde ziyaretçilerine fayda sağlayacağına inanılmasıdır.

Aslında ziyaret fenomeni yapısal anlamda; kutsallığın ortaya çıkışı ve sonrasında ise bir yaşanış şekli olarak ifade edilebilir. Bu ziyaret yerlerine gösterilen ilgi, alaka ve saygı, buralarda bulunan elle tutulur işaret veya sembollere yönelik bir tapma durumu değildir. Bu durum onların kutsalın bir simgesi olmalarından kaynaklanır. Kutsal olan herhangi bir olgu ile bir şekilde iletişime geçen kişi kendisini bu kutsalı yöneten esas Yüce olanla temasa geçmiş gibi bir psikolojiyle rahatlatmaktadır. Bu durum Yüce Yaraticının huzuruna iyi bir referansla varabilme çabasının bir sonucudur.

Bir yerin ya da mekânın kutsal olarak adlandırılabilmesi için Yaraticı'nın mutlaka belli bir şekilde belirmesine gerek yoktur. Bazen herhangi bir sır, gizem veya bir işaret, bu mekânın kutsallığına referans olmak için yeterlidir. Örneğin,

maddî ve manevî sıkıntısı olan bir insanın herhangi bu türbe mekânlarını ziyareti esnasında teneffüs ettiği hava ile açılması, içtiği su ile ferahlaması ya da bir ağacının altında bir süre dinlenince rahatladığını hissetmesi ve sıkıntılarında kurtulması, bu yerlerin kutsallığını gösteren bazı işaretlerdendir.

Kutsal mekânlara yakın veya kutsal olanla iç içe bir yaşam sürme arzusu, birçok kişide mevcuttur. Çünkü kutsalın yoğun olarak hissedildiği yerlerde insanlar da kendilerini daha fazla güvende hissetmektedirler. Bu sebepten olsa gerek, kutsal yerlerin, türbe ve ziyaretlerin az olduğu bölgelerde yaşayan insanlar, yaşadıkları coğrafyanın kıymetini artırmak ve kendilerinin de kutsala yakın olduklarını göstermek maksadıyla yeni kutsal mekânlar var etmeye çalışmaktadırlar (Oymak, 2000:445).

Ziyaret inancının temelinde, kutsalın merkezi olan bu mekânlarla belli usul ve ritüellerle temasa geçildiğinde kişiye fayda vereceği düşüncesi yatar. Öyle ki velilerin sağlıklarında gösterdikleri kerametler öldükten sonra mezarlarında veya kendilerinden arta kalan eşyada devam eder. Hatta bu kerametler türbe civarındaki ağaçlara, taşlara, kayalara, tepelere dahi sirayet edebilmektedir. Bunun sonucunda bir kısım taş, kaya, tepe, ağaç ve su kaynakları kutsalın ve bereketin kaynağına dönüşür (Günay, 2001:85).

İnsanlar bu mekânlardaki kutsala ulaşmak ve buralardaki bereketi temin etmek için bazı teberrularda³ bulunmaktadır. Bu prensibe “do ut des” prensibi denilir ki “Ben vereyim sen de ver.” demektir. Esasen ziyaret fenomeni etrafında sergilenen kurban olayı altında da bu temel düşünce yatar (Tokarev, 2006:95). Ziyaretçiler bu mekânda uyguladıkları bir takım pratiklerin akabinde adadıkları adaklarla istediklerinin gerçekleşeceğinden artık emindirler. Çünkü bunun olabilmesi için gereken manevi alt yapıyı artık hazırlamışlardır.

³ Bağış. Bir malı karşılıksız olarak vermek. Mecburiyet olmadığı hâlde birisine bir malı vermek. Hayırlı işlerde yardım ve ihsanda bulunmak. (<http://www.osmanlicanedemek.com>) (15.03.2018)

Ziyaret fenomeninin bir başka özelliği de iki yönlü ve karmaşık olarak ortaya çıkmasıdır. Bu mekânlar bir yandan bireylerin bir takım amaçlar doğrultusunda kendisine başvurduğu cazip görülen etkileyici mekânlardır. Fakat bu olumlu getirisine karşılık diğer yandan insanların hal-hareketlerine getirdiği bazı sınır, kural ve yasaklamalar sonucu ürpertici ve ürkütücü taraflarının olduğu da bilinmektedir. İnsanlar bu ziyaretlerinden sonra dilek ve isteklerine kavuşabilecekleri hissini yaşattığı esrarengiz duyguyu yaşamakla birlikte bu mekânların gereği olan sert disiplin kuralları karşısında ürkek davranmaktadırlar.

Ancak dini yaşam tarzının baskın olduğu kültürlerde yaşayan kişilerin bu dini ve örfi kurallara uymak mecburiyetinde olduğu bilinir. Bu kurallara birkaç basit örnek verilecek olursa, bu mekânlara abdestli bir şekilde ve dini kurallara uygun kıyafetlerle gidilmesi söylenebilir. Ziyaret çevresinde içki içme, eğlenme, ziyaret mekânından bir şey alıp götürme gibi uygunsuz davranışlarda bulunmamalıdır. Din, insan davranışlarına yalnız ihtiyaç duyulan yerde meşruluk kılıfı geçirmekle kalmaz, aynı zamanda kendi de etken olarak gereken itici kuvveti verir. Şu veya bu faktörün hangi hallerde meşrulaştırıcı, hangi durumlarda bizzat kurucu ve inşacı olarak devreye girdiğini peşin hükümle kestirmek elde değildir (Ülgener, 2006:10)

1.3.3. Toplumsal Bir Olgu Olarak Ziyaret Fenomeni

Türkiye’de geleneksel kökenli (dini olsun veya olmasın) birçok değer, uygulama ve pratik modernleşmenin etkisiyle yeniden biçimlenerek varlığını sürdürmektedir. Anadolu eski zamanlardan bugüne kadar birçok farklı inanç kültürlerinden ve değerlerden beslenerek zenginleşmiştir. Bu durum tüm halk inanışlarının bir araya gelmesi durumudur ki Günay (2003:9) bunu “senkreist” (bağlaşımıcı) dinsel olarak tanımlamıştır. Yani bu kaynaşım geleneksel bir dinsel olarak yeniden yapılanmakta ve hâlihazırda varlığını sürdürmektedir. Daha açık bir ifadeyle senkretizm, kültürleşme sürecinin bir ürünü olan kültürel karışımın bütünüdür.

Bu noktada senkretizm ile kültürleşmeyi birbirinden farklı düşünmek gerekir. Kültürleşme farklı toplumlara ait kültürel veya geleneksel özelliklerin iletişimini içerip, karşılıklı birbirini etkileme sonucu meydana gelen bir süreçtir. Senkretizmin

kültürleşmeden farkı ise, birbirinden bağımsız dini inanç oluşumlarının birbirlerini karşılıklı etkilemesi sonucu yeni inanç öğelerinin ortaya çıkması durumudur. Yeni ortaya çıkmakta olan her din veya inanç sistemi kendinden önceki dini inançlardan, uygulamalardan veya menkıbelerden birçok unsuru bünyesinde barındırır. İşte bu noktada senkretizm görünmeye başlar. İslamiyet Anadolu'nun her bir köşesine yayılırken bu coğrafyanın kendine özgü kültürel biçimlenmesinden de etkilenecek yeni bir senkretik durum ortaya çıkmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde Anadolu hep dini, siyasi ve sosyo-kültürel açıdan kritik ve önemli bir nokta olmuştur. Sayısız dine ve kültürel geleneğe ev sahipliği yapmış, bu inanç ve kültürler için bir sığınak ve yaşam alanı olmuştur. Evrensel tek tanrılı dinlerden çok tanrılı inanç ve geleneklere, gizemli din pratiklerinden sezgisel yollarla edinilmiş inanışlara kadar bir çok inanç veya din sistemi Anadolu'da varlığını sürdürebilecek imkanı ve taraftarı bulabilmiştir (Gündüz, 2005:27). 7. Yüzyıldan itibaren Anadolu halkı hızlı bir şekilde İslamiyeti benimsemiştir. Ancak halkın büyük kitleler halinde İslam dinine geçmelerine rağmen bu topraklarda önceden var olan inanışlar İslamlaşmaya rağmen varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Anadolu halkının yaşam tarzında türbe ziyaretlerinin ciddi bir yer edinmesinde, onların İslam'ı kabullerinden sonra başlayan ve bugüne kadar geçen sürecin etki etmesi kadar yukarıda bahsedilen İslam öncesi süreç de etkili olmuştur. Doğu toplumlarının özellikle de İran kültürünün etkisiyle bir tasavvuf kültürü edinen Anadolu toplumu, edindiği bu tasavvuf kültüründen hareketle ziyaret olgusunu geliştirmiştir (Ocak, 1983:30). Çünkü Tasavvufta veli, derviş veya evliya kutsallığı önemli bir yer edinmektedir. Bu kişilere verilen bu kutsallık ise insanları türbe ziyaretine yönlendiren etkenlerden biri olmuştur. Bu duruma etki eden tasavvuf ise gezgin dervişler tarafından Türkler arasında yayılmıştır.

Anadolu erenleri adı da verilen bu dervişler Anadolu fethedildikten sonra bu coğrafyaya göç eden diğer tüm Türk unsurlarına öncülük etmişlerdir. Bu dervişler gittikleri her yerde anlattıkları destan ve kerametlerle halkın sempatisini ve sevgisini kazanmışlardır. Veli zatlar toplumun sosyal, kültürel ve dini hayatına büyük oranda

etki etmektedir. Aynı zamanda toplum tarafından sevilip sayılan ve değer gören kişilikler olarak bilinmektedirler. Manevi anlamda üstün özelliklere sahip oldukları düşünülen ve olağanüstü güç ve meziyetlerinden dolayı halkın gösterdiği bu değer, bu kişilerin ölümlerinden sonra da devam etmiştir. Böylece bu zatların mezarlarının üzeri türbe yapılarak buralar ziyaret mekânı haline getirilmiştir.

Veli kültü bu şekilde olağanüstü kuvvet ve özelliklere sahip olan ve Yaraticıya daha yakın olduğu düşünülen bu şahsiyetlerin, insanların herhangi bir sorunlarına (sağ veya ölü iken) fayda sağlayabileceğine inanılması ve bunu elde edebilmek için de bazı uygulamalara başvurulması (Ocak, 1992:27) olarak da tarif edebilir. Türbe ziyaretleri sırasında uygulanan bir takım inanç ve uygulamaların şekillenmesinde de veli kültü etkili olmuştur.

Dini uygulamalar ya da ibadeti gösterme biçimleri asıl gücünü teorik ifadelerden almaktadır. Yani dinsel bir pratik önce teoride bir yer edindikten sonra uygulamada kendini göstermektedir. Temel gücünü teorik ifadelerden alan bu dinsel pratikler, zaman içerisinde kişinin günlük hayatında kökleşerek, dinin sosyal hayatı kuşatıcı yönünü ortaya çıkarmaktadır (Polat, 2002:23). Ziyaret olgusunun da kaynağını din ve kültürden aldığı, çeşitli inanç ve pratiklerle sentezlenerek zenginleştiği görülmektedir.

Teoriğin pratiğe dönüşmesi durumunda aslında toplumun teorikte bildiği inancı günlük hayatına karışmaktadır. Yani insanların bütün eylemlerine, davranışlarına yön verici bir nitelik kazanmaktadır. Su içmeden tutun da tarla biçmeye kadar, evlenmeden tutun da çocuk yetiştirmeye kadar, yolculuğa çıkmaktan tutun da taziye geleneklerine kadar kısacası tüm davranış ve tutumlar bu inanç sistemlerinin teorikten pratiğe geçmesiyle iç içe geçmiştir. Toplumdaki her şey - doğum, ölüm, düğün, bayram- bu inançlarla şekillenmiştir.

İnsanlar, niyet, dilek, istek veya ihtiyaçlarını bir ziyaret yerine başvurarak adaklarla elde etmeye çalışmaktadırlar. Ziyaretine gidilen mekânlarda türbe duvarına yapıştırılmak istenen taşlar, dilek sonrası civardaki halka dağıtılan ikramlar, türbe yakınındaki ağaçlara bağlanan çaputlar, kesilen adaklar en sık rastlanan

uygulamalardan bazılarıdır. Fakat İslâm âlimleri dinî açıdan, kabirlerin tezyini, kabirlerde mum yakma, türbelerin pencerelerine ve ağaçlara bez bağlama, onlardan medet umma gibi hususların İslâm'da yerinin olmadığını belirtmektedirler.

Bu davranışlar, din ile eski inanç kalıntılarının, sihir, büyü pratiklerinin karışmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra insanların İslâm dininin yeteri kadar bilinmemesi, ihtiyaç ve isteklerini gerçekleştirme zorunluluğu veya imkânsızlığı insanlar arasında ziyaret geleneğini hızla yaymıştır. Giriş bölümünde de ifade edildiği gibi insan kendi varlığını aşan, kendinden güçlü ve kudretli olduğunu bildiği bir varlığa sürekli ihtiyaç duymaktadır. Bu imkânları sağlayabileceğine inandığı çeşitli yerlere veya varlıklara yönelmeye de her daim meyillidir.

Buraya kadar toplamak gerekirse ziyaret fenomeni, kökleri eski Türk dini ve kültürüne uzanan ve zamanla Türklerin karşılaştıkları farklı kültür ve inançlarla zenginleştirdikleri, İslamiyet'e girdikten sonra ise bütün bu farklı unsurların Anadolu'da dini-tasavvufi bir potada eritilmesi sonucu oluşmuş, farklı unsurları birbirine karıştıran bir gerçekliktir (Günay, 2003:112).

Türbe ziyaretleriyle ilgili inanç ve uygulamalar genel olarak semavi dinlerden, eski kültürlerden, çok Tanrılı inançlardan ve insanların hayal güçlerinden unsurlar taşımaktadır. Çünkü inanç, insana özgü bir gerçekliktir. İnsanlık tarihi boyunca insan doğasının ayrılmaz parçalarından doğum, ölüm gibi olgular hakkında bir çeşit ibadet ve ritüeller oluşmuştur. Bu olgularla ilgili inanışların kökeni eski çağ ve geleneksel topluluklara, mitosların ritüel davranışlarıyla insana ve insan topluluklarının hayatlarını yöneten kurallar ve kurumlar ilişkisine dayanır (Artun, 2002:55).

Yüzyıllar boyu belli bir kültüre sahip olmuş ve onun içinde yoğrulmuş olan insan topluluklarının, zamanla başka kültüre geçmiş olsalar da eski kültürleriyle ilgilerini tamamen kesmedikleri bilinmektedir. Hatta bu geçiş sırasında, uzun süre eski kültürleriyle ilgilerini kesmedikleri gibi, ona ait bazı unsurları olduğu gibi,

bazılarını da yeni kültürün kalıplarına uydurarak muhafaza ettikleri sosyolojik bir durumdur. Aynı durum Türk topluluklarında da tekrarlanmıştır.

Türk toplulukları İslamiyet’i kabul etmeden önce muhtelif dinlere girdikleri zaman, eski inançlarından yeni dinle çatışmayanları olduğu gibi almışlar; çatışanları ise yeni dinden aldıkları motiflerle besleyerek ona uydurmaya çalışmışlardır. İslamiyet dönemi için de aynı şey olmuştur. Bu açıdan Türk topluluklarında hiçbir ilgisi kalmamış yüzde yüz İslamlaşma olayı düşünülemez (Ocak, 1983:18). Örneğin; Eski Türkler yas alameti olarak atlarının kuyruklarını keserdi. Büyük Selçuklu Hakanı Sultan Alp Arslan, Malazgirt Meydan Muharebesinden bir gün önce kendi eli ile atının kuyruğunu örerek bağlamıştır ve aynı şeyi askerleri de yapmıştır. Hakan savaşa girerken beyaz elbise giymiştir, Bizans İmparatoruna ve Rum Ordusuna karşı zafer kazanmak için Allah’a yalvarmıştır ve İslam geleneğine uyarak kefenini hazırlatmıştır. Diğer yandan ise Türk geleneğine uyarak, ölüm işareti olarak, atının kuyruğunu bağlamıştır (Eröz, 1992:76).

1.3.4. Tarihsel Bir Olgu Olarak Ziyaret Fenomeni

Bir toplumda belirli bir sosyal ve kültürel ortamda var olmayı başaran Ziyaret fenomeni, bundan dolayı toplumsal bir olgudur. Ziyaret fenomeni sosyal hayatta baskın olan sosyo-kültürel özelliklerin modernleşme sürecinin etkisiyle değişmesinin yanı sıra biçimsel anlamda da bir takım değişikliklerle beraber varlığını devam ettirmektedir.

Söz konusu değişimlere sanayileşme, eğitim seviyesinin ve oranının artması, internet gibi iletişim araçlarının kullanımının artması ve tüm bunların sonucunda halkın kültür ve refah seviyesinin artması olarak tanımlanabilecek modernleşme, bunlar gibi birçok olumlu gelişmeye etki etmiştir. Ancak yine de insanlar bazen hızlı modernleşme sürecine ayak uyduramaya bilmektedir. Bunun sonucunda ise ortaya türlü psikolojik ve sosyal bunalım gibi olumsuz durumlar çıkmaktadır (Keskin, 2004-a: 99). Ziyaret fenomeninin tarihî perspektifi kültürel perspektifle paralel incelenmelidir. Anadolu’da, süregelen ziyaret fenomeninin, uzun bir tarihî süreç

içerisinde dinî, tasavvufî ve sıhrî pek çok unsur tarafından şekillendirildiği görülmektedir (Ülken, 1971:81).

Bilindiği gibi, Türkler İslamiyet’i kabul etmeden önce, geleneksel Gök tanrı inancından başka Şamanizm, Budizm, Mazdeizm, Maniheizm, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi birtakım dinlerle de temasa geçmiş ve hatta onlardan bazılarını kabul etmişlerdir. Türk Tarihinin araştırmalarına göre Türklerin İslâmiyet’le temasları ilk kez yedinci yüzyılda Müslüman Arapların fetih hareketleriyle başlamış, bu yeni dini benimsemeleri ise üç yüz yıla yakın bir süre almış ve nihayet Türkler, dokuzuncu ve onuncu yüzyıldan itibaren –özellikle de Talas Savaşından sonra- büyük kitleler halinde Müslümanlığı kabul etmeye başlamışlardır (Ocak, 1983:20). Bu süreç on dördüncü yüzyıla kadar sürmüştür.

Bu bilgiden kaynaklı olarak, geleneksel Türk inanç, kültür ve pratiklerine ait birçok detay İslâmî motiflerle birleşip, yeni bir renge bürünmek suretiyle varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bugün için, Anadolu’da yaşatılan ziyaret fenomeninin temelini geniş ölçüde, İslâm öncesi eski tabiat kültürlerinden ve Şamanist uygulamalardan kaynaklandığı söylenebilir. Özellikle Budizm, Zerdüştlük, Manihaizm ve Mazdeizm gibi dinlerin kalıntılarının zaman ve mekân içinde bağdaştırılması suretiyle ziyaret fenomeninin süreçle beraber oluştuğu yorumu yapılabilir.

Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra bazı inanışları dine etki ettiği gibi bazı inanışları da gittikleri yerlerdeki inanışlardan etkilenmiştir. Örneğin en ilkel kabile geleneklerinde bile var olan mezarlara ve ağaçlara adak olarak çaput bağlama geleneği kuşkusuz Türk inanç sistemine de etki etmiştir.

Türklerin dinsel yaşamını anlatırken atalar kültürüne de değinmek gerekir. Atalar kültü İslâm öncesi dini sistem içinde varlık sürdürmüştür, ancak İslâmiyet’le birlikte Türklerin yaşamında var olan kutsal mekân fikrinin -türbe, yatır, veli, evliya vb. şekillerde- Anadolu’ya da taşınmasına etki etmiştir. Bu inançta, atalar kutsal kabul edilir ve ruhlarına kurbanlar sunulurdu. Türk kültürü unsurları arasında atalar kültü,

Türk toplumunun hayatına ve yaşam tarzına dokunmuş, dini inanç uygulamalarını şekillendirmiştir (Kalafat, 2010: 69). Bunu İslâmî birtakım motiflerle de zenginleştirerek bir kültür oluşturmuşlardır. Ziyaret fenomeni de bu etkileşimden ortaya çıkan kültürün devam eden, somut bir göstergesidir.

İslamiyet'in kabulünden sonra atalar kültü Anadolu'da Müslümanlar arasında veli kültürünün oluşumunda etkili olmuştur⁴. Veli kültürü, fevkalade kuvvet ve kudretlerle mücehhez olup Tanrıya yakın kabul edilen bir şahsiyetin herhangi bir konuda -sağ veya ölü iken- yardımının dokunacağına inanılması ve bunun temini için belli yollara başvurulmasıdır. Bu anlayış, velinin takdis olunmasıyla sonuçlanır. Eski Türk Şamanları ile Müslüman evliyalar benzer özelliklere sahiptir.

Bu bakımdan Anadolu'daki veli kültürünün ve ziyaret fenomeninin kaynağı, İslamiyet öncesi Türk inançlarına dayanır. Ziyaret amacıyla gidilen türbeler, Türk kültürü ile ilgili ilk yazılı belgeler olan Orhun Kitabelerinde 'bark' olarak geçer. Buradan türbe ziyareti ile atalar kültü arasında ilişki kurulabilir. Aynı şekilde velilere ve onların kerametlerine gösterilen saygı ile Şamanizm'deki uygulamalar, hatta Şamanların durum ve faaliyetleri arasında paralellikler kurmak mümkündür (Günay, vd. 2001:109).

Bir velinin kült konusu olmasında üç unsur etkilidir;

1. Veli adına yapılmış bir mezar veya türbenin, kendisinden kalan, kaldığına inanılan bir kısım eşyaların bulunması,

2. Söz konusu mezar, türbe veya eşyanın, bazı dileklerin gerçekleşmesi, hastalıkların tedavisi gibi maksatlarla ziyaretlere ve bu ziyaretler esnasında adak ve kurbanlara sahne olması,

3. Dua mahiyetinde olarak veli ile ilgili ve onun adı geçen bir takım sözlerin mevcudiyeti.

Bu sayılan üç unsurun aynı zamanda ve bir arada bulunması şart değildir. Bazen bunların biri bile tek başına yeterli olabilir. Velinin mezar ve türbesinin mevcudiyeti, bir bakıma kültürün de yaygınlık derecesini gösteren bir alamet

⁴<http://turkoloji.cu.edu.tr> (13.09.2017)

sayılabilir. Çünkü herhangi bir yerde zamanımızdan çok önce ve hayli itinalı yapılmış bir türbe, genellikle içindeki velinin çok itibarlı olduğuna, dolayısıyla mahalli değil, bütün bir toplumun katıldığı bir kültürün varlığına delildir (Ocak, 1983:8).

Bir yerin ziyaret yeri haline gelmesi için, halkın orada yatan kişiyi manevi, dini ve ahlaki bakımlardan örnek insan, üstün kişi olarak bilmesinin yanında onunla ilgili hikâyeler, kerametler, menkıbeler ve efsanelerin de halk arasında yayılarak benimsenmesi gerekmektedir. Çünkü bir efsane, anlatılırken veya dinlenirken, kutsalla ve gerçekle yeniden temas kurar ve bunu yaparken din dışı durum tarihsel konum aşılır (Eliade, 1992:46).

Örneğin Kastamonu'da bulunan Müfessir Alaeddin Hazretleri Türbesi hakkında anlatılan bir efsane de pek çok kişinin şahit olduğu türbenin yıkılarak üzerinden yol geçirilme çalışmaları sırasında yaşanan olaylarla ilgilidir. Belediye yol çalışmaları yaparken, plana göre türbenin bulunduğu yerden yol geçecektir. Bunun için dozerler gelerek türbenin yıkımına başlanır. Fakat dozerler çalışmaz. Bütün gayretlere rağmen dozerler çalışmayınca mahalle sakinleri ve belediye işçileri türbenin yıkımını kazma ve kürekle yapmaya karar verirler. Fakat kim toprağa kazmayı küreği sokarsa onun aleti kırılır elinde kalır. Şaşkınlık içindeki mahalleli ve işçiler çalışmaya devam ederken türbenin içinden ışıklar çıkmaya başlar. Korkan ahali çalışmayı bırakır. O günden sonra türbenin yerinde kalmasına karar verilir ve türbe onarılarak bugünkü görünümüne getirilir (Çağınlar, 2005:451).

Veli zatlar hakkında anlatılagelen bu menkıbeler Türklerin Müslüman olmadan önce Şamanizm, Budizm, Zerdüştilik, Mazdeizm, Maniheizm ve Hıristiyanlık gibi içerik ve pratik anlamda birbirinden farklı dinlere girmelerinden de kaynaklanır. Çünkü bu değişiklikler ile bir önceki din, yeni dinin gelmesiyle tamamen ortadan kaybolmamış, çoğu defa kendini yeni dinin kalıplarına uydurarak varlığını sürdürmüştür. Bundan dolayı Türklerin kitleler halinde girdiği her yeni din, bir yandan onlara bir şeyler öğretip belli ölçüde düşünce ve hayat tarzlarına etki ederken, diğer yandan da o zümrelere uygun birer yapı kazandırmıştır.

Türklerin İslam'ı kabul etmeden önce Yahudilik, Zerdüştlük, Maniheizm ve Hıristiyanlık gibi birçok dinlerle temasa girdiğine, onlardan etkilendiğine ve Türk boylarından bazılarının da bu dinleri kabul ettiğine yukarıda değinilmişti. Ancak bu kabul ediş genele yayılmamış, sadece bir kaç boyla veya az bir grupla sınırlı kalmıştır. İslam'ın dışındaki dinlerin Türkler arasında genel kabul görmemesi bu dinlerin inanç sistemlerinin Türklerin karakterlerine uygun düşmemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda Türkler eski dini kültürlerinden birçok unsuru İslami motiflerle birleştirip yeni dini kültürel ortamlarında varlıklarını devam ettirmiştir. İşte bu noktadan hareketle Anadolu'da ziyaretle ilgili inanışların temelini İslam öncesi Şamanistik döneme veya buna benzer uygulamaları içeren inanışlara dayandığını söylenebilir. Türk dini tarihinin en eski dönemlerinden beri naturizm, animizm ve animatizmin değişik formlarına rastlanıldığı bilinen bir gerçektir.

Bu kapsamda Türkler bir takım dağların, tepelerin, ağaçların, suların veya göllerin ruhu olduğuna inanmaktaydı. Türklerdeki bu tabiat kültürüne olan inanışlar Orhun kitabelerinde “iduk yer-sub” tabiriyle ifade edilmiştir (Tekin, 2008:40). Tabiatın gücüne ya da aşkın bir gücün varlığına sürekli ihtiyaç duyan Türkler, bu ihtiyacı bir takım pratiklere dökmüşlerdir. İslam dinini kabul ettikten sonra ise bu pratiklerin etkileri devam etmiş, İslamiyet'le bütünleşerek farklı bir boyut kazanmıştır.

Yer-su inanışlarının önemli unsurlarından biri de ağaç ve orman kültürüdür. Kutsal olarak kabul edilen bu ağaçların başında ise kayın, çam, dağ servisi-sedir, ardıç ve çınar gelir. Türkler Gök Tanrı'nın sıfatlarını sembolize eden ve Tanrı kutunu taşıyan bu ağaçların buldukları yüksek dağ zirvelerini ve çevresini kutsal kabul etmişlerdir. Bu inanç bağlamında Göktürkler ve Uygurlar tarafından Ötüken ormanları kutsal kabul edilmiştir (Günay-Güngör, 2007:75). Buraya kadar az da olsa detaylandırılarak anlatılan Türklerin İslam öncesi inançları ve dini hayatları, Anadolu coğrafyasında var olan türbe ve ziyaret geleneklerinin ortaya çıkmasına etki etmiştir.

Ancak söz konusu gelenek, bu etki sürecinin ilerleyen zamanlarında görünür bir biçimde seyretmeye başlamıştır.

Bu süreç Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında rol almış şehit ve kahraman komutanlarla birlikte bölgenin Türk hâkimiyeti altına girmesiyle burada yetişmiş ilim ve tasavvuf ehli velilerin kabirlerine halk tarafından gösterilen yoğun ilgiyle şekillenmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde bilim adamlarıyla beraber Horasan Erenleri adı verilen ve çoğunlukla Yesevi ekolüne mensup, gazi-veli tipinin temsilcileri olarak kendini gösteren tasavvuf ehli de Anadolu'ya akın etmiştir. Yine Türkistan'la beraber İran, Mısır, Suriye ve Endülüs'ten pek çok sufi bölgeye gelip yerleşmiştir. Bu arada 13. yüzyılda Moğol istilasını Anadolu'da tarikatların yayılmasına çok uygun bir ortam oluşturdu.

Bu ortamda Anadolu'da Yunus Emre, Mevlana ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi büyük şahsiyetler Anadolu'nun her tarafında birçok sufi yetiştirmiştir. Bu şahsiyetler sağlıklarında çeşitli kerametler göstererek halkın manevi duygularında güçlü etkiler bırakmışlardır. Onların bu nüfuz ve etkileri ölümlerinden sonra mezarlarının çeşitli amaç ve usullerle ziyaret edilmesine yol açmıştır (Günay, vd. 2001:112). Ayrıca ölümlerinden sonra onların şahsiyetleri hakkında anlatılan efsane, menkıbe ve hikâyeler ziyaret inancının daha da canlılık kazanmasını sağlamıştır.

Tarih boyunca farklı dinleri ve kültürleri benimseyip taşımacılığını yapan pek çok kavmin gelip geçtiği Anadolu toprakları üzerinde İslamlaşma süreci öncesinde yaygınlaşmış ve kökleşmiş inançlar ve ritüeller tamamen yok olmamıştır. Türklerin İslamiyet öncesi inanç sistemlerine ait bazı öğeler de İslamiyet'e sızmıştır. Anadolu'da İslamiyet'e dayalı gibi görünen çeşitli inançlar ve pratiklerin bir bölümü İslamiyet kökenli olmayıp eski kültürlerden öğeler barındırdığı ve halka özgü din dışı geleneklerle, yine halka özgü düş gücünün her türlü inanç, inanma, pratik ve bunlara bağlı ritüelleri biçimlendirir. Türkiye'de geleneksel değerler ve pratikler, bu gün de yeni biçimleriyle modernleşerek varlığını sürdürmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ZİYARET FENOMENİ ÇERÇEVESİNDE VEYSEL KARANİ TÜRBESİ

2.1. Veysel Karani Hazretlerinin Hayatı

Veysel Karani Hazretlerinin hangi yıl ve ayda doğduğuna dair hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak dönem olarak bir tahmin yapılabilmektedir ki buna göre, Veysel Karani, M.555–560 yıllarında doğmuş olduğu tahmin edilmektedir (Temiz, 2004: 18). Ailesi, nesebi ve nereli olduğu hakkında hadis kaynaklarında çok geniş yer verilmemektedir. Hadis kaynaklarında Veysel Karani Hazretlerinin sadece âmâ ve hasta bir annesinin var olduğu ve bütün ailesinin bundan ibaret olduğu bilgisi mevcuttur.

Hadis kaynaklarında nesebi ile ilgili ise babasının adının Âmir olmasından başka- herhangi bir bilgi yoktur. Ancak tabakât, tarih ve tasavvufî kaynaklarda Veysel Karani Hazretlerinin nesebi ile ilgili bazı bilgiler verilmektedir. Genel itibariyle Veysel Karani Hazretlerinin nesebi ile ilgili şu bilgiler verilmektedir: Uveys b. Âmir b. Cez' b. Malik b. Amr b. Mus'ide b. AmrSa'd b. Usvân b. Karan b. Rûmân b. Nâciye b. Murâd Murâdî Karanî. Bu bilgi ünlü tabakat ve siyer yazarı tabakatul kübra adlı eserinde yer almaktadır (İbn Sa'd:2014 616).

Yukarıda da belirtildiği gibi Veysel Karani Hazretleri ile ilgili bilgiler genellikle tarih, tabakât ve tasavvufî içerikli kaynaklarda yer almaktadır. Hadis kaynaklarında olduğu gibi bu kaynaklarda da babasının isminin Âmir olduğu bilgisi vardır. 4 yaşlarındayken babası vefat etmiştir. Ayrıca Veysel Karani Hazretlerinin Yemenin Karan köyünden Murad kabilesine mensup olduğu bilgisine bu kaynaklar aracılığıyla ulaşılmaktadır. Hadis kaynaklarında Karani Hazretlerinin babası ile ilgili sadece isim bilgisi varken diğer kaynaklarda vefatından da söz edilmektedir.

Kendisinin asıl ismi Üveys bin Âmir Karni'dir. Karni kelimesi Yemen'in Karn köyünde doğmuş olmasındandır. Ancak kaynaklarda ise Veysel Karani'nin ismi "Uveys" olarak geçmektedir. "Uveys" kelimesinin "evs" kelimesinden geldiği

ifade edilmektedir. Bu kelime üzerindeki tartışmaları İbnManzur, “Uveys kelimesi, ‘kurt’ manasına gelen ‘evs’inism-i tasğîridir” (İbn Manzûr, 1996:17) derken es-Siddîkî ise İbnManzur’a katılmakla beraber şu ilaveler de bulunmaktadır: “Peygamber Efendimiz (s.a.v.) arkadaşlarıyla beraber yolda karşılaştığı kurt yavrusuna “uveys” ismini vermiştir.” Bu kısa bilgiye dayanarak; “uveys” kelimesinin, “küçük kurt” veya “kurt yavrusu” anlamına geldiğini söylemek de mümkündür.

Toplumumuzda, halk arasında Veysel Karani’ye ve dolayısıyla Peygamber Efendimize (s.a.v.) karşı besledikleri sevgilerinin de bir işareti olarak ‘Veysel’ ismi çok kullanılmıştır. ‘Karanlı Uveys’ demek olan ‘Uveys el-Karanî’ terkinde ‘Karanî’ kelimesinin atılması ile geriye kalan ‘Uveysel’in birleştirilip tahfif edilerek ‘u’nun düşmesiyle almış olduğu söyleyiş tarzıdır (Ocak, 1992:78). Toplumumuzda Veysel Karani’ye gösterilen saygıya istinaden genellikle ‘Uveys’ ismi çok az kullanılmakta, buna karşılık daha çok Türkçedeki karşılığı olarak bilinen “Veysel, Veyis, Veyisi” isimleri kullanılmıştır.

Doğum tarihi ise tam bilinmemekle beraber 550-560 yıllarında doğduğu düşünülmektedir. Hicretin otuz yedinci senesinde şehit edilmiştir. Veysel Karani’nin kendisine saygı gösterdiği ve üzerine titredığı yaşlı, hasta ve bakıma muhtaç bir annesinin olduğu ve bundan dolayı da ondan ayrılamadığı belirtilmektedir. Annesi kendisine sadece bir defa Peygamberimizi (sav) görmek için izin vermiştir, kendisi de annesini Karan’da bırakarak Medine’ye gelmiş ve annesinin bakımı için hemen dönmesi gerektiği için de Peygamberimizi göremeden –evinde bulamadığı için- geri dönmüştür (İbnul Cezvi, 2006:44). Bu durumdan yola çıkarak babası Âmir’in, kendisi çocuk yaşta vefat ettiği bilgisi doğrulanabilir. Ayrıca hadiste; “Yemen’de bir annesinden başka kimse bırakmayan...” ifadesi de vardır. Tüm bu bilgilerden hareketle kısaca Veysel Karanî Hazretlerinin annesinden başka kimsesinin olmadığı ve çekirdek aile olarak, bütün ailesinin bundan ibaret olduğu sonucuna varılabilir.

Bununla beraber tarih, tabakât ve tasavvufî kaynaklarda amcasından ve amcasının oğlundan da bahsedilmektedir. “Kardeşimin oğlu”, “Amcamın oğlu” (İbnu’l Cevzî, 2006: 46) tabirlerine bakarak Hazreti Veysel Karani Hazretlerinin annesinin dışında amcasının ve çocuklarının, dolayısıyla akrabalarının da olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu akrabalarının da Karan halkı gibi kendisini lâıykıyla tanımadıkları için kendisine gereken değeri vermedikleri yine bu eserlerde anlatılmaktadır. Geçimini deve çobanlığı yaparak sağlamıştır. Bu mesleği de tek Tanrı inancına sahip olmasından dolayı insanların her zaman alay etmesinden kaçmak için seçtiği⁵ bazı kaynaklarda belirtilmektedir.

Veysel Karani Hazretleri, deve çobanlığı yapmaya başlayınca sadece ihtiyar ve hasta annesinden dolayı şehre inmektedir. Bunun dışında deve otlattığı sakin vadilerden Karan’a inmeyi hiç istememektedir. Kendi dünyasında Allah ile baş başa kalmaktan bir an olsun ayrılmak istemediği anlaşılmaktadır. Bu dönemlerde henüz İslam ile şereflenmemiştir, ancak artık Hz. Veysel Karani’nin ufku öyle geniş, aydınlık, gönlü öyle duyarlıdır ki, her an bir kurtarıcının haberini beklemektedir. Nihayet beklediği kutlu haber çok geçmeden kendisine ulaşır. Bu haber Allah’ın son Peygamberi Hz. Muhammed’in zuhur ettiği ve insanları ‘Hak Dine’ davet ettiği haberidir. Hz. Veysel Karani bu haberi duyunca hiç kimsenin irşat ve teşviki olmadan Müslüman olur, İslam’a ve Hz. Muhammed’e gönülden bağlanır. Annesine de Kelime-i Tevhidi bizzat kendisi öğretir⁶.

Sufî kaynaklar bu olayı açıkça ifade etmemekle beraber onun kendi kendine Müslümanlığı kabul ettiğini ima ederler (Ocak, 1992:79). Bunun nasıl olduğu kesin bilinmemekle beraber, muhtemelen hicretten sonra Medine’ye gelen Yemenli heyetler ya da Peygamberimiz tarafından Müslümanlığı öğretmek için Yemen’e gönderilen Muaz bin cebel aracılığıyla da İslamiyet’i kabul etmiş olabileceği düşünülmektedir.

⁵<https://www.turbe.gen.tr>.(09.03.2018).

⁶www.siiirtmuftulugu.gov.tr(10.09.2017)

Veysel Karani Hazretlerinin -Hz. Peygamberin döneminde yaşadığı için-sahabeler arasında yer alması gerekirken Peygamberi mümin sıfatıyla göremediği için sahabeden sayılmadığını da belirtmek gerekir. Sahabe ile görüştüğü için tâbiîn sayılması mümkünse de Resûlullah devrinde yaşadığından onun vefatının ardından dünyaya gelen tâbiînlerden farklı görülmüş, bu sebeple hadisçiler tarafından sahabe ile tabiinden ayrı bir nesil kabul edilerek kendilerine Muhadramûn denilmiştir (Efendioğlu, 1993:395).

2.2. Veysel Karani Hazretleriyle İlgili Literatür

2.2.1. Veysel Karani Hazretleriyle İlgili Hadis-i Şerifler

Useyr b. Câbir'den naklen rivayet edilen bir hadiste, Useyr şöyle demiştir:

“Ömer b. Hattâb kendisine Yemenlilerin yardımcı güçleri geldiği vakit onlara, ‘Uveys b. Âmir aranızda mı?’ diye sorardı. Nihayet Uveys'e rastladı. Ve ‘Sen Uveys b. Âmir misin?’ diye sordu. (O da): Evet! Cevabını verdi. Murat kabilesinin Karan kolundan mı?’ dedi. Uveys: Evet, cevabını verdi. Sende baras hastalığı vardı. Ondan iyileştin de yalnız bir dirhem yeri kadar kaldı öyle mi? dedi. Uveys: Evet, cevabını verdi. Annenvar mı? diye sordu. Uveys: Evet, cevabını verdi. Ömer: Ben Resûlullah'ı (s.a.v): “Size Uveys b. Âmir Yemenlilerin yardımcı güçleri ile gelecek. Kendisi Murat kabilesinin Karan kolundandır. Onda baras hastalığı vardı. Bu dertten iyileşti. Ancak bir dirhem yeri kadar kaldı. Bir validesi vardır. Ona çok mutîdir. Allah'a yemin etse, kendisini mutlaka yemininde sadık çıkarır. Sana istiğfar etmesine imkân bulursan bunu yap!” buyururken işittim. Benim için istiğfar ediver, dedi. O da Ömer için istiğfarda bulundu. Ömer ona: Nereye gitmek istiyorsun? diye sordu. Uveys: Kûfe'ye! dedi. Senin için oranın valisine mektup yazayım mı? dedi, Uveys: Gariban insanların arasında olmam benim için daha makbuldür, cevabını verdi (Muslim, 1992:70).

Başka bir hadiste ise; Ebu Usame bize Hişam'dan o da Hasan'dan rivayet etmiştir ki Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Ümmetimden bir adamın şefaatiyle Rabî'a ve Mudar kabileleri sayısı kadar kimse cennete gireceklerdir.” Bizler “Size isim söyledi mi?” diye sorduk. O da

“*Evet, Uveys el-Karani*” dedi” (İbn Ebî Şeybe, 2016, 153) şeklinde rivayet edilmiştir.

Başka birçok rivayette, her ne kadar temel kaynak eserlerde bulunmasa da, halk arasında sıkça Veysel Karani'deki anne sevgisiyle ilgili kıssalar anlatılmaktadır. Öyle ki gönlü Allah aşkıyla, Peygamber muhabbetiyle dolu olan Hazreti Veysel Karani, Peygamber Efendimizi dünya gözüyle görmediği halde O'na inanmış ve Müslüman olmuştur. Veysel Karani, Müslüman olmakla da kalmamış Peygamber Efendimize âşık olmuştur (Ocak, 1992:153).

Veysel Karani Peygamber Efendimizin aşkıyla yanıp tutuşmaktadır. Gönül verdiği maşukunu dünya gözüyle görmek istemektedir. Ancak bakıma muhtaç ve kendisine düşkün olduğu annesine bunu söyleyememektedir (Bursalı, 2009:47). Sonunda dayanamaz ve bu arzusunu annesine açıklar. İlk başta bakıma muhtaç biri olduğu ve kendisine düşkün olduğu için oğluna izin vermeyen anne, çocuğunun çok üzülmesi üzerine izin verir. Fakat bu izni de bir şarta bağlar. Kendisinden uzun zaman ayrılığa dayanamayacağı ve eli-ayağı tutmadığı için Medine'ye gittiği zaman eğer Peygamber Efendimizi evde bulamazsa, O'nu beklemeyecek ve başka yerde aramayacak hemen geri dönecektir (Temiz, 2004: 67).

Böylece dünyalar Veysel Karani'nin olmuştur. Çünkü sevgilisine gidecek, O'nu dünya gözüyle görecektir ve hasreti bitecektir. Hemen hazırlanır ve yola koyulur. Dağ, taş, çöl, duman onun için engel olmamıştır. Adeta ayakları yerden kesilmiş, sevgilisine doğru uçtuğunu hissetmektedir. Nihayet maşukunun köyüne, medeniyetlerin beşiğine, Medine'ye gelmiştir. Ama bir taraftan da hem son derece heyecanlanmaktadır hem de içinde bir ukde vardır (Temiz, 2004: 71).

Peygamber Efendimizin evini sorar, ona evi gösterirler (Cilasun, 1984:163). Kapıyı çalar. Hz. Aişe kapıyı açar. Veysel Karani kendini tanıttikten sonra

Peygamber Efendimizi ziyarete geldiğini söyler. Bütün hayallerini yıkan bir cevapla karşılaşır. Çünkü Peygamber evde değildir, Tebuk Seferi'ne çıkmıştır⁷.

Annesine verdiği söz üzerine orada durmaz bağına taş basar hemen geri döner. Döndüğünde annesi ile ilgilenir, ihtiyaçlarını karşılar. Fakat anne oğlunun yüzündeki hüznü fark eder. Kendisine gördüğü Resul-i Ekrem'i anlatmasını isteyince gözyaşları içinde Resul-i Ekrem'i göremediğini söyler. Annesi buna çok üzülür ve oğlunun gönlünü almaya çalışır. Hizmet edilmeye muhtaç, elden-ayaktan düşmeseydi kendisinden hemen geri gelmesini istemeyeceğini aktarır. Yine de Veysel Karani çok mahzundur, ancak ilâhî kadere razıdır. Takdîri ilâhî buymuş der ve hasretini gönlüne gömer (Temiz, 2004: 86).

Peygamber Efendimiz seferden dönünce Hz. Aişe ile aralarında şu konuşma geçer;

“Ya Aişe, evimize hangi ulu kişi geldi? Bu Rahmani kokular, bu İlahi lezzet nedir? Ey Allah'ın Resulü; Yemen Oymağı'ndan Karen Köyü'nden Üveys adında bir zat sizi ziyarete geldi. Mukaddes Cemâlinizin bağı yanık âşıklarındanmış. Zat-ı âlinizi bulamayınca çok üzgün bir halde ayrıldı. İşte o adam gittikten sonra evin içinde bu ulvi kokuları hissettim. Ya Aişe, sen o zatı gördün mü? Evet, ey Allah'ın Resulü, Sağ gözümün ucu ile baktım. Öyleyse o gözünü bende ziyaret edeyim. Görüşün ve gördüğün mübarek olsun.” Bir müddet sonra Mescid-i Nebevi'ye geçen Resulullah, Sahabelerine seslendiler; *“Müjdelersun, Üveys'i gören gözü ziyaret ettim, gelin siz de benim gözümü ziyaret edin”* (Müslim, 1992:71).

Bir başka rivayet ise, Murâd kabilesinden birilerinin Veysel Karani'ye gelerek selam verdikten sonra kendisine sorular sordukları ve bunlara aldıkları cevapları konu almaktadır. Veysel Karani'nin, akşam olduğu zaman sabahı beklemeyen, sabah olduğunda da akşamı beklemeyen birisi olduğu belirtilmektedir.

⁷Bazı kaynaklarda Mescid-i Nebevî'de olduğu söyleniyor ki bu biraz zorlama bir yaklaşımdır. Çünkü Mescid-i Nebevî hemen evin bitişiğindedir. Bu kadar yolu gelen kişi yan taraftaki kapıdan mescide girebilir ve Efendimizle görüşebilirdi. Evden mescide gitmek demek annesinin sözünü dinlememek demek değildir. Çünkü Veysel Karani'nin annesi uzun süre kendisinden ayrı kalamayacağını belirtmiş ve fazla vakit kaybetmemesi için tembihle bulunmuştu. Yoksa Efendimizi evde görmezsen mescide gitme dememiştir. Böyle düşünülürse annesinin bir kastı varmış gibi algılanabilir ki bu da mümkün değildir (Cilasun, 1984:164)

Hiçbir zaman hakkı söylemekten vazgeçmeyeceğini ifade etmektedir (el-Hâkim, 1990:458).

Yine bir başka rivayette ise Heram b. Hayyân isimli birisinin Kûfe'ye sadece Veysel Karani'yi ziyaret etmek için geldiğine ve bu ziyaret esnasında aralarında geçen diyaloga yer verilmektedir. Hadise şöyledir; Veysel Karani, Fırat Nehri kenarında abdest alıp elbise yıkarırken Heram b. Hayyân yanına varır. Onu daha önce görmemiştir. Ancak başkalarından öğrendiği özelliklerinden onu tanır. Çok esmer, saç tıraşlı, sakalı gür ve sık, geniş yüzlü ve heybetli bakışlıdır. Ayakkabısızdır, eski elbiseler giyer, îzar (peştemâl) ve ridâsı (omuzluğu) yündendir. Selam verir, Veysel Karani onun selamını alır. Kendisiyle musâfaha etmek ister ama Veysel Karani buna yanaşmaz. Heram b. Hayyân bunun üzerine ağlar ve kısaca aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“Allah sana merhamet etsin, seni mağfiret etsin, Ya Uveys! Nasılsın?” Onu o kadar sevmişim ki içimden bir ağlamak geldi. Zayıf olduğu için içim parçalandı. O da bana baktı ve *“Allah sana uzun ömür versin Ey Heram b. Hayyân kardeşim, nasılsın?”* dedi. *“İsmimi ve babamın ismini nereden bildin? Ve hiç görmediğin halde beni nereden tanıdın?”* dedim. *“İlminden ve haberinden hiçbir şey eksik olmayan Allah bana bildirdi. Ruhum ruhunu tanıdı. Müminlerin ruhları birbirlerini tanırlar. Birbirlerini görmeseler de birbirleriyle görüşürler.”* dedi. *“Bana Resulullâh'tan bir haber ver, dedim.”* dedi ki: *“Ruhum ve bedenim Resulullâh'a feda olsun. Ben onu görmedim. O'nun haber ve hadislerini başkalarından duydum. O büyükten hadis rivayet etmek yolunu kendime açmak istemem. Muhaddis, kâdî ve müftü olmak da istemem. Çünkü benim meşguliyetim vardır, bunlarla uğraşamam”.* *“Öyleyse Kur'an'dan birkaç ayet oku.”* dedim. Şöyle dedi: *“Rabbimin sözleri en doğru sözlerdir. En faziletli kelâm O'nun kelâmıdır. En sağlam sözler O'nundur.”* Sonra eûzu besmele çekerek Duhan suresinin ilk kırk iki ayetini okudu. Bitirir bitirmez de bir çığlık attı ve bayıldı. Ben öldü sandım. Sonra uyandı ve *“Ey kardeşim, ben zaten üzüntülüüyüm. Tek başıma yaşamayı daha çok seviyorum. Bana bir şey sorma.”* dedi. Sonra elimden tutarak ağlamaya başladı. Ben de onunla beraber ağladım. Sonra şöyle dedi: *“Ey Heram b. Hayyân, baban Âdem öldü, Nuh, Allah'ın dostu İbrahim, Mûsâ,*

hep öldüler. Ey Heram, Muhammed de öldü. Müslümanların halifesi Ebû Bekir ve dostum olan Ömer de öldü.” dedim ki: *“Allah hayrını versin, Ömer daha ölmedi.”* Hz. Ömer’in hilâfetinin sonları idi. Dedi ki: *“Eğer anlarsan ben de sen de ölüyüz.”* Ben: *“Bana dua et.”* dedim. Şöyle dua etti: *“Allah’ım! Bu kardeşim Senin rızan için beni ziyaret ettiğini ve beni sevdiğini söylüyor; onun işlerini düzelt ve onu cennetine koy.”*

Bu diyalogdan sonra Veysel Karani, Heram b. Hayyân’a bazı nasihatlerde bulunur ve birbirinden ayrılırlar. Heram b. Hayyân, bir daha Veysel Karani ile görüşemediğini söyler (el-Hâkim, 1990:459).

Veysel Karani çeşitli savaflara katılmıştır. Veysel Karani Hazretlerinin biyografisine yer veren kaynaklarda, Yemen ve Kûfe’deki hayatından bahsedilir. Yemen’deki hayatı esnasında herhangi bir savafla katıldığı ile alakalı herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Zaten insanlardan uzaklaşabilmek adına Karen’den ayrılıp Kûfe’ye yerleşmiştir. Kûfe’deyken meydana gelen bazı savaflara katıldığı ile ilgili farklı kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusu olan Veysel Karani Hazretleri Türbesinin Siirt’e olup olmadığı durumuna da katıldığı bu savaflar ve sonrasında yaşananlar doğrultusunda ilgili kimseler karar vermektedirler. Bazı kaynaklara göre Veysel Karani, Sıffin Savaşı’na katılmıştır (Hanbel, 2013:481). Hz. Ali ile beraber savaşmış, zaman zaman hararetle konuşmalar yaparak oradakileri heyecana getirmeye çalışmıştır. Bu savaş esnasında kalbinden aldığı ok darbesiyle 657 (H.37) yılında şehit olmuştur (Tertip Heyeti,2004:234).

Bazı kaynaklarda ise, Karani’nin şu şekilde vefat ettiği bilgisi bulunmaktadır: ilk olarak İbnAsâkire göre Dimeşk’tevefat etmiş ve Mekâbir el-Câbiye’de defnedilmiştir (İbn Asâkir, 1987:408). Kenzu’l-ummâl müellifi, Veysel Karani’nin, Nihâvend Savaşı’nda (el-Muttakî, 1993:9) şehit olduğunu, belirtirken; ez-Zehebî ise Hire’de (ez-Zehebî, 2016, 281) vefat ettiğini belirtmektedir. Cezire’de, Sicistân’da, veya Ermenistan sınırında vefat ettiği yönünde rivayetler de vardır.

Birkaç kaynakta ise, Hz. Ömer döneminde Azerbaycan'daki bir savaşa katıldığı, dönüşte yolda hastalandığı ve bir dere kenarında vefat ettiği anlatılmaktadır. Bu farklı bilgiler değerlendirildiği zaman Âlimlerin çoğu Veysel Karani'nin Siffin Savaşı'nda Muaviye taraftarlarınca şehit edildiği görüşünü kabul etmektedirler. Ancak yaygın görüşe göre, Veysel Karani'nin Azerbaycan'da katıldığı bir savaş dönüşü yolda hastalandığı ve Siirt'in Baykan ilçesinde bulunan derenin kenarında vefat ettiği, türbesinin de Ziyaret Beldesinde bulunduğu şeklindedir (İbn Hacer, 2008: 221).

2.2.2. Veysel Karani Hazretleriyle İlgili Menkıbeler

Anadolu'daki birçok veli, dede, baba ve şehitlerden oluşan ziyaretgâh veya türbeler için çeşitli menkıbe ve kıssa anlatılmaktadır. Çünkü bu mekânlar halk arasında anlatılan menkıbelerle kutsallıklarını pekiştirmekte, insanların o mekânlara olan ilgi ve alakalarını arttırmaktadırlar. Bu çerçevede Veysel Karani Hazretleri ile alakalı da birçok menkıbe, kıssa ve rivayet anlatılmaktadır. Bunlardan bazıları kaynaklarda yer alırken bazıları da dilden dile aktarılarak günümüze kadar gelmiştir.

Mesela halk tarafından sıkça anlatılan en önemli menkıbelerinden biri uçak hadisesidir. 1974 Kıbrıs harbi esnasında Veysel Karani Hazretleri, anlatılana göre benzini bitmek üzere olan Türk savaş uçağının hem pilotunu kurtarmış, hem de benzin deposunu doldurmuş ve pilota gösterdiği farklı yerleri bombalamıştır. Uçakta yaşlı beyaz sakallı ve nur yüzlü birini gören pilot bu olay karşısında şaşırılmış, kim olduğunu sorunca da ben Veysel Karani'yim ve Siirt Baykan'dayım demiştir. Uçak havaalanına inince Veysel Karani'nin uçakta olmadığını görmüştür. Bu olaya şahit olan Pilot çok şaşırılmıştır. Savaş bittikten sonrada Siirt Baykan'a gelip Veysel Karani Türbesi'ni ziyaret etmiştir. Buna benzer menkıbeler başka birçok yerde bulunan veliler için de anlatılmaktadır (Anonim).

Halk arasında diğer bir menkıbe de şu şekilde anlatılmaktadır: *Bir zamanlar Şeyh Alaattin Hekim'in kardeşi Ahmet Hekim'e öyle bir hal gelmiş ki, gözleri hiç ağrımadan kapanmış ve bir kaç ay gözleri kapalı kalmıştır. Nihayet Şeyh Alaattin, henüz hayatta iken hastayı Veysel Karani Hazretlerine götürmelerini söylemiş. Onun*

emri üzerine Veysel Karani'nin hizmetini yapan Şeyh Raşit isminde bir zatla, hastayı Veysel Karani'nin ziyaretine götürürler. Mübarek türbesi önünde Şeyh Raşit, "hastaya Ahmet gözlerini aç ve bak bu Hazreti Veysel Karani'dir der". Gözlerini açtığı anda ise bir anda gözlerindeki perde kalkmış ve görmeye başlamıştır⁸.

Veysel Karani hakkında anlatılan en önemli bir başka menkıbe ise Hz Ömer ve Hz Alinin Peygamberimizin hırkasını Veysel Karani Hazretlerine vermesi hadisesidir. Peygamberimizin vefatı yaklaşınca sahabeler "hırkanızı kime verelim?" diye sorarlar. Hz Peygamber "Veysel Karani'ye verin" diye buyurur. Resûlullah'ın vefatından sonra Hz. Ömer ile Hz. Ali Kûfe'ye geldiklerinde, Ömer, hutbe esnasında: "Ey Necdliler, kalkınız! Aranızda Karan'dan kimse var mıdır?" diye sorar. Evet derler ve birkaç kişiyi ona gönderirler.

Hiz. Ömer, onlardan Karani'yi sorar. Onlar da cevaben "Biliyoruz, O, aramanızdan pek aşağı bir kimsedir. Divanedir, akılsızdır ve insanlardan kaçır bir hâli vardır" derler. Hiz. Ömer "Onu arıyorum, nerededir?" buyurur. "Arne vadisinde develerimize çobanlık yapmaktadır, biz de karşılığında ona akşam yiyeceği veririz, saç-sakalı karışiktır, şehirlere gelmez, kimse ile sohbet etmez, insanların yediğini yemez; üzüntü ve neş'e bilmez, insanlar gülünce, o ağlar; insanlar ağlayınca o güler" derler.

Sonra Hiz. Ömer'le Hiz. Ali, onun olduğu yere giderler. Onu namaz kılariken görürler. Allah Teâlâ, develerini gütmesi için bir melek vazifelendirmiştir. Namazını bitirip selâm verince, Hiz. Ömer, kalkar ve selâm verir. Veysel Karani selâmı alır. Hiz. Ömer "İsmin nedir?" diye sorar. "Abdullah, yani Allah'ın kulu" der. "Hepimiz Allah'ın kullarıyız; esas ismin nedir?" diye sorar. "Üveys" der. Hiz. Ömer "Sağ elini göster" buyurur, Veysel Karani de gösterir.

Hiz. Ömer; "Peygamber efendimiz size selâm etti. Mübarek hırkalarını size gönderip, "Alıp giysin, ümmetime de dua etsin diye vasiyet etti" der. "Ya Ömer! Ben zayıf, âciz ve günahkâr bir kulum. Dikkat buyur, bu vasiyet başkasına ait olmasın?"

⁸www.siiyad.com/Siirt, (09.08.2017).

deyince, “*Hayır. Ya Üveys, aradığımız, kimse sensin. Peygamber efendimiz senin eşkâlini ve vasfını belirtti.*” cevabını verir. Bunun üzerine, Hırka-i Şerifi hürmetle alır, öper, koklar, yüzüne gözüne sürer. Sonra: “*Siz burada bekleyin*” der ve yanlarından ayrılır. Biraz ileride hırkayı yere bırakıp, yüzünü yere koyar.

Cenâb-ı Hakka şu şekilde dua etmeye başlar: “*Ya Rabbi, Sevgili Peygamber Efendimiz, ben fakir, âciz kuluna Hz. Ömer ve Hz. Ali ile Hırka-i şeriflerini göndermiş*” der. Günahkâr olan Müslümanların affi için dua eder. Birçok günahkâr Müslüman’ın affolunduğu bildirildiğinde ise Hırka-i Şerifi hürmetle giyer (Kandemir, 1992:77).

2.2.3. Veysel Karani Hazretleri Türbesi Hakkında Bilgiler

Veysel Karani Hazretleri Siirt ve çevresinde, tarihi, menkıbevi ve en önemlisi dini kişiliği ile halkın gönlünde önemli bir yeri tutmaktadır. Veysel Karani Hazretlerinin, Hz. Peygamber’in övgüsüne layık olduğu düşünülmüştür. Ayrıca hırkasını gönderdiği bir kişi olması sebebiyle de toplum tarafından daha çok sevgi ve saygıya mazhar olmuştur. Vefatından sonrada sevenleri tarafından birçok yerde türbesi ve makamı yapılmıştır. Bugün Türkiye başta olmak üzere, dünyanın birçok bölgesinde, 15’ten fazla türbe ve makamının bulunduğu tespit edilmiştir (Cilasun, 1984:24). Çalışmanın konusu olan Siirt-Veyssel Karani Türbesinin ise yılda iki milyona yakın ziyaretçi tarafından ziyaret edildiği görüşmeler esnasında türbe görevlileri tarafından belirtilmiştir.

Türbe bölgedeki 'Cas' denilen harçla 1901 yılında yapılmıştır ve üstüne bir kubbe yerleştirilmiştir. 1967 yılında Hz. Veysel Karani Türbesi yerine yenisinin yapılması için yıktırılmıştır. Veysel Karani türbesinin bu inşası 1967–1974 yılları arasında yapılmıştır. Türbe, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1987–1991 yıllarında ve daha sonra da 1998 yılında tekrar onarımlardan geçirilmiştir. Daha önce bakımsız bir durumda olan Veysel Karani türbesi ve külliyesi 2001 yılında Valilikçe, özellikle dönemin Baykan Kaymakamı Osman Hacıbektaşoğlu’nun gayretleri ile restore edilerek modern bir görünüme kavuşturulmuştur (Boran, 2009:94).

Ancak yine de türbenin mimari açıdan farklı bir özelliğe sahip olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Daha sonraları Vakıflar Müdürlüğü'nün girişimleriyle, 1974 yılından itibaren çok daha bakımlı bir görünüme kavuşturulmuştur. 1982 yılında avlu düzenlemesi yapılmış, 1983 yılında kurban kesmek isteyen ziyaretçiler için kesimhane binaları, daha sonra da otel ve konukevi binaları devreye sokulmuştur⁹. Avlu düzenlemesiyle türbe ve çevresine, gelen ziyaretçilerin daha iyi hizmet görmeleri için, ortam hazırlanmıştır; otel, misafirhane, konuk evleri ise ziyaretçileri rahat ettirmek adına hazırlanmıştır.

Türbe sekizgen plânlı ve üzeri içten kubbe, dıştan da külâhla örtülüdür. Hemen türbenin yanındaki câmi de iki bölümlü ve kubbelidir. Türbe, câmiye göre daha süslü ve anıtsaldır (Boran, 2009:91). Günümüzde türbe modern bir şekilde onarılmıştır. Türbenin içine girilirken kadın ve erkek girişleri ayrıdır. Veysel Karani türbesi ziyaret edilirken erkek ve kadınların birbirlerini görmemeleri ve daha rahat olmaları için araya bir paravan konulmuştur.

Veysel Karani Hazretleri türbesinin, türbe avlusunda bulunan idarî bina, minare ve câmi, avluda abdest almak için şadırvan, gasil hane ve bunları barındıran geniş avlu bütünlüğüyle bakıldığında tam bir külliye gibi düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ziyaretteki Veysel Karani türbesi, ilk başlarda Veysel Karani adı altında bir dergâha (tekkeye) bağlıydı. Veysel Karani türbesinin bütün ihtiyaçlarını ve de gelen ziyaretçilerin de hizmetlerini bu dergâh karşılıyordu. Daha sonraları Veysel Karani Dergâhı, derneğe dönüştürülmüştür. Dernek olarak da yılarca hizmet vermiştir. Son olarak da Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne bağlanarak Ziyaret İrtibat Bürosu Amirliği kurulmuştur.

Türbenin idarî yapısı ise şu şekildedir: Veysel Karani türbesi, Bitlis Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne bağlı Ziyaret İrtibat Bürosu Amirliği'ne bağlıdır. Büroda görevli bir idari memur ile Türbe ve çevresinin güvenliğini sağlamak üzere altı güvenlikçi görev yapmaktadır. Aynı zamanda bu görevliler Şeyh Osman türbesinin güvenliğini de sağlamaktadırlar. Bunların yanı sıra etrafa konuşlandırılan

⁹<http://www.gezi-yorum.net>, 13.04.2018.

kameralarla günün her saatinde Veysel Karani Türbesi güvenlik amacıyla izlenmektedir. Ayrıca türbe, çevresi ve misafirhanenin temizliğini sağlamak için de dokuz temizlik görevlisi görev yapmaktadır.

2.2.4. Veysel Karani Hazretlerinin Kabriyle İlgili Değişik Görüşler

İslâm âleminin çeşitli beldelerinde Veysel Karani Hazretlerine nispet edilen mezar ve türbeler bulunmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında halkın Veysel Karani Hazretleri'nin Allah katında üstün bir konumda olduğu düşüncesi etkili olmuştur. Yani halk Veysel Karani Hazretlerini Allah'ın sevdiği kullarından biri olarak düşünür. Ayrıca Allah katındaki değerini, Peygamberin ona gösterdiği teveccühle de anlamak mümkündür. Veysel Karani'nin Peygamberimizin ilgisini ve sevgisini kazanması sonucunda halk böyle bir zata ait kabrin memleketlerinde olmasını arzu etmiştir.

Özellikle Sıffin Savaşı'nda şehit olduğuna inanılan Veysel Karani Hazretlerinin na'sının paylaşılabilmesi ve her kabilenin kendilerine ait tabutta Veysel Karani Hazretlerinin olduğuna inanmalarından dolayı, birçok yerde Veysel Karani türbesi bulunabileceğine sonucu çıkmaktadır. Ancak Siirt ve çevre illerdeki halk başta olmak üzere Türkiye ve komşu ülkelerdeki birçok kişi Veysel Karani Hazretlerinin türbesinin, Siirt İli Baykan İlçesi Ziyaret Beldesi'nde olduğuna inanmaktadırlar. Fakat Hazreti Veysel Karani'nin türbesinin Türkiye'deki başka yerlerde ve Türkiye dışındaki ülkelerde olduğuna dair bilgiler de mevcuttur. Söz konusu bilgileri şöyle özetlemek mümkündür: Veysel Karani'nin mezarı Özbekistan Biruni'de, Yemen'de, İran sınırları içindeki Kirmanşah'ta ve Kazvin'de, Şam'da, Hicaz'da, Horasan'da, Hindistan'da ve Anadolu'nun farklı farklı yerlerinden Bursa'da, Gemlik'te, Manisa'da, Mardin'de bulunmaktadır (Çelik, 2007:192).

Saha araştırması sırasında görüşmecilerin çoğu Veysel Karani Hazretleri hakkında Peygamberin; “Tabiînin hayırlısıdır, duasını alabiliyorsanız duasını alınız, şefaatiyle birçok kişi cennete girecektir, Beni ziyaret etmek imkânına erişemediğinizde, kardeşim Veysel Karani'nin Makamını ziyaret ediniz...” gibi sözlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Bundan dolayı da bir çok Müslüman tarafından

ciddî anlamda itibar görmektedir. Kendilerini günahkâr ve kusurlu gören insanlar, duası makbul olan bu zatın kabul edilen Ziyaret Yerlerine gelerek, Veysel Karani Hazretleri'ni vesile yapıp Allah'a dua etmektedirler. İslam inancında duası makbul olan mübarek insanların manevî huzurunda, duaların kabul edileceği düşüncesi mevcuttur. Bu düşünceden dolayıdır ki Türkiye ve çevre ülkelerden Veysel Karani Hazretleri'nin türbesi her daim ziyaret edilmektedir.

2.2.5. Veysel Karani Hazretleri Türbesi Ziyaretiyle İlgili Genel İzlenimler

Yılın her döneminde Veysel Karani Hazretleri türbesine yapılan ziyaretlerde dualar edilir ve kurbanlar kesilir. Veysel Karani türbesinin özellikle İranlı Şiiler için farklı bir önemi vardır. İran'dan gelip Suriye'ye Hz. Âli'nin kızı Hz. Zeynep'i ziyaret etmeye giden İranlılar Siffin savaşında Hz. Âli'nin safında bulunan ve Hz. Ali aşığı olan Veysel Karani türbesini ziyaret eder, daha sonra yollarına devam ederler (Cilasun, 1984:63). Yani bu teveccüh kaynağını Siffin savaşından almaktadır. İran dışında diğer Türk Devletleri, Suriye ve Irak gibi ülkelere de birçok ziyaretçi gelmektedir.

Siirt İli merkezinde ve ziyaret beldesinde her yıl 14 Mayıs- 14 Haziran tarihleri arası Veysel Karani anma etkinlikleri düzenlenmektedir. Bu ayda özellikle Perşembe ve Cuma günleri ziyaretçi sayılarının en üst seviyeye çıktığı günlerdir. Bu etkinlikler bazen de uluslararası sempozyumlar şeklinde yapılmaktadır. Bu etkinlikler vesilesiyle yurdun dört bir tarafından insanlar buraya akın ederler. Bu sayede yöreye sosyal, kültürel ve ekonomik bir canlılık da gelmektedir. Bu etkinliklerin amacı, kültürel zenginlikleri yeni kuşaklara aktarmak ve bunu daha geniş kitlelere ulaştırmaktır.

Veysel Karani'yi anma günlerinde yurdun her tarafından insanlar gelip bu beldeyi ziyaret etmesi ve bundan kaynaklı bölgede her alanda yaşanan canlılık inanç turizminin bir sonucudur. Bu ziyaretler sayesinde Ziyaret Beldesi bir inanç turizmi merkezi haline gelmektedir. İnanç turizmi ile beraber binlerce insan buraya ziyarete geldiğinde aynı zaman ve mekânda farklı kültürlere sahip olan insanların etkileşimi

ve hatta kaynaşması da gerçekleşmektedir. Ayrıca bu ziyaretgâhın Cuma günleri, bayram günleri ve mübarek gecelerde de ziyaretçi sayısının biraz daha artmasıyla paralel olarak belirtilen sirkülasyon da artmaktadır.

Türbe görevlisinin verdiği bilgiye göre kış aylarında ziyaretçi sayısı günlük 500–700 arasında değişirken -bu durumun yaşanmasında yörenin iklim yapısının etkisi büyüktür- diğer aylarda bu sayı binleri, on binleri bulmaktadır. Yıllık ortalama bu sayı bir milyonu aşmaktadır. Gece kalmak isteyen ziyaretçiler için de Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bağlı 370 kişilik ücretsiz misafirhane, özel sektörde de 500 kişilik otel ve pansiyonlar bulunmaktadır.

Veysel Karani Hazretleri türbesinin Siirt-Diyarbakır-Bitlis karayolları kavşağında bulunmasından dolayı oradan geçen yolcular ziyaret etmeden geçmezler. Bu durum Müslümanlar kadar yukarıda da belirtildiği gibi İranlılar için de geçerlidir. İranlılar da imkânları dâhilinde Veysel Karani’yi ziyaret etmeden geçmezler. Esasen genel olarak ziyaret etmeden oradan geçmeyi vefasızlık olarak görürler. Bundan dolayı oradan geçen yolcular mutlaka Veysel Karani’yi ziyaret edip yollarına devam etmektedirler ve eğer ziyaret etmeden oradan geçmek zorunda kalırlarsa araçlarının hızlarını düşürüp Veysel Karani’ Hazretlerinin ruhuna Fatihalar okuyarak geçmektedirler. Özellikle bu yollarda yapılan kazaların sebebi olarak da halk arasında “Veysel Karani Hazretlerinin türbesini ziyaret etmeden oradan geçmeye çalışmalarına” dayandırılır.

Veysel Karani Hazretleri türbesini ziyarete gelen ziyaretçilerin önemli kısmını kadınlar oluşturmaktadır. Bundan dolayı bu dergâha bağlı olarak gelişen inanışların da büyük çoğunluğunun kadınların gayretleriyle oluştuğu yorumu yapılabilir. Hanımlardan özellikle çocuk sahibi olma ya da erkek çocuk sahibi olma talebi ön plandadır. Evli kadınlardan çocuk sahibi olma noktasında çaresizlik içinde olanlar için Veysel Karani Türbesi önemli bir ziyaretgâhtır. Bu konuda anlatılan menkıbeler çocuk talebi olan kadınların ilgisini artırmaktadır.

Alan çalışması esnasında görüşülen ziyaretçilerden çocukları olmayan ya da çocukları doğduktan sonra ölen bazı kadınlar “rüyalarında Veysel Karani Hazretlerini gördüklerini ve kendilerine, kendisini ziyarete gelmesini istediğini ve bu yüzden buraya geldiklerini” ifade etmişlerdir. Bu ziyaret sonucunda da Allah’ın kendilerine çocuk verdiğini, erkek olanların isimlerini Veysel, Veysi ya da Veyis kız olanlarında Veysiye koyduklarını belirtmişlerdir. Siirt ve çevresindeki illerde neredeyse her aile Veysel Karani Hazretlerinin hatırı için çocuklarına onun ismini vermektedirler.

Veysel Karani türbesi için ziyaret zamanı Perşembe ve Cuma günleridir. Bunun dışında hemen her gün ziyaretçi eksik olmaz. Çocukları olmayan bayanların üst üste yedi Kurban Bayramında arife gecesini gelip bayram namazına kadar türbe ve çevresinde geceyi geçirerek dua ettikleri ve çocuk dileğinde buldukları ve bu şekilde yapılan dileklerin daha çok kabul edildiği inancı halk arasında hâkimdir. Dua ve dileklerinde kadınlar çocuk veya erkek çocuk taleplerini ifade ederler. Diğer bir inanış ise, Veysel Karani Hazretleri türbesinin avlusunda bulunan incir ağacındaki incirler yenilerek dua ve dilekte bulunmaktadır. Geçmişte özellikle Veysel Karani Türbesi’nin avlusunda bu incir ağacıyla bağlantılı gelişen bazı inanışlardan rahatsız olan Camii İmam-Hatibi Mehmet Şirin Şen bu incir ağacını 2000 yıllarında kesmiştir. İncir ağacıyla ilgili bu bilgiye türbe hakkında yapılan başka literatür taramasında rastlanmıştır ancak bu çalışmanın yapıldığı zaman diliminde bu incir ağacıyla ilgili herhangi bir ifadeye rastlanmamıştır. Bu da eski ilgi ve alakanın ziyaretçiler tarafından kesildiği göstermektedir.

Genel olarak türbelere girince iki rekât namaz kılma geleneğinin Anadolu’da yaygın olarak görüldüğü söylenebilir. Kuşkusuz bu durum Veysel Karani türbesi için de geçerlidir. Bunun gerekçesi olarak da buldukları mekânın kutsiyetine binaen ve Allah’ın bu mekânlarda dua ve dileklerini daha çok kabul edeceğine olan inancın var olduğu anlaşılmaktadır. Bu mekânlarda kılınan namazlarla Allah rızasını elde etme temel amaçtır.

Veysel Karani Hazretleri türbesi yakınlarında ikamet eden yöre halkının da yaptıkları bir takım uygulamalar vardır. Örneğin bu uygulamalardan biri ziyaret beldesindeki evlerini son yıllara kadar hep tek katlı olarak inşa ederlerdi. İki ve üzeri katlı evler yapılmazdı. İki ve üzeri katlı evlerin yapılması Veysel Karani Hazretlerine bir saygısızlık olarak kabul edilirdi. Bunu yapanların musibetlere uğrayacağını ve çocuklarının olmayacağına inanılırdı. Son yıllarda bu inanıştan vazgeçilmiş ve hatta neredeyse unutulmuştur. Şuan ziyaret beldesinde çok katlı binalara rastlamak oldukça mümkündür.

Ziyaret beldesine yakın yerlerde gelin, damat evine gitmeden önce mutlaka damatla beraber Veysel Karani Hazretleri türbesini ziyaret edip dualar ettikten sonra damat evine gider. Doğacak ilk çocuklarına da genellikle Veysel Karani Hazretlerinin ismi verilir. Veysel Karani Hazretlerinin türbesini ziyaret sırasında dualar edilmekte, Kur'an okunmakta, zikirler çekilmekte, eller türbeye sürülerek bütün vücuda sürülmektedir ve son olarak da hürmetin bir göstergesi olarak geri geri dışarıya çıkılmaktadır. Özellikle dışarıdan gelen ziyaretçiler mutlaka ziyaret beldesinde yeşil kumaş alarak memleketlerine dönerler. Kumaşın kutsal olduğuna ve evlerindeki musibetleri önleyeceğine inanılmaktadır. Ayrıca şeker de alınarak dönüşte kendilerine 'hoşgeldin'e gelen misafirlere teberrük olarak takdim edilmektedir. Bu şekerler türbeye sürüldükten sonra kutsanmış olarak kabul edilir. Özellikle şifa bulmaları için hasta olan kişilere yedirilmektedir.

Sınav dönemlerinde Siirt ve çevresinden bu ziyaretgâha yoğun bir ziyaretçi akımı yaşanmaktadır. Sınava girecek öğrenciler, ziyaret esnasında dileklerinin gerçekleşmesi hususunda dua ve dileklerde bulunurlar. Buradan aldıkları şekerleri sınav esnasında yiyerek, zihinlerinin açılacağına inanırlar. Ayrıca evde kalan kızlar, askere giden gençler, yeni iş kuracak kişiler, vb. gibiler Veysel Karani Hazretleri türbesine gelerek işlerinin hayırlı olması için dua ve dileklerde bulunurlar. Yöredeki esnaflardan bir kısmı ise yeni işyeri açarken dükkânlarına veya işyerlerine Veysel Karani Hazretlerinin isimlerinden birini vermektedirler.

Siirt ve çevresinde bulunan Medrese Âlimleri de Veysel Karani Hazretlerinin türbesini sık sık ziyaret etmekte, özellikle Cuma namazlarını burada kılmaya gayret etmektedirler. Şeyhler ise, müritleriyle beraber Veysel Karani Hazretleri türbesi ve civarında hatme, zikir, teveccüh gibi ritüellerini yerine getirmektedirler. Veysel Karani Hazretleri bölge insanın üzerinde ciddi bir etkiye sahiptir. Yapılan alan araştırması esnasında bu etkiyi halkın üzerinde görmek mümkündür. Türbe alanı ve ziyaret bölgesinde de bir harem bölgesi havasının hâkim olduğu görülmektedir. İnsanların konuşmalarından tutun da giyim tarzlarına kadar bu etkiyi görmek mümkündür. Bölge insanları gündelik işlerine başlamadan önce ve de bu işleri bitirdikten sonra evlerine dönmeden önce mutlaka Veysel Karani Hazretlerine selam verip bir Fatıha okurlar.

Son zamanlara kadar türbe alanı civarında iki katlı ev bulmak mümkün değildi. Oturdukları yerin Veysel Karani Hazretlerinin türbesinden yüksek olması, ona karşı bir saygısızlık olarak kabul edilirdi. Kısacası Veysel Karani Hazretleri, bölge insanı için kutlu bir misafir, sıkıntıya düştükleri zaman bir kurtarıcı, mutlu günlerinde ise onlar için bir dosttur. Böyle bir misafire sahip oldukları içinde kendilerini şanslı hissetmektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırma konusunun teorik bir boyutu olmakla birlikte, çalışma daha çok alan araştırması şeklinde yapılmıştır. Teorik tartışmaya altlık oluşturan hem din-toplum ilişkisi hem de türbe ziyaretini merkeze alan geniş bir literatür taraması yapılmış ve konuyla ilintili olanlar incelenmiştir. Tezin kavramsal ve kuramsal kısmı oluşturulurken konuya ilişkin olarak Türkiye’de yapılmış olan çalışmalardan azami derecede faydalanılmıştır. Din sosyolojisi çalışması olarak tasarlanan bu araştırma, saha araştırması çerçevesinde derinlemesine mülakat ve gözlem tekniklerden faydalanılmak suretiyle oluşturulmuştur.

Bu çalışma teorik ve pratik olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Alan araştırmasına hazırlık adına yapılan teorik bölümün oluşturulmasında “dokümantasyon” tekniğinden yararlanıp, konuyla ilgili bilgi ve belgeler, kütüphanelerden faydalanılarak ve internetten taranarak konu analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın uygulama boyutunda ise daha çok mülakat verilerinden faydalanılmıştır.

Bu aşamada nitel araştırma yöntemi kullanıldığı için Veysel Karani Hazretlerinin türbesinde görüşülen katılımcıların tüm evreni temsil etmesi gibi bir çabaya girilmemiştir. Çünkü nitel araştırmalarda evren-örneklem ilişkisi nicel araştırmalardaki gibi kurgulanmaz. Esas olan seçilen bireylerin araştırma konusu ile doğrudan ilgili olup olmadıklarıdır. Bu açıdan nitel araştırmalar genelleme özelliğinden ziyade, bir konu veya olay hakkında derinlemesine bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

3.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Türbe ziyaretleri, geleneksel toplumlarda olduğu gibi modern dünyanın da bir gerçekliğidir. Bu olgu, ziyaret esnasında dinin özüne uygun olmayan uygulamalar nedeniyle her ne kadar kitabi dindarlık noktasından hareketle eleştirilse de, özellikle popüler dindarlık içinde oldukça yaygındır ve önemli bir yere sahiptir. Bundan dolayı türbe ziyaretlerinin sosyolojik anlamı bu araştırmanın konusu olarak seçilmiştir.

Bu bağlamda toplumlarda halen varlığını sürdüren bu tür inanışların kökeninin ne olduğu, nereden kaynaklandığı, nasıl ve hangi süreçlerden oluştuğu, insan yaşamına ne şekilde yansıdığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu tespiti yorumlarken, Siirt ili, Baykan ilçesinde bulunan Veysel Karani Hazretleri türbesi baz alınacaktır. Siirt, yaşam tarzı olarak belirli şekillerde ve ölçülerde dinsel bir yoğunluk gösteren bir çevre olarak kendini yansıtmaktadır. Bu dini-sosyal yaşam tarzının önemli bir boyutunu da kutsal kabul edilen bazı mekânları ziyaret ve bu ziyaretler esnasında görülen inanç ve uygulamalar oluşturmaktadır.

Halkın dini yaşam tarzına bakıldığında ise türbeleri ziyaretle ilgili inanç ve uygulamalara fazlaca rastlanmaktadır. Yöre halkının genel eğitim düzeyinin düşük olmasından dolayı dini hayatın genel olarak sözlü kültüre dayandığı ve bir halk dindarlığı formunda yaşanmasına neden olduğu söylenebilir. Çünkü muhafazakârlık; büyüsel, mistik ve törensel eylemler ve kutsal yerleri ziyaret bu geleneksel dindarlık formu içinde temel karakteristikleri oluşturmaktadır. Çalışmanın konusu, Siirt-Baykan Veysel Karani Hazretleri türbesini ziyaret edenlerin dini tutum ve davranışlarının, dini inanç ve uygulamalarının din sosyolojisi açısından taşıdığı anlam(lar)ı tespit etmeye dönük bir çerçeveye sahiptir. Veysel Karani Hazretleri örneği üzerinden türbe ziyaretlerinin sosyolojik anlamlarını anlamlandırmaya çalışmak, Türkiye'de halk dini pratiğini anlayabilmek açısından da oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda Veysel Karani Hazretleri türbesi ziyaretlerini dinsel ve sosyal arka plan üzerinden okumak ve dolayısıyla toplumda yaşanan halk dindarlığını daha yakından tanımak bu tezin amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Bilindiği gibi inanç merkezlerine bağlı olarak oluşan kültür değerleri, yaşayan kültür topluluğunun dünya görüşüne ve değerler sistemine göre şekillenir. İnanç merkezleri, kültür ve toplum hayatında ve din algısında çok büyük bir öneme sahiptir. Dinler tarihi içerisinde dâhil olan inançlar ve bu inançlara bağlı olarak oluşan inanış ve uygulamalar belli bir dönemde ortaya çıkmakla birlikte, sonraki dönemlerde de etkisini sürdüren bir yapı arz edebilmektedir.

Bu tür inanç ve fenomenlerin kökleri çok öncelere uzanabilmekte bununla beraber ileriye dönük olarak devam etme özelliği gösterebilmektedir. Ayrıca bu inanışların oluşmasında o bölgenin sosyo-kültürel, ekonomik, coğrafi yapı ve iklim gibi özellikleri de etkili olmaktadır. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurularak öncelikle Siirt-Veyssel Karani ziyaretgâhının önemini tespit etmek, bu mekânın ortaya çıkışını, ziyaret edilme sebeplerini araştırmak, dünden bugüne bu bölgedeki halkın inanç yapısına olan etkilerini değerlendirmek ve bunlar üzerinden ziyaret yerleriyle ilgili genel bir kanıya varmak bu araştırmanın amaçlarını oluşturmaktadır.

Araştırmada ziyaret fenomeni kavramı ve Anadolu halkının kültüründe ziyaret yerlerinin yerinin ve öneminin belirli boyutları ile ortaya konulabilmesi, Siirt İli örnekleminde halkın ziyaret yerleri ile ilgili görüşlerinin belirlenebilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu türbenin insan yaşamı ile ilgili işlevleri, türbede uygulanan pratikleri, hangi bağışların yapıldığını, adak türlerini, ziyaretçilerin demografik, sosyo-kültürel niteliklerini, dilek ve beklentilerini, neden-sonuç ilişkisi bağlamında saptamak bu çalışmanın genel amaçlarındandır.

Siirt ilinde kutsal kabul edilen söz konusu türbeye yapılan ziyaretleri, bu ziyaretlerin amaçlarını anlamak, onlardan umulan sonuçları gözlemlemek ve tespit etmek, bölge halkının, ziyaretle ilgili inanç ve uygulamalarını objektif bir inceleme ile gözler önüne sermek, bu konuda elde edilen veriler sayesinde bölgede yaşanan ziyaret fenomenini sistematik bir tahlile tabi tutmak amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu ziyaret yeri ile ilgili din sosyolojisi açısından yapılacak çalışmalara da katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Toplumun dini hayatını, yine o toplumun içerisinde barındırdığı bireylerin karşılıklı etkileşim süreçleriyle açıklamaya çalışmak son derece önem taşımaktadır. İslam dininin hayatın sosyal alanına taşındığı merkezler olarak da tanımlanabilecek türbe ve camiler, faaliyet gösterdikleri merkezlerden yola çıkılarak hem ziyaretçilerin hem de cami cemaatinin bir takım etkileşimlerinde büyük önem taşımaktadır. Bu sosyal yapı içinde fertlerin dini inançları, dini ibadatlere olan ilgileri, dini kanaatleri, dini tutumları, günlük hayattaki diğer toplumsal olaylar karşısında aldıkları tutum ve bunların içinde buldukları sosyal çevre ile etkileşimleri yer almaktadır.

Siirt-Baykan Veysel Karani Hazretleri türbesi örneğinden yola çıkarak sosyo-kültürel ve dinsel bir pratik özelliği gösteren türbe ziyaretlerinin din sosyolojisi açısından içerdiği anlamı keşfetmeye dönük bu çalışmanın şu açılardan önemli olduğunu söylemek mümkündür:

- Din sosyolojisinin ilgilendiği alanın geniş bir yelpaze oluşturduğu bilinmektedir. Fakat bir ritüel olarak "türbe ziyareti"ni eksenine alan çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu da başka bir realite olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da etnik, dinsel, kültürel ve sosyal birçok değişkenin etkilediği türbe ziyaretleri üzerine yapılan çalışma ise yok denecek kadar azdır. Bu çalışma bu yönüyle önem arz etmektedir.
- Bu çalışma, hem alandan doğrudan veri sunması hem de içinde bulunduğu bölgenin ziyaret fenomenini nitel veriler üzerinden anlamlandırmaya çalışması bakımlarından önem arz etmektedir. Çünkü toplumların inançları ve bu inançlardan kaynaklanan inanış ve uygulamaları yaşamın önemli bir kesitini oluşturmaktadır. Bu bakımdan bu inanışların objektif bir incelemeyle tespit edilerek değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.
- Siirt ilindeki Veysel Karani Hazretleri ziyaret yeri ile ilgili daha önce bir çalışma yapılmaması nedeniyle de bu çalışmayı yapmanın gerekli olduğu görüldü. Çalışmanın bu alanda yapılan ilk çalışma olması ve

bu düzlemde yapılacak farklı çalışmalara da kaynaklık yapacak olması da ayrıca önem arz etmektedir.

3.3. Araştırmanın Problemleri

Halkın yaşam tarzını etkileyen, aynı zamanda bu yaşam tarzını çoğunlukla yönlendiren inançlar, tarih boyunca her toplumda ve her dönemde farklı şekillerde görülmüştür. Ziyaret yerleri de toplumların inanç ve uygulamalarına etki eden bu unsurların başında yer almaktadır. Her ne kadar, dinin özüne uygun olmayan türbe ziyaretleri eleştirilse de, kutsal kabul edilen bu mekânların ziyarete devam edilmesinin sosyolojik bir olgu olduğu; ziyaretçilerin demografik ve sosyo-kültürel özelliklerine göre farklılaşmakla birlikte, bu olgunun gelecekte de devam edeceği, çalışmaya yön veren temel kanılardan biridir.

Bu bağlamda toplumlarda halen varlığını sürdüren bu tarz inanışların kökeninin ne olduğu, nereden kaynaklandığı, nasıl ve hangi süreçlerden oluştuğu, insan yaşamına ne şekilde yansıdığına tespit edilmesi, tüm bu inanış ve uygulamaların değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareketle türbe ziyaretlerinin din sosyolojisi açısından taşıdığı anlam(lar)ı ortaya koymaya dönük bu çalışmanın araştırma problemleri şu şekilde ifade edilebilir:

- Sosyo-kültürel ve dinsel bir arka plan içinde şekillenen *türbe ziyareti* pratiği, Veysel Karani Türbesi'ni ziyaret edenler açısından nasıl bir anlama sahiptir?
- Türbe ziyareti ritüelini yerine getirenlerin söz konusu pratiği yapma sıklıkları nasıldır? Ve neye göre değişiklik göstermektedir?
- Katılımcılar, ziyaret edilen türbe, türbede medfun olduğuna inanılan kişi hakkında nasıl bir bilgiye sahiptirler, türbeye ve söz konusu zata yüklenen anlamlar nasıl bir çerçeveye oluşturmaktadır?
- Katılımcılar, türbe ziyaretlerine dinsel ve gündelik hayat içinde nasıl bir anlam yüklemektedirler?
- Türbe ziyareti pratiği katılımcılar açısından hangi örüntülerden oluşmaktadır?

- Katılımcılar, türbe ziyaretini dinin teorik ve pratik anlamı içinde nasıl ve hangi dinamiklerle yorumlamaktadır?

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Ziyaret edilen mekâna gelen bireylerin tamamı araştırılmayacağı gibi her gruptan insana tam anlamıyla ulaşmak da mümkün değildir. Bundan dolayı araştırmanın örnekleme rastgele bir seçimle oluşturulmuştur. Böylece her kesimden insana ulaşabilmek adına türbeye gelen ziyaretçilere herhangi bir ayırım yapılmaksızın mülakat soruları yöneltilmeye çalışılmıştır. Türbe kapısının önünde ziyaretçilerle, namaz sonrası cami cemaatiyle, civardaki esnafla ve türbeyi ziyarette bulunmuş yerli halkla görüşme yapılmaya gayret gösterilmiştir. Böylelikle her türlü meslek grubuyla (İşçi, memur, çiftçi, esnaf, ev hanımı, öğrenci vs.), 18-65+ yaş aralığındaki herkesle, medeni durumu evli, bekâr, boşanmış ve dul olanlarla, ilkököl, ortaokul, lise, lisans ve lisansüstü mezunlarıyla, il, ilçe veya köyde meskûn bulunanlarla, yüksek, orta veya düşük gelirliyle mülakat yapma imkânı bulunmuştur.

Görüşme sorularını mümkün olduğunca birbirinden farklı kişilere uygulayarak örneklemin kapsamı genişletmeye çalışılmış, aynı zamanda sorulan soruların içerikleri de genişletilerek görüşmecilerin konuyla ilgili olabildiğince fazla bilgi vermeleri sağlanmıştır. Bu sayede araştırmanın evreni hakkında olabildiğince yorum yapabilme fırsatı elde edilmiştir. Ayrıca türbenin içinde dua eden ziyaretçilerin manevi atmosferlerini dağıtmamak adına mülakatı yapabilmek için çıkmalarını beklenmiştir. Bu araştırma Siirt ili Baykan ilçesi sınırları içinde bulunan Veysel Karani Türbesi ziyaretçilerini odağına alan bir çalışma özelliği göstermektedir. Araştırmada örneklem grubunu oluşturan 25 kişi ile görüşülmüştür. Örneklem grubunda yer alan ziyaretçilerin sosyo-demografik bilgileri ise şu şekildedir:

Tablo 1: Örnekleme Dahil Olan Kişilerin Sosyo-Demografik Bilgileri

	Cinsiyet	Yaş	Doğum Yeri	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Meslek
G-1	Kadın	36-45	İlçe Merkezi	Evli	Okur-Yazar	Ev Hanımı
G-2	Kadın	26-35	İl Merkezi	Evli	İlköğretim Mezunu	Ev Hanımı
G-3	Kadın	18-25	İl Merkezi	Evli	Lise Mezunu	Ev Hanımı
G-4	Kadın	46-55	İl Merkezi	Evli	İlköğretim Mezunu	Ev Hanımı
G-5	Kadın	26-35	İlçe Merkezi	Evli	Üniversite Mezunu	Ev Hanımı
G-6	Kadın	18-25	İlçe Merkezi	Evli	Üniversite Mezunu	Öğretmen
G-7	Kadın	36-45	İl Merkezi	Bekar	Lise Mezunu	İşsiz
G-8	Erkek	26-35	Köy	Bekar	Üniversite Mezunu	Mühendis
G-9	Erkek	26-35	İlçe Merkezi	Evli	Üniversite Mezunu	Arkeolog
G-10	Kadın	18-25	İl Merkezi	Evli	Üniversite Mezunu	Öğretmen
G-11	Erkek	18-25	İlçe Merkezi	Evli	Lise Mezunu	Esnaf
G-12	Erkek	46-55	İl Merkezi	Evli	Doktora Mezunu	Öğretim Üyesi
G-13	Erkek	26-35	İlçe Merkezi	Evli	Lise Mezunu	Memur
G-14	Erkek	26-35	Köy	Evli	Yüksek Lisans	Memur
G-15	Erkek	26-35	İlçe Merkezi	Evli	Ortaokul Mezunu	Çiftçi
G-16	Erkek	36-45	İl Merkezi	Bekar	Üniversite Mezunu	Öğretmen
G-17	Erkek	36-45	İlçe Merkezi	Evli	İlköğretim Mezunu	Esnaf
G-18	Erkek	26-35	İl Merkezi	Bekar	Lise Mezunu	Esnaf
G-19	Erkek	36-45	İlçe Merkezi	Evli	Ortaokul Mezunu	Diğer
G-20	Erkek	18-25	İlçe Merkezi	Bekar	Lise Mezunu	Öğrenci
G-21	Erkek	66 ve üzeri	İlçe Merkezi	Eşi Ölmüş	İlköğretim Mezunu	Emekli İmam
G-22	Erkek	26-35	İl Merkezi	Bekar	Üniversite Mezunu	Memur
G-23	Erkek	26-35	İlçe Merkezi	Bekar	Lise Mezunu	Esnaf
G-24	Erkek	26-35	İlçe Merkezi	Bekar	Lise Mezunu	Esnaf
G-25	Erkek	36-45	Köy	Evli	İlköğretim Mezunu	Serbest Meslek

3.5. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veri toplamada derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir. Başka bir ifade ile nitel araştırma; gözlem, görüşme ve literatür taraması gibi tekniklerinin kullanıldığı, araştırma konusunun doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde incelenmesine ve yorumlanmasına yönelik bir yöntemdir. Bunun yanında araştırmacıya araştırmanın tasarlanması ve gerçekleştirilmesinde birçok açıdan esneklik de sağlamaktadır. Araştırmacı bu aşamada araştırma süresince oluşan farklılıklara bağlı olarak yeni yöntemler ve yeni yaklaşımlar geliştirebilmekte, sürece yön verebilmektedir. Nitel araştırmaların önemli bir özelliği de keşfedici bir yapıya sahip olmalarıdır (Kurktan, 1987:90). Bu özelliğe sahip olması, üzerinde az çalışılmış konuları aydınlatmada oldukça kullanışlı ve yararlı kılmaktadır.

Nitel araştırma yöntemi ile katılımcı, kendisini birinci elden ifade edebilme fırsatı elde etmektedir. Aynı zamanda görüşme yapılan kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde buldukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri aracılığıyla anlama imkânını nitel araştırma yöntemi önemli oranda sağlamaktadır. Derinlemesine görüşme tekniği ile araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alındığı bir sistem uygulanmıştır. Bu sayede, katılımcı ile yüz yüze, birebir görüşmeler gerçekleştirilerek pek çok bilgi elde edilmiştir (Tekin, 2006:101).

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda görüşülen kişinin sosyo-demografik bilgilerinin yanı sıra, türbe ziyaretine yüklediği anlamı, türbe ziyaretinin sosyo-kültürel ve dinsel arka planını, ziyaret esnasında yerine getirilen ritüelin bileşenleri ve söz konusu pratiğin bireyin inanç dünyasında ve gündelik yaşamında dayandığı nedenleri sorgulayan açık uçlu sorular bulunmaktadır.

Derinlemesine görüşme öncesinde Veysel Karani Hazretleri türbesine sıradan bir ziyaretçi gibi gidilerek ziyaretçilerin türbe ziyaretleri ve ziyaret esnasındaki tavır ve davranışları gözlemlenmiştir. İzlenimler not edilmiştir. Daha sonra ise türbeye

gelen ziyaretçilere -hiçbir kriter uygulamadan rastgele- çalışmanın içeriğinden ve amacından bahsedilerek mülakat yapma teklif edilmiştir. Kabul eden ziyaretçiler ile mülakat yapılmıştır. Ayrıca katılımcının izni de alınarak görüşmeler ses kaydına alınmıştır.

3.6. Karşılaşılan Zorluklar

Bu çalışma yukarıda da belirtildiği gibi teorik ve saha araştırması olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Teorik bölüm konu hakkında bir nevi literatür çalışmasının yapıldığı kısımdır. Bu bölümde konu ile ilgili ciddi bir kaynak taraması yapılmış, benzer çalışmalar incelenmiştir. Bu aşamada birçok kaynak ve çalışmaya gerek internet ortamında gerek pdf ve benzeri programlar aracılığıyla kolaylıkla ulaşılabilmiştir. Yine faydalanılan ana kaynak ve tetkik eserlerin birçoğu kitapevlerinden temin edilmiştir.

Çalışmanın bel kemiğini oluşturan saha araştırmasında ise birtakım zorluklarla karşılaşmıştır. Alan araştırması 2018 yılının mart ayının ilk haftasında yapılmıştır. İlk gün sabah türbe alanına geçmeden önce konaklama için türbe ziyaretçilerine tahsis edilen pansiyona geçilmiştir. Burada daha ilk dakikalardan bir hijyen sorunu ile karşılaşmıştır. Mülakatlar dışında buradaki ziyaretçilerle konuşulduğunda ise bir çok ziyaretçi çalışmada hijyen sorununun da belirtilmesini rica etmişlerdir. Çalışma üç gün sürdüğü için iki gece bu pansiyonda kalınmıştır.

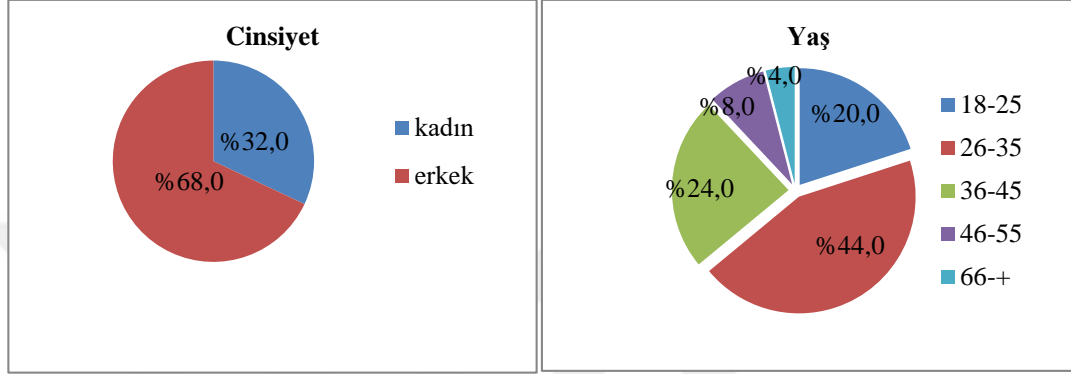
Alan araştırmasında en fazla karşılaşılan sıkıntı ziyaretçileri mülakat için ikna etme aşaması olmuştur. Hatta yaklaşık kırk kişiyle temasa geçilmiş ancak ziyaretçiler kendilerine yöneltilen ilk soruyu duyduklarında cevaplamak istemediklerini belirtip görüşmeyi sonlandırmışlardır. Yine görüşülmek istenen ziyaretçilerin bir kısmı da kendilerine yöneltilen sorulara tüm çabalara rağmen sığ cevaplar vermişlerdir. Bundan dolayı bu görüşmecilerin cevapları geçersiz kabul edilerek değerlendirmeye alınmamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

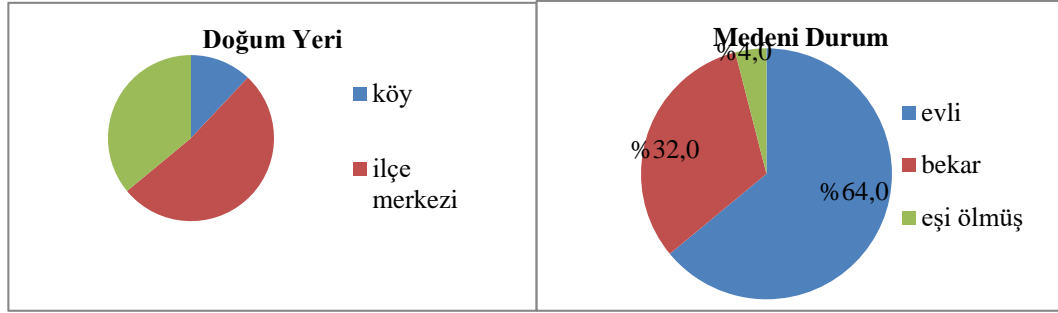
4.1. Araştırmanın Niceliksel (Anket) Verileri ve Analizi

Grafik 1. Araştırmaya Katılanların Cinsiyet ve Yaş Grafiklerini Gösteren Frekans Dağılımı

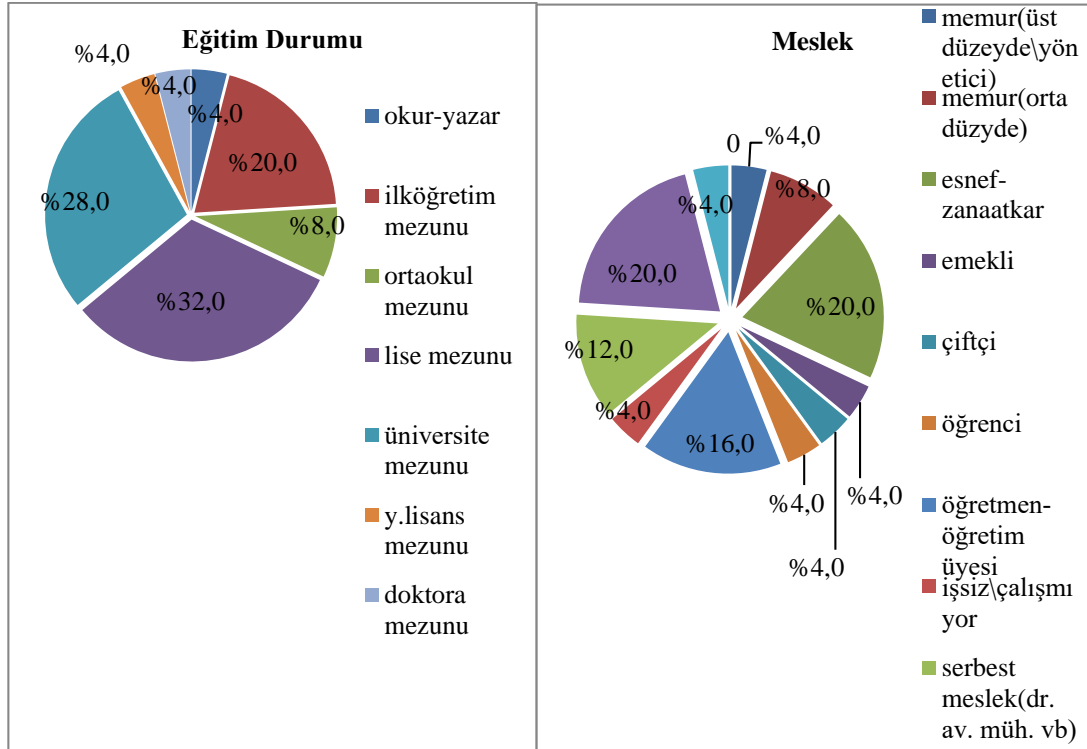
Veysel Karani Hazretleri Türbesini ziyaret edenler arasında araştırmanın örnekleme dahil olanların 8'i "kadın", (%32) 17'si (%68) "erkek"tir. Araştırma esnasında, hem seyahatlerine mola vermek, hem de söz konusu kutsal olduğunu düşündükleri türbeyi ziyaret edip dua etmek, namaz kılmak veya dileklerde bulunanların genellikle erkekler olduklarını gözlemlenmiştir. Bilindiği gibi Veysel Karani Türbesi, Siirt, Diyarbakır ve Van'a giden Bitlis ili sınırlarının kesişme noktasında bulunduğu için bu illere doğru seyahat edenler, söz konusu mekana sık sık uğramaktadırlar. Araştırmada erkek katılımcıların fazla olmasının temel nedeni de, seyahat eden kitlenin genellikle erkek olmasıdır. Ziyaretçilerin yaş aralığı incelendiğinde ise, araştırmaya dahil olanların %66'sının genellikle orta yaş olarak da tarif edilen 25-45 yaş aralığında oldukları görülmektedir.

Grafik 2. Araştırmaya Katılanların Doğum Yerleri ve Medeni Durumlarını Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı

Araştırmaya dahil olanların doğum yerlerinin çoğunlukla il veya ilçe merkezi olduğu görülmektedir. Bu durum, kentsel yerleşim yerlerinde doğmuş olanların oranının oldukça yüksek, yaklaşık %88 oranında, olduğunu göstermektedir. Katılımcıların medeni durumuna bakıldığında ise ciddi çoğunluğun evli olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir tablonun ortaya çıkmasında, dışarıdan türbeyi ziyaret etmek üzere gelenlerin özellikle de özel arabalarıyla ve aileleriyle birlikte seyahat etmeleri etkili olmuştur.

Grafik 3. Araştırmaya Katılanların Eğitim ve Meslek Durumlarını Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı

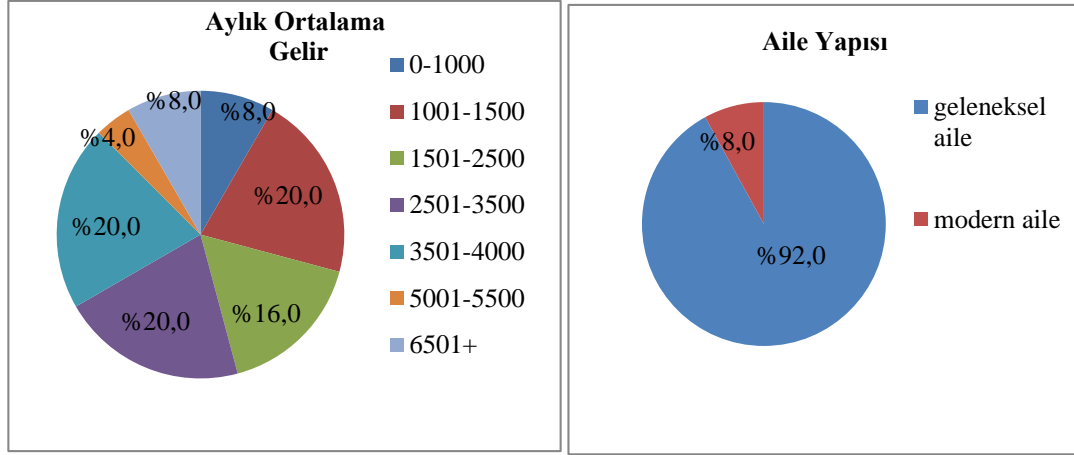

Katılımcıların eğitim ve mesleki durumları, araştırmanın temel sayıtları açısından da son derece önemlidir. Zira eğitim düzeyi ve mesleki uzmanlığın kişinin geleneksel ve dini inançlarıyla doğrudan ilişkili olduğu, hatta eğitim düzeyi arttıkça insanların geleneksel toplumlara özgü olduğu iddia edilen dini inanç formlarından uzaklaştıkları, daha seküler ve rasyonel bir tutum içine girdikleri tezi, genelde sosyal bilimlerin özelde de klasik sosyolojinin epistemik dayanaklarından birini oluşturmaktadır. Bu tezin, araştırmaya dahil olanlar açısından ne ölçüde anlamlı olduğu ve karşılık bulduğu, ortaya çıkan çarpıcı sonuçlarla test edilmeye çalışılmıştır.

Nitekim yukarıdaki tablodan hareketle, araştırmaya katılanların %36'sının yükseköğretim mezunu olduğu, %40'ının ortaöğretim ve lise dengi mezunu olduğu ve %24'ünün de okur yazar ve ilköğretim mezunu olduğu söylenebilir. Eğitimin her basamağında yer almış olanların araştırmaya dahil olması, söz konusu dini inançlarla eğitim arasındaki dolaylı ve doğrudan olan ilişkinin daha fazla analiz edilmesine ve dolayısıyla daha fazla yorumda bulunma imkanını sağlaması açısından da önemlidir. Katılımcıların 3'te 2'sinin eğitim düzeyinin yükseköğretim mezunu olması, ayrıca dini inanç ve pratiklerin özellikle bu kesimlerde nasıl bir sonuç ortaya koyduğunu tespit etmek açısından da önemlidir.

Araştırmaya katılanların mesleki durumlarına bakıldığında eğitim düzeyine paralellik arz eden bir tabloyla karşılaşılmıştır. Zira araştırmanın örnekleminde neredeyse her meslek grubundan katılımcının olduğu görülmektedir. Nitekim kendileriyle görüşülen katılımcıların; %20'sinin “esnaf-zanaatkar”, %20'sinin “emekli”, %16'sının “öğretmen-öğretim üyesi”, %12'sinin “serbest meslek, avukat, mühendis vb.), %8'inin “memur (orta düzey), %4'nün memur (üst düzey), %4'ünün “çiftçi”, %4'ünün “işsiz (çalışmıyor), %4'ü'nün “ev hanımı”, %4'ünün “öğrenci” ve %4'ünün de “diğer” meslek grubundan olduğu gözlenmiştir. Bu veriler, yani araştırmaya katılanların çok farklı mesleklerden olmaları, daha önceden de belirtildiği gibi, araştırmanın temsil özelliğini artıran bir faktör olarak değerlendirilebilir.

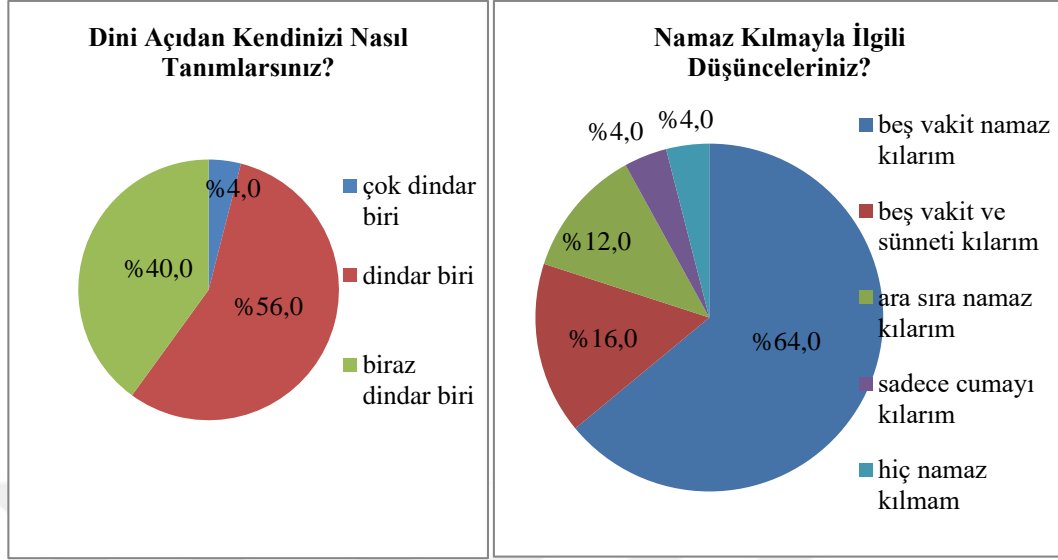
Grafik 4. Araştırmaya Katılanların Aylık Ortalama Gelirleri ve Aile Yapılarının Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı

Katılımcıların aylık ortalama gelirlerine bakıldığında, eğitim düzeylerinden ziyade mesleklerine göre paralellik arz ettiği gözlenmektedir. Örneğin katılımcıların %20'si "1001-1500 TL", aynı şekilde %20'si "2501-3500 TL" ve %20'si de "3501-4000 TL", %16'sı "1501-2500 TL", %8'i "0-1000 TL" ve yine %8'i "6500 TL ve üstü", %4'ü de 5001-5500 TL" aylık ortalama bir gelire sahip oldukları görülmüştür. Araştırmaya dahil olanların gelir düzeyleri, genellikle esnaf, zanaatkar, emekli ve orta düzey memurlar oldukları için 2500-4500 TL aralığında bir aylık gelirleri olduğu ortaya çıkmaktadır. Aile yapılarını öğrenmek üzere yöneltilen soruların cevaplarından söz konusu katılımcıların %92'sinin kendisini "geleneksel aile" %8'inin de "modern aile" içinde gördüğünü tespit edilmiştir.

Eğitim düzeyi yüksek olanlar dahil katılımcılar genellikle aile ilişkilerinin ve aileleriyle olan dayanışmalarının güçlü olduğu, anne babaya ve aile büyüklerine karşı saygılı olduklarını, kendileriyle ilgili özel kararlarda söz konusu ailelerinin tercihlerinin de önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere katılımcıların eğitim düzeyi yüksek olsa bile, halen geleneksel aile yapılarını muhafaza ettikleri anlaşılmaktadır.

Grafik 5. Araştırmaya Katılanların Dini Açıdan Kendilerini Nasıl Tanımladıkları ve Namaz Kılmayla İlgili Düşüncelerini Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı

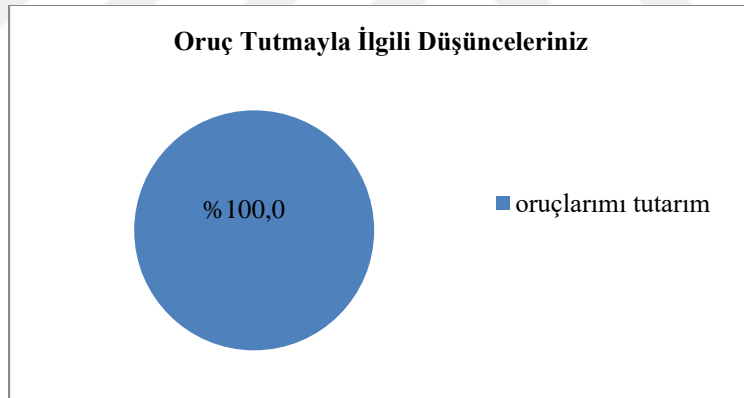
Örneklemin içinde yer alanların dini açıdan kendilerini nasıl tanımladıkları sorusuna; %56'sı, "dindar biri", %40'ı "biraz dindar biri" ve %4'ü de "çok dindar biri" şeklinde cevap vermişlerdir. Kutsal olduğu düşünülen bir türbeyi ziyaret edenlerin kendilerini dindar olarak görmeleri doğaldır. Ancak katılımcıların yukarıda eğitim düzeyleri de dikkat alındığında (%36'sının yükseköğretim mezunu olduğu düşünüldüğünde) %56'sının dindar olarak kendisini tanımlaması eğitimin dini inançla olan bağı, ilişkisi hakkında farklı tartışmalar yapmamızı gerektirecek nitelikte görünmektedir. İslam dininin en önemli pratiklerinden biri olan namaz rutininin, söz konusu katılımcılar arasında oldukça yaygın bir biçimde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Nitekim katılımcıların oldukça yüksek bir oranı %64'ü "beş vakit namaz kılarım", %16'ı "beş vakit farz ve sünnetleri kılarım", %12'si "ara sıra namaz kılarım", %4'ü "sadece Cuma namazını kılarım" ve yine %4'ü de "hiç namaz kılmam" cevabını vermiştir. Bu sonuçlar, söz konusu Veysel Karani Türbesini ziyaret eden katılımcıların büyük bir oranının, yaklaşık %80'ninin, beş vakit namaz kıldığını göstermesi, onların dindarlıkları hususunda da önemli bir veri sunmaktadır. Yine burada belirtilmesi gereken hususlardan birisi de, katılımcıların eğitim düzeylerinin (daha önceden belirtilmişti, %36'sı yükseköğretim mezunu) yüksek

olmasıyla dini inanç (kendilerini dindar görmeleri) ve dini pratikleri (namaz kılma) arasındaki ilişkinin; seküler eğitimle beraber geleneksel ve dinsel inanç ve pratiklerin gerileyeceği düşüncesinin aksine bir sonucun ortaya çıkmış olmasıdır.

Tabi burada söz konusu tezatlığın anlam kazanabilmesi ve üzerinde daha nesnel değerlendirmeler yapılabilmesi için özellikle katılımcıların nitelik açısından nasıl bir yükseköğretim müfredatı ve formasyonu edindikleri sorusunu da sormak ve bunun cevabını belirlemek gerekiyor. Veya aksine söz konusu edilen sekülerleşme tezlerinin veya sosyolojik epistemenin dini inanç ve eğitim arasındaki ilişkiyi yeniden sorunsallaştırmak gerekiyor. Nihayetinde bu araştırma, katılımcıların eğitim düzeylerinin yüksek olmasına karşın, günlük yaşam sosyolojilerinde gerek geleneksel aile ilişkilerini, gerekse İslam inanç ve pratiklerini sürdürme konusunda daha muhafazakâr denilebilecek bir tutum içinde olduklarını göstermektedir.

Grafik 6. Araştırmaya Katılanların Oruç Tutmayla İlgili Düşüncelerini Gösteren Grafiklerin Frekans Dağılımı

Katılımcıların dindarlık düzeylerini anlamaya dönük sorulan “oruç tutmayla ilgili düşünceleri” hakkındaki soruya yukarıdaki sorulara verilen cevaplara yüzde yüz benzerlik gösteren bir sonuçla karşılaşılmıştır. Zira İslam dininin en önemli farzlarından biri olan orucu, katılımcıların tümü tuttuklarını belirtmişlerdir.

4.2. Araştırmanın Niteliksel Verileri (Mülakatlar) ve Analizi

4.2.1. Türbe Ziyaretlerine Genel Bir Bakış

Görüşme formunda ziyaretçilere sorulan ilk soru türbe ziyaretleri hakkındaki genel görüşleriydi. Bu soruyla amaç, görüşmecinin ziyaret kültürüne yönelik genel düşüncesini ve bakış açısını anlamaya çalışmaktır. Nihayetinde türbe ziyaretleri Türk toplum yapısının, kültürünün önemli bir parçasıdır. Hatta bu durumun sadece kültür ile sınırlı kaldığını, çoğu zaman temellendirilemediğini ve hakkında sağlam kaynaklar gösterilemediği de görüşmeler sırasında tespit edildi.

Öyle ki soru yöneltildiğinde görüşmecilerin birçoğunun bu konu hakkında geçerli ve net bir açıklama yapamadığı görülmüştür. Örneğin görüşmeci G-1 (36 yaş, kadın, ev hanımı) *“Türbe gezmeyi seviyorum, türbelere gitmeyi seviyorum, ondan yani. Her zaman da ziyaret edilmeli bence.”* sözleriyle, G-8 (35 yaş, erkek, mühendis) *“Dinimizin ve kültürümüzün ortak bir paydası gibidir. Bana göre bunları sürekli kendimizde yaşatabilmemizin bir yolu yöntemidir türbe ziyaretleri.”* diyerek düşüncelerini ifade etmeye çalışmıştır. G-2 (34 yaş, kadın, ev hanımı) ise sadece *“Ziyaret etmeyi seviyorum...”* şeklinde ucu açık bir cevap vermiştir.

Verilen cevaplarda genel olarak hep bir gereklilik hissinin duyulduğu anlaşılmaktadır. Bu gereklilik ise iç huzurun sağlanması, manevi rahatlama, ahireti ve ölümü hatırlatma şeklinde ifade edilmiştir. Bunun yanında ziyaretçiler türbeleri dünya veya dünyevi işlerden sıyrılacak mekânlar olarak da tanımlamışlardır. Manevi olarak daha iyi adapte olduklarını belirtmişlerdir. Görüşmecilerin birçoğu da “dini yaşamayı hatırlatan yerler” olarak ifade etmişlerdir. G-6 (23 yaş, kadın, öğretmen) isimli mesleği öğretmenlik olan kadın bir katılımcı *“Manevi olarak farklı bir özelliği olduğu için arada bir de olsa yapılması gerekir. Yani uhuvviyeti var bu mekânların, farklı bir havası var...”* G-21 (78 yaş, erkek, emekli imam) isimli emekli bir imam olan görüşmeci *“...yaa, çünkü türbe ziyaretleri dünyanın bütün muratlarını bitiriyor buralar yani...”* G-17 (40 yaş, erkek, esnaf) isimli görüşmeci ise *“Onlar Allah dostudur, varlıklarıyla insanlara Allah’ı hatırlatan insanlardır, veli kullardır...”* sözleriyle söz konusu mekân hakkındaki genel görüşlerini belirtmişlerdir.

Aslında burada tam da Türk kültürüyle sentezlenmiş, Türk-Müslüman dindarlığı olarak da tanımlanabilecek daha çok sözlü kültüre dayalı olan bir ‘halk dini’nin ortaya çıktığı görülmektedir. Hak dinden süzölmüş ve başkalaşmış bir din söz konusudur. Bu durumu G-22 (30 yaş, erkek, memur) isimli görüşmeci şu şekilde ifade etmiştir:

“Yani türbe ziyaretleri halkımızın yaşayış tarzına oturmuş, halk tarafından benimsenmiş bir ibadet demeyeyim de yani bir uygulamadır...”

Halk dini, Orhan Acıpayamlı’nın (1978:54) ifadesiyle, toplumda halkın sözlü gelenek yoluyla benimsediği din yaklaşımıdır. Buradan hareketle ziyaretler daha çok kültürel ve yaşantı eksenli görülmekte; halkın kendi seviyesine göre, her daim ulaşabildiği bir konumda bulunmaktadır. Öyle ki pek çok ziyaretçi İslam’ı yaşayabilmek için bu ziyaretlerin olması gerektiğini düşünmektedir.

Halk dini olarak nitelenen dinselğin bünyesine giren inanç motiflerini ve pratiklerini ‘hurafe’, ‘boş inanç’ veya ‘batıl itikad’ şeklinde olumsuzlayan ‘yüksek’ din, aslolanın kutsal metin ve peygamberin pratiği olduğu savıyla hareket ederek davranış ve eylemi bunlarla sınırlar. Halk dini bağdaştırmacı ve uyarlamacı iken, ‘yüksek din’ püriten ve özcüdür. Yatır ziyaretleri, evliyalara meyletme, adak adama, ağaçlara çaput bağlama, vb. pratikler püriten bir dinselğin savunucuları ve temsilcileri açısından kabul edilemezdir. Dini aslına, yani kitabına uygun yaşamak, aklilik ve bireysel/aracısız din kavrayışıyla ‘yüksek din’in’ modernliğin gerekleriyle de bağdaşarak, bir bakıma dinde modernleşmeye olanak sağlayacak fikri altyapıyı sağladığı söylenebilir (Atay, 2004:107-108).

G-10 (24 yaş, Kadın, öğretmen) isimli katılımcı türbe ziyaretlerine farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır:

“...iç huzur ihtiyacını gideren mekânlardır bence yani geldim buraya, ağladım ve rahatladım...” Bu ifadelerde daha çok coşkusal ve büyüsel hislerin olduğu görülmektedir. Yani kişi rahatlayabilme gibi ruhsal bir ihtiyacını giderebilmek için bir nevi türbenin aracılığına veya varlığına ihtiyaç duymaktadır.

Bazı görüşmecilere göre ise türbeler ve ziyaretler İslam dinine ait mekânlardır. Bundan dolayı her daim sahip çıkmak gerekmektedir. Bu görüşü G-9 (33 yaş, Erkek, arkeolog) isimli katılımcı şu şekilde ifade etmiştir: “...Mesela bir Hristiyan bir Yahudi gidip bir kiliseyi ya da sinagogu ziyaret ediyor. Kendi dinlerini yaşadıkları mekânlar olarak görüyorlar buraları. Aynı şey bizim içinde geçerli yani bir cami bir türbe ziyareti, bizde de öyle.”

Kutsal veya mübarek olarak tanımlanan bu mekânlar, sahip oldukları manevî güç ve meziyetler sayesinde çok önemli birer çekim merkezi olmuşlardır. Türlü dilek, dua ve isteklerle belli usuller çerçevesinde ziyaretlere konu olmaktadır. Kutsal kitap eksenli dindarlık ise yüksek entelektüel boyutları ve toplum tarafından anlaşılabilirliğinin düşük olması söz konusu olduğundan genelde oldukça cılız kalmaktadır. Öyle ki birkaç katılımcı türbe ziyaretinin büyüklerden gelen bir gelenek olmasından dolayı gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Dolayısıyla türbe, adak ve ziyaret dindarlığının ‘toplumda yaşanan dindarlığın’ çok önemli bir unsuru olduğu söylenebilir. Nitekim görüşmecilerin birçoğuna göre türbeler, mübarek zatların yattıkları mekânlar oldukları için, peygamber döneminde çekilen sıkıntıları sürekli hatırlamak için vb. nedenlerden dolayı ziyaret edilmelidir.

İslam’ı daha iyi anlayabilmek ve yaşayabilmek için türbelere ihtiyaç duydukları söylenebilir. Bazı görüşmecilere göre ise türbeler toplu ibadet fonksiyonunun dışında tek başına kabir ziyareti olarak da düşünülmelidir. Mesela bir tarikatın mensupları oldukları anlaşılan ve alan çalışmasının yapıldığı gün toplu halde türbe ziyaretine gelen G-18 (35 yaş, erkek, esnaf) isimli tarikat mensubu;

“Kabir ziyareti haktır tabi ama şimdi böyle gidip de türbeye doğru namaz kılmak falan böyle şeyler olmaz, biz buraya sadece Allah rızası için geliyoruz yoksa bir ölüden medet umulmaz” şeklinde, ziyaretler esnasında İslam diniyle çelişen uygulamalara dikkat çekmiştir.

Saha araştırması sırasında Veysel Karani türbesinin civarındaki esnaflarla da görüşülmüştür. Yöneltilen ilk soruya esnaflar genelde iş ve ticaret eksenli cevap

vermişlerdir. Örneğin G-24 (35 yaş, erkek, esnaf) isimli bir esnaf; *“Bir esnaf olarak türbe ziyaretleri hakkında iyi şeyler düşünüyorum yani biz geçimimizi hep buradan sağlıyoruz, buraya gelen ziyaretçiler sayesinde kazanıyoruz çok şükür.”* diye ifade ederken G-23 (26 yaş, erkek, esnaf) isimli esnaf ise; *“Bu, Veysel Karani sayesinde birçok insan burdan ekmeğini kazanıyor. Yani bi kere en başta burdan geçen insanlar, burayı ziyaret etmeden geçmiyor. Güzergâhtır yani. Bizim açımızdan bu çok güzel bir şey. Veysel Karani türbesinin burda olması bizim için bir nimettir aslında. Ben yaklaşık bi 5 yıldır burda esnafım...”* şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Ziyaretçilerin birçoğu türbeleri ziyaret etmelerinin sıklık durumunu ise seyahatlerinden hareketle açıklamışlardır. Yani nerde olursa olsun güzergâh üzerinde bir türbe varsa mutlaka ziyaret ettiklerini belirtmişlerdir. Ziyaret etme nedenleri sorulduğunda da dünyadan soyutlanma isteği, ölümü hatırlama, iç huzuru elde etme şeklinde sübjektif yanıtlar alınmıştır. Mesela 78 yaşındaki bir görüşmeci ziyaret nedenini;

“Fırsat bulduğumuzda ziyaret ediyoruz tabi elhamdülillah. Yani artık bu yaştan sonra dünyanın içinden çıkacağım yerler bana daha çok huzur veriyor” şeklinde açıklamıştır.

G-2 (34 yaş, kadın, ev hanımı) adlı görüşmeci *“İmkânlar el verdikçe ziyaret ederim. Bana iyi geldiğini düşünüyorum”* demişken, görüşmeci G-6 (23 yaş, kadın, öğretmen) *“Sık sık olmasa da elimden geldikçe ziyaret ederim, dediğim gibi o manevi atmosferi hissedebilmek için. Her türbeye de gitmiyorum aslında bilindik türbelere gidiyorum.”* ifadesiyle türbe alanında var olduğunu düşündüğü ve diğer yerlerde hissedemediği ambiyansı ön plana çıkarmaktadır. Ziyaret etme sıklığı bu ihtiyaca göre şekillenmektedir.

G-14 (32 yaş, erkek, memur) ise ziyaret etme sıklığının nedenini *“Büyük zatlar oldukları için sık sık ziyaret etmeye çalışırım, insanı manen rahatlatıp hoşnut tutan mekânlardır türbeler. Elimden geldikçe ziyaret etmeye çalışıyorum, gittiğim illerde bilinen türbeleri gidip gezmeye görmeye gayret ederim her zaman. Zaten*

yolumun üstünde bir türbe varsa ziyaret etmeden geçmem asla.” sözleriyle ifade etmiştir.

Türbeleri ziyaret edilmeye değer kılan en önemli faktör ziyaretçilerin gözünde kuşkusuz orda yatan kişilerin veli zat olmasıdır. Bazı görüşmeciler ise ziyaret sebeplerini dinin gerçek kaynaklarından temellendirmeye çalışmışlardır. Bu sebeple rutin bir sıklık olmasa bile her fırsatta ziyaret etmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Örneğin G-23 (26 yaş, erkek, esnaf) isimli görüşmecinin

“Kuran-ı Kerim’de falan da diyor yani nerde bir türbe varsa ziyaret edin diye, o yüzden yani yolum düşünce ederim” şeklindeki ifadelerinde bunu görebilmek mümkündür. Yine bazı görüşmeciler Allah’ın bir emri olduğu için türbeye yolları düştüğünde ziyaret etmeden kesinlikle geçmediklerini söylemişlerdir.

Bazı ziyaretçiler ise öncekilerin aksine türbe ziyaretlerine karşı özel bir tutumlarının olmadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin G-22 (30 yaş, erkek, memur) isimli görüşmeci, *“Yok, çok değil, bir nedeni yok yani yolumun üzerinde varsa ziyaret ederim yoksa özel olarak türbe ziyaretine kalkıp gitmem yani...”* sözleriyle ifade ederken G-12 (53 yaş, erkek, öğretim üyesi) isimli görüşmeci, *“Ederim tabi, hem onlar için hem de kendim için Allah’tan mağfiret dilerim. Onlardan zaten bir beklentim yok...”* yanıtını vermiştir.

Görüşme yapılan katılımcıların yaklaşık % 70’i yöre insanından oluşmaktadır. Bundan dolayı bazı katılımcılar türbe ziyareti sıklığını buldukları yörenin fazla türbeye sahip olmasına bağlamışlardır. Güneydoğu ve Doğu Anadolu’nun doğusu olan hat boyunca yani Şanlıurfa ve Adıyaman çizgisinden, Van ve Erzurum sınırlarına kadar olan bölge kastedilmiştir. Bazı katılımcılar ziyaretlerinin sıklığını bu coğrafyadaki türbelerin yoğun olmasına bağlamaktadırlar ve sadece yolculukları sırasında bile ziyaret edilirse sık sık denk geleceklerini belirtmişlerdir. Böyle bir rastlantıda da ‘en azından bir Fatıha’ okuduklarını ifade etmişlerdir.

4.2.2. Veysel Karani Hazretleri Hakkında Bilinenler

Ziyaretçilerin birçoğunun türbede yatan Veysel Karani Hazretlerinin kimliği hakkında yeterli ve gerçek bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Ziyaretçilerin neredeyse tamamı türbe ile ilgili herhangi bir araştırma yapmadan ziyaretlerini gerçekleştirmektedir. Bu durumu G-16 (44 yaş, erkek, öğretmen) isimli katılımcının ifadelerinde görmek mümkündür;

“Pek fazla bilgim yok hakkında ama üç yerde mezarı olduğunu biliyorum burada, Şam’da ve Yemen’de. Gerçek mezarın büyük ihtimalle Şam’da olduğunu ve buranın sadece bir makam olduğunu duymuştum...”

Görüşmeciler, Veysel Karani’nin kim olduğuna dair genellikle çerçeve cevaplar vermişlerdir. Mesela Allah’ın sevgili kulu, Allah dostu, Peygamber aşığı şeklinde kapsayıcı ve öznel olmayan açıklamalar yapılmıştır. Biraz daha detaylandırmaları istendiğinde ise kendini İslam yoluna adayan, annesine sadık, peygamberimiz tarafından çokça övülen şeklinde açıklamalar yapılmıştır.

G-5 (31 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmeci; *“Sağdan soldan duyduk işte. Peygamberimizi görmeyi çok isteyip de göremeyen bir peygamber aşığıdır. Hakkında herhangi bi kitap falan okumadım ama.”*

G-10 (24 yaş, kadın, öğretmen) isimli görüşmeci ise; *“Annesinin rızasıyla gidip Peygamberi ziyaret ettiğini ve Onu göremeden geri döndüğünü biliyorum, peygamberimiz de ona hırkasını hediye etmiş, güzel sözleriyle iltifat etmiş. Bunları bir kitabını okumuştum bir de televizyonda bir filmi vardı izlemiştim oradan öğrendim.”*

Görüşmecilerin birçoğu sahip oldukları bilgileri çevreden, aile büyüklerinden, hocalardan ve televizyon programlarından öğrendiklerini ifade etmişlerdir. G-19 (39 yaş, erkek, diğer) *“İlim meclislerinden falan imamlardan, hocalardan yani öğrendik, hazreti Veysel Karani’nin büyüklüğünü, hayatını, peygamberimizin sevgisine mazhar olmuştur.”*

G-4 (47 yaş, kadın, ev hanımı); *“Kulaktan duyma valla, desem ki okudum araştırdım yalan olur. Büyüklerimizden duyduklarımızla. Mesela biz Mersin’de oturuyoruz ama her Ramazan Bayramı arife günü buraya gelip bir gece kalıp yani bayram gecesini burada geçirip ertesi gün dönüyoruz. O geceyi daha bereketli geçirebilmek için. Yani biz bunların hepsini büyüklerden öğrendik.”*

Katılımcıların Veysel Karani hakkında net bilgiye sahip olmamaları ile sahip oldukları eğitim seviyeleri arasında doğru bir orantı olduğu söylenemez. Yani görüşülenlerden eğitim seviyesi Üniversite veya üstü olan kişilerin bile türbe hakkında geçerli ve net bilgilere sahip olmadığı görülmüştür. Mesela sağlık sektöründe çalışan, üniversite mezunu G-22 (30 yaş, erkek, memur) isimli katılımcı;

“Veysel Karani’yi araştırmak... Hiç şey yapmadım bugüne kadar ama hakkında hep dedemden falan duymuştum bir şeyler...” şeklindeki ifadeleriyle türbe hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını bir nevi itiraf etmiştir. Yine bir üniversitede öğretim üyesi olduğunu belirten G-12 (53 yaş, erkek, öğretim üyesi) isimli katılımcı ise şu şekilde yanıtlamıştır:

“Ben dini sohbetleri de çok dinlerim, Veysel Karani ile ilgili sohbetlere de denk geldim. Buradakinin bir makam olduğuna inanıyorum, kendisinin, gerçek kabrinin burada olduğunu düşünmüyorum...”

Görüldüğü üzere eğitim düzeyiyle verilen cevaplar arasında reel bir ilişki yoktur. Tahsil seviyelerinin yüksekliği dini eğitim veya türbe ziyaretleri açısından da nitelikli bir eğitime sahip olduklarının göstergesi değildir. Söz konusu bu bilgilerin kaynakları tv filmleri, hocalar veya büyüklerden ibaret olduğu görülmüş, kulaktan duyma bilgilerle temellendirilmiştir. Türbenin girişinde bekleyen, cami ve türbe için ziyaretçilerden yardım toplayan görüşmeci G-25 (45 yaş, erkek, serbest meslek) ise;

“Büyük bir zat olduğunu biliyorum valla. Yemende yaşamış. Diyorlar ki o zamanlar üç tane aşiret varmış o demiş bizim cenazemizdir o demiş bizim. Neyse sabah kalkmışlar bakmışlar üç tane tabut, ağırlığı her şeyi aynıymış, her birini bi

yere göndermişler. Çoğu da burayı şey yapıyor yani ermişler, eskiler. Onlar diyordu biz görmüşüz, buradadır. Bunları biliyoruz yani.” Sözleriyle yanıtlamıştır. Yine türbe avlusunda bulunan ve oranın güvenliğinden sorumlu olan memur G-13 (30 yaş, erkek, memur) ise;

“Veysel Karani çok âlim çok veli bir insandı zaten. Biz burada görevli olduğumuz için zaman zaman il müftülüğünden diyanetten falan gelen hocalar oluyor onları dinleyerek öğreniyoruz.” ifadeleriyle sahip olduğu bilgileri yaptığı iş sayesinde edindiğini belirtmiştir.

Veysel Karani türbesini ziyaret etme sıklığı sorulduğunda ise farklı cevaplar alınmıştır. Örneğin G-5 (31 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmeci “...Buraya da nerdeyse ayda bir kere ya da iki ayda bir kere geliyoruz. Buraya özel olarak geliyoruz yoldan falan geçerken değil yani. Geliyoruz ziyaretimizi yapıyoruz, piknik yapıp dönüyoruz. Ama şu an Tillo'ya düğüne gidiyoruz, ziyaret edip devam edelim dedik...” cevabını verirken G-10 (24 yaş, kadın, öğretmen) isimli görüşmeci ise “Şuan ilk gelişim. Siirt'te ilk yılım, buraya özel geldim. Siirt'teyim ve Siirt'in belki de en önemli yeri olan bu türbeyi ziyaret etmek istedim.” cevabını vermiştir.

Civardaki esnaflardan birinin oğlu ve aynı zamanda öğrenci olan G-24 (35 yaş, erkek, esnaf) “...mesela sınavlardan önce ben mutlaka gelir ziyaret ederim, kendime dua ederim...” Türbe ve camiye yardım toplamakla görevli G-25 (35 yaş, erkek, serbest meslek) ise “Yani zaten biz her gün burdayız. Ben kendim her sabah geldiğimde önce türbeye gider bi selam veririm bi Fatiha okurum sonra işe geçerim, günüm bereketli de geçer, e zaten vakit namazlarında falan cumaları burda, camideyiz...” ifadeleriyle adeta türbeye yakın olarak yaşamının avantajlarını vurgulamışlardır.

G-3 (18 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmeci ise dört kız kardeş olduklarını, annesinin erkek çocuk sahibi olmayı çok istediğini ve bundan dolayı sürekli Veysel Karani Hazretlerinin türbesine gelip dua ettiğini uzunca anlatmıştır. Derken bir gün annesi Veysel Karani Hazretlerini rüyasında görmüş ve adeta erkek

çocuğunun müjdesini almıştır. Aile, kısa bir süre sonra dünyaya gelen erkek çocuklarına Veysel adını vermiştir. Bundan dolayı söz konusu katılımcı kendisine yöneltilen bu soruya “...yazın sürekli geliyoruz, kardeşimden dolayı özel bir bağımız var zaten...” şeklinde cevap vermiştir.

Alan çalışmasına çıkmadan önce yapılan araştırmalarda Veysel Karani türbesinin genelde Mayıs ayında ziyaret edildiği öğrenilmişti. Bu durum görüşmeler sırasında ziyaretçiler tarafından da dile getirilmiştir. Örneğin G-15 (27 yaş, erkek, çiftçi) isimli görüşmeci “...Genellikle her yıl anma törenlerinde gelirim, ziyaret ederim. Veysel Karani’yi anma ayı da her yıl mayıs ayında yapılır yani Ramazan gibi düşün öyle yani. Mayıs ayı boyunca her Cuma insanlar buraya gelip toplu ibadet ediyorlar...” mayıs ayının önemini vurgulamıştır.

Birçok görüşmeci ise yolları her düşüğünde ziyaret ettiklerini söylemiştir” G-22 (30 yaş, erkek, memur) isimli görüşmeci; “E tabi yani şimdi burası bizim yaşadığımız bölgenin tam yol güzergâhı yani, Diyarbakır Batman Van hep burdan geçmek gerekiyor illaki uğruyoruz tabi.” G-17 (40 yaş, erkek, esnaf) isimli görüşmeci ise; “Ben Çanakkale’de, şehitler diyarında oturuyorum. Bu taraflara her geldiğimde hemen her seferinde ziyaret etmek nasip oluyor çok şükür.” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Yolunuz düşüğünde uğramadan neden geçmiyorsunuz sorusu G-14 (32 yaş, erkek, memur) isimli görüşmeciye sorulduğunda da; “...Yolum her düşüğünde ziyaret etmezsem kendimi huzursuz hissediyorum.” diyerek cevaplamıştır. Batman-Kozluk’tan gelen ve engelli olan oğlunu türbenin yakınındaki bir Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezine getiren G-1 (36 yaş, kadın, ev hanımı) isimli bir anne ise “Şimdiye kadar pek gelmiyordum bu sene daha sık gelmeye başladım iki ayda, bir buçuk ayda falan gelmeye başladım.” şeklinde gelme sıklığını belirtmiştir.

4.2.3. Ziyaretlerin Altında Yatan Nedenler

Çalışma süresince yapılan araştırmalardan ve mülakatlardan anlaşılmıştır ki türbe ziyaretleri İslam dininin kitabi kısmından süzülen, dine bağlı fakat bir o kadar da dine aykırı uygulamalar içeren bir toplumsal pratiktir. Halkın ‘karmaşık olduğunu düşündüğü’ İslam, daha çarpıcı bir ifadeyle İslam dinini özü, türbelerin avlularında

basite indirgenmiş, güncelleştirilmiş ve herkes tarafından daha anlaşılır hale getirilmiştir. Bunu soruların yöneltildiği türbe ziyaretçilerinin ifadelerinde görmek de mümkündür. Örneğin G-14 (32 yaş, erkek, memur) isimli bir katılımcı;

“Peygamber aşığı biri olmasından dolayı, yani biz peygamber ümmeti olduğumuzu söylüyorsak eğer Onu seven birini bizim de sevmemiz lazım. Yani gösterdiğimiz teveccühün nedeni bu. Başka özel nedeni yok yani ziyaretlerimizin.” şeklindeki ifadesiyle İslam dininin bir gereği olan peygamber sevgisinin türbe ziyaretiyle gösterilebileceğini belirtmektedir. Yine mesleği çiftçilik olan G-15 (27 yaş, erkek, çiftçi) isimli bir görüşmecinin ise konuyla ilgili ifadeleri şöyledir:

“Bana göre böylesine büyük zatları ziyaret etmek bizim insani, vicdani bir görevimiz, ben en azından o düşünceyle ziyaret ediyorum. Şimdiye kadar hiç özel bir nedenden dolayı bi istek veya dilekten dolayı gelmedim yani.”

İslam'ın üç temel kaynağı olan Kur'an, Sünnet ve Hadis çizgisinden hareketle yani İslam'ın özü olan bir İslami yaşayış ile gündelik yaşamda toplum düzeyinde ve toplumun kültürel özellikleriyle de sentezlenen bir takım uygulamalarla ortaya çıkan İslam arasındaki farklılıklar bu görüşmeler esnasında daha net gözlemlenmiştir. Mesela görüşmecilerin bir kısmı ziyaretlerinin temel nedeninin Allaha daha yakın olma amacıyla yaptıklarını söylemeleri bu durumu desteklemektedir. Ülgener'in de (1981:78) ifadesiyle üst tabakada, basit halk için sindirimi güç ve imkânsız olan rumuz ve simgelerle dolu inançlar, halkın basit imaj ve tasvirleriyle karşı karşıya gelmektedir.

Bu durum Veysel Karani hazretleri hakkında ne biliyorsunuz, şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplardan da anlaşılmaktadır. Türbeyi ziyaret etmenizin temel nedeni nedir şeklindeki soruya ise G-3 (18 yaş, kadın, ev hanımı) isimli bir ev hanımı huzurlu bir ortamda ibadet etmek amacıyla geldiğini söylemiştir. Yani ibadet edebilmek için ve ibadetin verdiği huzuru yakalayabilmek için türbeye ya da daha genel bir ifadeyle toplu, cemaatvari bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Oysaki kitabı

yaşayışa göre bu huzurlu ibadeti elde edebilmenin sadece belli şartları vardır ve bu şartlar sağlandığı zaman bu huzur elde edilir.

Katılımcıların birçoğu ise ziyaretlerini, yaşamlarında karşılaştıkları bir takım sıkıntılardan dolayı yaptıklarını söylemişlerdir. Ancak soru kendilerine yöneltildiğinde dilek ve isteklerini kesinlikle Allah'tan dilediklerini, türbeyi sadece aracı kıldıklarını ve Onun yüzü suyu hürmetine Allah'tan istediklerini belirttikten sonra ziyaret amaçlarını ifade etmişlerdir.

G-25 (45 yaş, erkek, serbest meslek) isimli katılımcı; *“Bu türbelere bizler yani bazı sıkıntılarımızdan dolayı geliyoruz. Benim de oldu tabi bazı şeylerim, gelip dua ettiğim. Öyle adağım falan olmadı yani olursa şöyle yaparım böyle yaparım dediğim ama bir takım sıkıntılardan dolayı gelip dua ettiğim olmuştur. Yaa ben bir şey söyleyeyim mi hiçbir şey olmasa bile o sıkıntı içinde buraya gelip dua etmek bile bence yetiyor ya, insan ferahlıyor.”*

Niğde'den gelen ve Siirt'te öğretmenlik yapan G-10 (24 yaş, kadın, öğretmen) isimli katılımcı; *“İnsan sıkıntılar çekiyor ya o sıkıntılardan kurtulmak için bir sığınak gibi. Allah'ın evi deriz ya, türbeler camiler olsun benim yaklaşım tarzım bu. Sırf o sebepten yani herkesin kendi içinde sıkıntıları var, bu sıkıntılardan kurtulmak için halis niyetli insanların yüzü suyu hürmetine diyerek dua ediyorum.”*

Van'dan geldiği söyleyen G-7 (37 yaş, kadın, işsiz) isimli katılımcı ise *“Benim bi rahatsızlığım var ameliyat olmayı da düşünüyorum, Ameliyat öncesi Allah'tan şifa dilemek amacıyla geldim...”* şeklinde türbeye geliş nedenini belirtmiştir.

Bazı ziyaretçiler ise yaptıkları ziyaretin nedenini peygamberin emri olmasına dayandırmıştır. Mesela görüşmeci G-21(78 yaş, erkek, emekli imam)'in; *“Peygamber efendimizin emriydi bu yani hiç unutmamak lazım, yani Allah Resulü Salihlere Allah dostlarına, kabirlerini gördüğümüzde rastladığımızda dua edin diyor.*

Bizim de bi hacetimiz olunca buralara gelip dua ediyoruz bu hadisten.” sözlerinden bunu anlamak mümkündür.

Ancak ziyaretçilerin bir kısmı da geliş nedenlerinin sadece Allah rızası olduğunu, herhangi bir dilek veya istek amacıyla gelmediklerini ve zaten türbeden de medet umulmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu durumu G-19 (39 yaş, erkek, diğer) isimli görüşmeci şöyle ifade etmiştir;

“Büyük bir zat olduğu için ziyaret ediyoruz, biz bundan dolayı ziyaret ediyoruz ama çok duyduk hastası olup da geleni, farklı sıkıntılardan gelenleri falan gelenler şifa da buluyor. Ama biz sırf Allah rızası için geliyoruz bir Allah peygamber dostu olduğu için geliyoruz.” Yine G-22 (30 yaş, erkek, memur) isimli görüşmeci de; *“Ben türbeden öyle özel olarak bir şey istemem, yani böyle bir şey istediğimi hiç hatırlamıyorum, zaten dedim ya türbelere özel olarak gitmem de yolum düşünce Allah rızası için bir Fatıha okurum odur yani...”* sözleriyle türbeye sadece kabir ziyareti gibi bir Fatıha okuduğunu belirtmiştir. Türbelerin kutsallığını arka planda bırakarak kabir ve ölümü hatırlama eksenli düşünen katılımcılarda olmuştur. Yani türbeler sadece hacetlerin dile getirildiği, şifa ümit edilen vb. bir yer olarak görülmekten ziyade ölümü anlamlandıran mekânlar olarak görülmelidir.

Türbeler esasen ziyaretçilerin soyut dünya içerisinde belki de bir avuntu olması için keşfettikleri somut mekânlardır. Ziyaretçiler türbeleri, burada yatan Allah'ın sevgili kullarının, canlılıklarını devam ettirdikleri yerler olarak görmektedirler. Ziyaretçiler, bu dünyanın fani ve ölümden sonra ise bir hayatın olduğunu, ruhun varlığını devam ettirdiğini somut bir nesne aracılığıyla yani türbelerle hissetmektedirler. Bu durumu G-20 (19 yaş, erkek, öğrenci) isimli görüşmecinin sözlerinden anlamak mümkündür; *“Allah Resulü diyor kabirleri ziyaret edin, biz de ondan dolayı kabirleri ziyaret ediyoruz böyle özellikle büyük zatların kabirlerini ziyaret ediyoruz tefekkür ediyoruz, ölümü düşünüyoruz, insan ölümü düşündüğü zaman dünyaya karşı zevki, hevesi, isteği diye bir şey kalmıyor. O düşünceyle beraber tüm bu istekler de ölüyor...”*

Türbenin mekânsal varlığı ölüm ötesini algılamayı, ölümü kabullenmeyi ve bu dünyaya karşı arzu ve isteklerin azalmasını kolaylaştırmaktadır. Gelen ziyaretçi, ölen birisinin ruhunun var olmaya devam ettiğini yoğun duygularla hissetmektedir. Bu vesileyle ziyaretçiler aynı zamanda kendi ölen yakınlarının ruhlarına da yaşadığını hissetmekte ve böylece aslında farkında olmadan psikolojik bir rahatlama yaşamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında türbeler yaşamla ölümün kesiştiği mekânlardır.

İnsanda inandığı kavramı tanımlama ihtiyacı vardır. “İnsan nasıl bir yaratıcıya inanırsa, psikolojik ihtiyaçlarını karşılar ve hem mutluluğuna hem de doyumuna katkı sağlar” sorusu, cevabı bulunması gereken bir sorudur. İnsanın kutsal bir şeye inanma ihtiyacı da buradan ortaya çıkar (Tarhan, 2012:211).

4.2.4. Duygusal Yönden Analiz

İnsanlar hayatın olumsuzluklarını aşmak veya gelecek kaygısını yenmek için maddi çabanın yanı sıra manevi çaba da göstermek isterler. Türbe ziyareti bu tür bir manevi çaba olarak değerlendirilebilir. Kişi kutsal kabul ettiği bir mekânda bulunma duygusuyla rahatlar. Türbe ziyaretçileri, manevi gücüne sığındıkları bu kutsal zatlardan kendilerine yardım edeceğine inanmakla, problemlerle dolu olan hayatlarının kolaylaştığını hissetmektedirler.

G-2 (34 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmeci “...çok huzur buluyorum, kendimi çok iyi hissediyorum ziyaret ederken...”G-9 (33 yaş, erkek, arkeolog) isimli görüşmeci ise “...burda kalbimin çok özgür olduğunu ve çok hafiflediğimi hissediyorum, buranın maneviyatından kaynaklanıyor bu.” şeklinde kendini ifade etmiştir.

Ziyaretçiler türbede ortamın manevi atmosferinden dolayı huzur bulduklarını, kalplerinin hafiflediğini, tövbe ederek geçmiş günahlarından arınmış hissettiklerini söylemektedirler. Görüşmeci G-14 (32 yaş, erkek, memur); “Manevi anlamda bir rahatlama hissediyorum. İnsan büyük zatlara ziyaret ettiğinde ruhsal olarak yani manevi anlamda rahatlıyor bi doyunluğa ulaşıyor bence.”

Türbede yatan ve büyük olduğuna inanılan bu zatlarla ziyaretçiler arasında, her biri kendine özel bağların olduğu fark edilmektedir. Çünkü görüşmeciler ziyaret sırasında kendi iç dünyalarından, iç sesleriyle dertlerini anlatmakta, içlerini dökmekte ve kendilerini ifade etmektedirler. Türbeyle iletişim kurmakta ve bu şekilde ciddi anlamda rahatlamaktadırlar. Bu şekilde türbedeki zatla ilişki kurduklarını hissetmektedirler.

G-4 (47 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmeciye ziyaret esnasındaki duyguları sorulduğunda, *“Peygamber aşığı ve Allah dostu bir zatın yanına gelip onu aracı kılarak Allaha yalvarmak, Ondan istemek, yani nasıl anlatayım, bunu bilmek bile yetiyor insana...”* şeklinde cevap vermiştir.

Görüşmeci burada söz konusu problemini, kutsal olan alana yani türbeye taşınmış olmanın hissiyle rahatlamıştır. Talep ettiği şey için atması gereken belki de en önemli adımı atmış, inandığı kutsalı aracı kıldığı için tatmin olmuştur. Yine G-18 (35 yaş, erkek, esnaf) isimli bir başka görüşmeci ise *“Bir peygamber dostunun yanında olduğumu bilmek beni elbette mutlu ediyor, onu dostunu ziyaret ederek onu ziyaret etmiş gibi hissediyorum.”* sözleriyle duygularını ifade etmiştir.

Görüşmeci G-17 (40 yaş, erkek esnaf) ise *“Burda manevi bir duygu var, geldiğimizde içimizde bir huzur oluyor, bir rahatlama oluyor. Sonuçta peygamberle gönül bağı olan bir zatın makamındayız.”* sözleriyle ziyaret esnasındaki duygularını anlatmaya çalışmıştır.

Bazı görüşmeciler peygamberin ‘Salih kişilerin kabirlerini ziyaret edin’ şeklindeki emrini yerine getirmiş olmanın huzurunu hissettiklerini söylemişlerdir. Çünkü İslam dini kabir ziyaretine önem vermektedir. Peygamberin emrinden hareketle kabir ziyaretinin sünnet olan bir davranış olduğunu söylemek de mümkündür (Candan, 2014:492). Bazı görüşmeciler ise kalplerinde bir rahatlamanın, ferahlamanın ve hafiflemenin olduğunu, ibadet isteklerinin arttığını, dünyevi duygulardan kısa süreli de olsa arındıklarını aktarmışlardır. Görüşmecilerin ifadelerinden ziyaret esnasında derin bir iç huzura erdikleri görülmektedir.

Türbenin güvenliğinden sorumlu olan G-13 (30 yaş, erkek, memur) isimli görüşmecinin *“İnsan türbenin avlusuna girdiği anda kendini huzurlu hissediyor, duygusal anlamda bir rahatlama oluyor. Böyle peygamber aşığı bir insanın yanı başında görev yapmakta bazen çok duygulandırıyor.”* sözlerinden, duygularını ne kadar yoğun yaşadığı anlaşılmaktadır.

Fakat G-22 (30 yaş, erkek, memur) gibi birkaç görüşmeci ise yine kendilerine yöneltilen bu soruya da tavizsiz bir şekilde cevap vermeyi tercih etmişlerdir. Bunu şu sözlerden anlamak mümkündür; *“Yani manevi bir yer, burada manevi bir şey var tabi. Ama tabi aslolan Allah’tan istemektir, böyle yerler yani türbeler sadece aracıdır, türbelerdeki bazı yanlış uygulamalara karşı dikkat etmek lazım, gereğinden fazla da türbelere bağlanmamak lazım bence.”*

Bu şekilde sorulan her soruyu cevaplandıran görüşmecilere türbede yaptıkları dua ile tek başına yaptıkları dua arasında nasıl bir fark olduğunu düşündükleri sorulduğunda ise yine mekânın ya da türbenin varlığını ön plana çıkarmadan cevap verdikleri görülmüştür. Örneğin G-22 (30 yaş, erkek, memur), bu soruya *“Fark olduğunu düşünmüyorum, yani ortam değişiyor olabilir ama bana göre insanın kalbi, iç huzuru neyse odur yani. Burda ya da evde bence çok fark etmez”* cevabını vermiştir. Yine G-18 (35 yaş, erkek, esnaf) isimli görüşmeci de genel anlamda bu ekseninde cevap vermiştir; *“Duada mekândan ziyade huşu önemlidir. Aslolan Allaha el açıp dua edince gönülden ve samimi olabilmektir bana göre.”*

Mezar, yatır ve türbe ziyaretlerinde en çok başvurulan yollardan birisi de orada yatan şahsı vesile kılarak, talep ve ihtiyaçlarını Allah’a belirtmek ve dua etmektir. Üstelik bu durum veya davranış biçimi sadece Müslümanlara özgü bir durum da değildir. Bu niteliğiyle bireysel bir belirti olarak görülen dua, Yaratıcı ile insan adına ilişki kuran dini liderler tarafından yönetilen ibadetlerde kurallara bağlı olarak, belirli bir düzen içerisinde çeşitli amaçlara uygun bir biçim alır ve toplumsal karakter kazanır.

İnsanların bu tür mekânları ziyaret ve ardından dua etmelerinin anlamı da budur. Bu tür mekânlarda talep ve ihtiyaçlar için kutsal addedilen şahıslar aracılığıyla edilen dua, toplumsal bir nitelik kazanmıştır ve dinin dua üzerinden farklı görüngüleri ortaya çıkar. Biz bunu türbe ve ziyaret yerlerinde gözlemleyebiliriz (Tekin, 2012:63).

Ayrıca ziyaretçilerin önemli bir kısmı da dua edildiği sırada türbede yatan zatın huzurunda olmanın o anki duanın kabul olma derecesini arttırdığını ifade etmişlerdir. Görüşmeci G-4 (47 yaş, kadın, ev hanımı); *“Burda bir Allah dostu var yakınındasın ve o anda belki Rabbin sen dostumun yanındasın ben de senin duanı kabul ederim der. Öyle bir düşünceyle yani, yoksa Allah her yerde ama dostu her yerde değil.”* cümleleriyle ifade ederken, görüşmeci G-21 (78 yaş, erkek, emekli imam); *“Duanın yeri var mesela, dışarda yani camide, burda dua ederse başkadır. Yani burda sahabe görmüş bi tabein var onun kabri başında gelip dua etmek elbet daha makbuldür.”* diyerek ifade etmiştir. G-19 (39 yaş, erkek, diğer) isimli görüşmeci ise; *“Yaa tabi fark vardır şimdi sen onun mekânına gelirsen onun türbesi burdadır hiç evdekiyle bir olur mu? Yani mesela evde kılınan namazla camide kılınan aynı mıdır? Bu da aynı öyledir...”* ifadeleriyle söz konusu mekânda olmanın kendisi için ciddi bir farklılık olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Katılımcılara göre dua, türbe ziyareti sırasında edildiği zaman orada yatan zatın hürmeti söz konusu olmaktadır. Yani Allah onun yüzü suyu hürmetine duayı kabul eder. Dua her zaman edilir, ancak Allah'ın veli kullarının yanında her zaman dua etme imkânı bulunmayabilir. Katılımcı G-24 (35 yaş, erkek, esnaf) de bu farkın türbede yatan Veysel Karani hazretlerinin şehit bir veli zat olmasıyla açıklamıştır; *“Değişiklik yok gibi ama bu türbeler aracıdır yani Allah ile insan arasında, bi de şehit türbesi yani bir de bu açıdan bakmak lazım. Öyle olunca yani tüm bunları bilerek insan burda dua edince, farklı bir manevi havası var yani...”*

Ziyaretçilere göre türbede yapılan duanın kabul oluna bilirlilik durumu artmaktadır. Bundan dolayı tek başına yapılan duadan farklı görülmektedir. Ayrıca toplumsal olarak kültürel anlamda ‘çoğunluk’ halinde hareket etmek halkı her zaman

adapte etmiş, ruhsal coşkuyu arttırmıştır. Bunu ziyaretçilerin konuşmalarında da görmek mümkündür. Örneğin görüşmeci G-15 (27 yaş, erkek, çiftçi)'in şu sözlerinde bir duygusal yoğunluk hâkimdir;

“Yani burda da dua ederim başka bi yerde de dua ederim ama genellikle bura insanın ruh dünyasına daha bir etki ediyor, daha bir samimi gibi oluyor sanki. Bir makam sonuçta onun hissettirdiği duygusal yoğunluğu, bilmiyorum yok diyemem yani...”

Bu yoğunluktan hareketle ziyaretçiler burada dua ederken daha huzurlu ve ‘yakın’ olduklarını, manevi duygularını daha yoğun yaşadıklarını, kalplerinin daha özgür ve hafif olduğunu, ettikleri duayı daha bir huşu içerisinde yaptıklarını söylemişlerdir. Görüşmeci G-11 (24 yaş, erkek, esnaf); *“...mesela ben burda dua ederken biraz daha huşuyla dua ediyorum ortam beni daha çok etkiliyor...”* Görüşmeci G-12 (53 yaş, erkek, öğretim üyesi) ise; *“Elbette bu tarz manevi atmosferi olan yerlerde kendimi Allah’a daha yakın hissediyorum. Günahlarımın baş başa kalıp hatta onlarla yüzleşip tövbekâr oluyorum. Tek başına bazen bu atmosferi yakalamak zor olabiliyor.”* şeklindeki sözleriyle tövbe etmek için samimi ve gereken atmosfere sahip bir mekân olduğunu belirtmiştir.

Türbe ve cami için yardım toplamakla görevli katılımcı G-25 (45 yaş, erkek, serbest meslek)'in ifadeleri ise; *“Valla benim duyduğuma göre sen burda da Fatiha okusan aynıdır orda da Fatiha okusan aynıdır, fark etmez, yerine ulaşır. O ayrı tabii ama burdaki hava başkadır, insan çok hoş hissediyor yani burda.”* G-7 (37 yaş, kadın, işsiz) isimli görüşmeci; *“Burda kendimi daha bir yakın hissediyorum...”* G-1(36 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmeci ise; *“...nasıl söyleyeyim burda kendimi Allah’a daha yakın hissediyorum...”* şeklindeki birbirlerine yakın ifadeleri ziyaretçilerin türbedeyken kendilerini manevi olarak Yaratıcıyla daha yakın hissettiklerini göstermektedir.

Birkaç katılımcıya göre ise tek başına yapılan dua ile türbede yapılan dua arasında hiçbir fark yoktur. Öyle ki hiçbir fark olmadığını düşündüklerinden dolayı

ziyaret sırasında dua etmemekte, sadece türbede yatan kişinin ruhuna bir Fatiha okuyup çıkmaktadırlar.

4.2.5. Ziyaret Sırasındaki Uygulamalar

Dinin toplumda bir konum elde edebilmesi için halk nezdinde, halkın yaşayış tarzıyla yani halk kaynaklı bir takım inanışlarla, bazı ortak paydalarda kesişmesi gerekmektedir. Bu kesişim unsurlarını gerek kırsal gerekse kentsel bölgelerde görmek mümkündür. Halk dindarlığının kendisini açığa vurduğu ve bu dindarlığın bir yansıması olarak da görülen bu türbeler, zaman zaman camilerden bile daha fazla kutsallaştırılmıştır.

Türkiye’deki birçok türbe ve yatırda din dışı veya batıl olarak da adlandırılan uygulamaların var olduğu bilinmektedir. Ancak alan çalışması sırasında Veysel Karani Hazretleri türbesinde geçirilen zaman boyunca batıl denilen, çaput bağlama, türbe duvarına taş yapıştırma, türbenin avlusundan toprak alma gibi uygulamalarla kesinlikle karşılaşılmamıştır, bunu katılımcıların açıklamaları da göstermektedir.

Katılımcı G-14 (32 yaş, erkek, memur); *“Namaz kılıp dua ediyoruz, birde Fatiha okuyoruz ruhuna o kadar.”* diye cevap verirken katılımcı G-18 (35 yaş, erkek, esnaf) ise sadece tek bir dua ettiğini *“Fatiha okuyorum sadece, bence tek bir dua edilmeli ‘Selamunaleyküm ey müminler, şüphesiz ki bizler de sizlere kavuşacağız. Allah’ın rahmeti üzerinize olsun” bu kadar yani”* sözleriyle belirtmiştir. Ziyaretçilerin birçoğu dua fatiha ve kuran okuma (genel de yasin) ritüellerinin dışına çıkmamaktadır. Görüşmeci G-23 (26 yaş, erkek, esnaf)’ün *“Özel bir durumum varsa, yani özellikle iş ile ilgili bol bol dua ediyorum, Fatiha okuyup çıkıyorum. Başka farklı bir ibadetimde olmuyor”* veya görüşmeci G-12 (53 yaş, erkek, öğretim üyesi)’nin *“Ben genellikle vakit namazıysa namazımı camide kılar geçerim, türbeye bir Fatiha okuyup çıkarım.”* sözleri söz konusu uygulamaların aslında Türkiye’deki diğer türbelere oranla ne kadar sınırlı olduğunu göstermektedir.

Bilindiği gibi türbe veya kabir ziyaretleri her yerde ve her dönemde en fazla ilgiyi kadınlar göstermektedirler. Bunu konuyla ilgili farklı çalışmalarda da görmek

mümkündür. Özellikle orta öğretim altı eğitim seviyesine sahip, kendilerini ev hanımı olarak tanımlayan kadınların türbelere yoğun bir ilgi gösterdikleri görülmüştür.

Fakat Veysel Karani türbesinin kadın ziyaretçileriyle görüşüldüğünde de yine aşırıya kaçacak -yukarıda da anlatılan- uygulamalara rastlanmamıştır. Erkek ziyaretçilerden farklı olarak, döndükleri zaman çevrelerine dağıtabilmek için türbe civarındaki esnaftan hediyelikler aldıkları gözlenmiştir. Ev hanımı G-4 (47 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmecinin şu sözleri bu durumu kanıtlamaktadır;

“...burda ben hiç kurban, adak falan dağıtmadım yaparı da duymadım ama gelen ziyaretçilere şeker, bisküvi dağıtanları çok gördüm. Burdaki esnaflardan biz şey yaparız şeker falan alıp dönünce ailelerimize komşularımıza götürmek için. Yani ziyaretimizi anlamlandırmak için küçük bir sadaka niyetine, gönül alma gibi, şifa niyetine. Büyüklerimizden öyle gördük.” Hediye olarak ise genelde şeker, yazma, tespih, Veysel Karani türbesinin resimlendiği magnetler tercih edilmektedir.

Görüşme süresince rastlanılmadığı halde bazı katılımcılar türbe alanında zaman zaman kurban kesildiğini de ifade etmişlerdir. Görüşmeci G-19 (39 yaş, erkek, diğer); *“...adak adayıp dileği kabul olduktan sonra kurbanını getirip burda kesenler var mesela. Kurbanı getirip burda, arka tarafta şey vardır, yemekhane. Orda pişirip kestikleri kurbanı misafirlere dağıtıyorlar, yemek yediriyorlar misafirlere, türbenin misafirhanesinde kalanlara. Onun dışında ziyaret esnasında Fatıha okuruz, içerde de namaz kılıyoruz dua ediyoruz.”*

Türbenin avlusunda kurban kesme ibadeti çoğunlukla ya adanan bir adağın neticesinde ya da bir dileğin kabul olmasından sonra şükür göstergesi olarak kesilmektedir. Katılımcılardan G-3 (18 yaş, kadın, ev hanımı) ailesinin, erkek kardeşi Veysel'in doğumundan sonra türbede kurban kestiklerini belirtmiştir. *“...Kardeşim doğunca kurban kestik, her gelişimizde de Yasin ve Fatıha okuruz zaten.”* Veysel Karani türbesindeki kurban kesme ibadetine genelde, arife günlerinde, ramazan

ayında ve anma günleri olan mayıs ayının perşembe-cuma günlerinde rastlamak mümkündür.

Kadın ve erkek ziyaretçiler arasında sayısal anlamda ciddi bir fark gözlemlenmemiştir. Türbenin ziyaretçileri ziyaretlerine başladıkları esnada türbeye selam vererek ve besmele çekerek sağ ayakla içeri girmişlerdir. İlk olarak Fatiha suresini okuyup dua etmişlerdir. Dua edildiği esnada ise bazı ziyaretçiler kabrin etrafını saran ahşap bölmeye ellerini sürmüşlerdir. Hatta eğer bir hastalık için gelmişlerse, vücutlarındaki hasta olan bölgeyi türbeye dokunduktan sonra ovalamışlardır. Nedeni sorulduğunda ise şifa bulacaklarını söylemişlerdir. Yine yeni doğan bebeklerin de getirildiği görülmüştür. Türbenin yakınına kadar getirilen bebeğe dualar edilip tüm bedeni ovalanmıştır. Kötülüklerden korunsun, hastalanmasın diye yaptıklarını belirtmişlerdir. Aynı işlem anneye de yapılmaktadır, anne yeni doğum yaptığı için cinler musallat olmasın, şer ruhlardan korunsun diye bu şekilde dua ettiklerini belirtmişlerdir.

Bazı ziyaretçiler dualarını ettikten hemen sonra çıkarken bir kısmı da Yasin veya diğer kısa sureleri okuyarak Kuran okuma ibadetini de yapmaktadırlar. Kuran okuma ibadetini genelde kadınlar yapmaktadırlar. Erkeklerin ise büyük çoğunluğu türbede namaz bile kılmamakta, namazlarını yan taraftaki camide kılmaktadırlar. Kılanlar ise iki mescit namazı diye adlandırdıkları namazı kılmaktadırlar. Bu namazı kadın ziyaretçilerin ise neredeyse tamamının kıldığı gözlenmiştir. Yine erkek ziyaretçiler eğer Kuran okuyacaklarsa çoğunluğunun bu okumayı ayakta yaptığı görülmüştür. Kadınların ise Kuran okudukları esnada türbe içinde türbeye olabildiğince yakın bir mesafede oturdukları görülmüştür.

Ziyaretçiler sadece sıkıntılarından kurtulmak için dua ettiklerini başka türlü uygulamalarda bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Türbede dua etmelerinin nedeni ise Veysel Karani'nin hatırını araya koyarak Allahtan isteme şeklinde belirtmişlerdir.

Bazı ziyaretçilere göre ise türbe içerisinde ibadet etmek yanlıştır. Özellikle türbenin kibleye alınacak şekilde namaz kılınmasının yanlışı olduğunu belirtmişlerdir.

Bu ziyaretçilere göre türbeye özel farklı bir ibadet biçimi yoktur. Yani “*ibadetleri türbeye göre şekillendirmek, türbeye göre bir ibadet yoktur. Dolayısıyla böyle bir soru, bilemiyorum... Aslında sorulmaması gerekirdi*” şeklindeki ifadelerle, türbe ziyareti sırasında ne tür ibadetler yapıyorsunuz? diye kendilerine yöneltilen sorunun doğru bir soru olmadığını aktarmışlardır.

Görüşülen ziyaretçilerin önemli bir kısmı da ziyaret esnasında batıl diye nitelendirilen neredeyse hiçbir uygulamaya sıcak bakmamakta ve bunların tamamına karşı çıkmaktadırlar. Örneğin G-20 (19 yaş, erkek, öğrenci) isimli görüşmeci “*türbe ziyareti esnasında bir kere ibadet falan edilmez zaten, biz sadece dua ediyoruz. Türbe ziyaretinde herhangi bir ibadet yoktur zaten. Namazda kesinlikle kılmıyoruz zaten, mekruhtur zaten. Bilmem el sürmek, öpmek bunlar mekruhtur kesinlikle, yanlıştır. Biz sadece dua ederiz...*” sözleriyle türbede ibadet edilmesine ve ziyaret sırasındaki din dışı uygulamalara tepkisini dile getirmiştir.

Yine bu tepkilerden birini de türbenin güvenliğinden sorumlu memur dile getirmiştir. G-13 (30 yaş, erkek, memur) isimli güvenlik görevlisi; “*Ben sadece dua ediyorum. Zaten âlimlerin söylediği gibi, yani cami yan tarafta. Mesela bazı ziyaretçiler gelip türbede iki rekât namaz falan kılıyor, bu kesinlikle caiz değil ki. Biz defalarca uyarıyoruz, bir değil iki değil...*” sözleriyle ziyaretçilerin türbe içinde ibadet etmemesi için çaba harcadıkları belirtmiştir.

Türbenin yakınında görüşülen esnaflardan G-24 (35 yaş, erkek, esnaf); “*Biz zaten vakit namazlarımızı camide kılıyoruz, ziyaret sırasında da Fatiha okuyup dua ediyoruz. Zaten bizim Veysel Karani türbemizde çaput bağlama, taş yapıştırma falan öyle şeyler, hurafeler göremezsiniz.*” şeklindeki cevabıyla hem söz konusu uygulamaların Veysel Karani türbesinde olmadığını söylemiş hem de bunu türbeyi sahiplenecek bir üslupla belirtmiştir.

Türk insanının yaşam tarzı haline getirdiği bir kanı vardır; istekler üst mercilere araçlar vasıtasıyla bildirilir, üst mercilere doğrudan ulaşamaz. Bu algı, adeta bir sosyal ilke haline gelmiştir. Türbe ziyaretlerinde de bu durumun farklı bir

versiyonu görülür. Toplumda kabul gören bu düşünce türbelerin aracı olarak kullanılabilceği fikrinin benimsenmesini sağlamaktadır. Yani Allah'ın huzuruna hatırı sayılır bir aracı ile çıkma duygusu ön plana çıkmaktadır. Dilekler Allah'a yakın olduğu düşünölen 'mübarek zatlar' aracılığıyla Allah'a iletilir.

Görüşölen ziyaretçilerin birçoğu da bu noktadan hareketle Veysel Karani türbesini ziyaret etmeyi genellikle çevrelerine tavsiye ettiklerini hatta teşvik ettiklerini belirtmişlerdir. Yani aracı kılma düşüncesinin toplumsal bir felsefe olmasından dolayı ziyaretlerin tavsiye edildiği fark edilmiştir. Örneğin görüşmeci G-6 (23 yaş, kadın, öğretmen)'nın *“Eşimin annesi yıllar önce buraya gelmiş, oğlunun bir rahatsızlığından dolayı ve gerçekten geldikten sonrada biraz daha rahatsızlığının geçtiğini düşünmüş. Yani etkisini gördüğünü söyledi. Mesela ben bu vesileyle burayı bildim, tanıdım. Aynı şeyi bende çevreme söylerim yani.”* ifadelerinde bu durumu görebilmek mümkündür. Katılımcı bir başkasının tavsiyesiyle -ki bu tavsiye de türbenin hastalıkların şifasında aracı olması durumu- Veysel Karani türbesini ziyaret ettiğini belirtmiş, ziyaretten umduğunu bulduğu için aynı süreci kendisinin de devam ettireceğini ifade etmiştir.

Bazı ziyaretçilere göre ise toplum zaten 'toplu' olarak hareket etmeyi sevdiği için bu tavsiyeler halk arasında hep var olmakta ve bu sirkölasyon da hep sürmektedir. Örneğin G-10 (24 yaş, kadın, öğretmen)'un *“Herkesin edecek bir duası vardır. Bizler Müslümanlar olarak cami, türbe vb. yerleri seven insanlarız. Bizler toplum olarak toplu ibadet etmeyi severiz, cemaatvari bir yapımız var çünkü, ramazanlarda toplu iftarlar, toplu teravihler falan. Ondan dolayı tavsiye ettiğim insanlar zaten ziyaret etmeye meyilli oluyor yani”* açıklamaları bu şekilde ibadet etmenin insanların yaşam tarzı olduğunu göstermektedir.

Geçmiş ve tarih ile dini ve manevi bağların koparılmaması için de ziyaretçiler kendi ziyaretlerinden sonra çevrelerine tavsiye ettiklerini belirtmişlerdir. G-16 (44 yaş, erkek, öğretmen) *“Elbette, geçmişimizi hatırlamamız için, dini açıdan da yani manevi bağları unutmamız diye tavsiye ederim.”* şeklindeki sözleriyle bunu bir nevi toplumun yararı için yapmak gerektiğini ifade etmektedir.

Bazı görüşmeciler ise özellikle ziyaret edilmesi gerektiğine inandıkları için çevrelerine bu tavsiyeyi vermektedirler. Başkan ilçesinin yerlilerinden olan ve türbe yakınında esnaflık yapan görüşmeci G-24 (35 yaş, erkek, esnaf); *“Şimdi buradan yolu geçip de uğramadan gidenler buradan bir gün mutlaka tekrar geçiyor. Mesela buraya her sefere çıktığında sürekli uğrayan bir şoför vardı. Bir kere uğramadı gitti, ilerde kaza yaptı ve iki tane çocuğu ezdi...”* sözleriyle türbeyi ziyaret etmeden geçmenin adeta bir cezasının olduğunu belirtmiş, sırf bu yüzden özel olarak ziyaret edilmese bile yolları düştüğünde mutlaka ziyaret etmeleri gerektiğini yakınlarına dostlarına anlattığını söylemiştir.

Ziyaretçilerden bazıları için ise bu ziyaretleri yapmak onlara yani türbede yatan zatlara bir vefa göstergesi, Allah’ın rızasını kazanmanın ise önemli bir yoludur. Örneğin G-15 (27 yaş, erkek, çiftçi)in sözleri tam da bunu özetler niteliktedir; *“Peygamberimizin sevdiği bir kul, ziyaret edilmesini elbette tavsiye ediyorum bu diğer türbeler için de geçerli. Böyle kıymetli insanlara gitmek, ziyaret etmek ruhlarına bir Fatiha hediye etmek gerekir bence.”* Ziyaretçi G-21 (78 yaş, erkek, emekli imam)e göre ise peygamberin emri tavsiyesi olduğu için hem ziyaret etmek hem de tavsiye etmek gerekmektedir; *“Tabi tabi, elbette tavsiye ediyoruz çünkü sahibelerden sonra bu insanlar geliyor. Sahibelerden sonra gelen merteye tabiidir. Mesela Allah resulü diyor benim sahibelerim gökteki yıldızlar gibidir, siz hangisinin peşinden gitseniz pişman olmazsınız, buda öyledir yani, sahabeden sonra onlardır.”*

Bu noktada ölüm eksenli düşünen katılımcılar da olmuştur. Çünkü ölüm olgusu, türbe fenomeniyle beraber çeşitli toplumsal ve zihinsel süreçlerden de geçirilerek somut bir gerçeklik haline gelmiştir. Yani insanların zihinlerinde var olan bu olgu, türbeler sayesinde fiziksel alana aktarılmaktadır. Ölümden sonra bir hayatın var olduğu, ruhun varlığını devam ettirdiği türbeler sayesinde insanların bilinçlerine yerleşmektedir. Türbenin mekânsal varlığı, ölüm ötesini algılamayı, ölümü kabullenmeyi kolaylaştırır. İşte bazı görüşmeciler bu noktada türbeleri ziyaret etmek gerektiğini ve bundan dolayı tanıdıklarına tavsiye etmeği de yükümlülük olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu görüşmecilerden biri olan G-18 (35 yaş, erkek, esnaf); *“Ölümü hatırlatacaksa evet tavsiye ederim. Peygamberimiz vefat etmişse,*

dostu vefat etmişse bu dünyada biz kimiz, bizim buraya türbe olarak bakmamamız lazım, bir kabir olarak bakmamız lazım.”

Katılımcıların -az da olsa- bir kısmı, türbe ziyaretini pek kimseye tavsiye etmediklerini belirtmişlerdir. Nedeni sorulduğunda ise türbe ziyaretinin hassas bir konu olduğunu, söz konusu mekânların insanların dinen yanlışa kayabilecekleri yerler olduğunu ve bundan dolayı tavsiye etmekten çekindiklerini belirtmişlerdir. Mesela G-12 (53 yaş, erkek, öğretim üyesi)’nin açıklaması tam da bu bağlamdadır; *“Etmiyorum, çünkü bilinçli olmayan insanların gelip burada şirke girme gibi bir riski var. Böyle bir vebali almak istemem açıkçası, gerek yok.”* Görüşmeci G-22 (30 yaş, erkek, memur) ise *“Çok değil, yok. Çünkü zaten ben kendim bile doğru dürüst ziyaret etmiyorum ki.”* şeklindeki açıklamasıyla fazla ziyaret edemediği halde çevresindeki insanlara tavsiye etmeyi dürüst bulmadığını söylemiştir.

Görüşme süresince sorulan sorulara sürekli Veysel Karani türbesinin sorunlarından hareketle cevap veren, türbe ve camiye yardım toplamakla görevli G-25 (45 yaş, erkek, serbest meslek) ise Veysel Karani hazretlerinin türbesini ziyaret etmeyi sıklıkla tavsiye ettiğini söylemiştir. Ancak türbenin bazı sorunlarından dolayı tavsiyelerin etki etmediğini ve hatta gelen bazı ziyaretçilerin tekrar gelmediklerini şu sözlerle belirtmiştir: *“Ediyorum tabi, ama bizim bu Veysel Karani’nin çok sıkıntıları var, türbenin etraftaki imkânları. Yani bu kadar sıkıntının içinde gidin ziyaret edin demeye utanıyor insan bazen. Çok eksikler var, millet geldiğinde oturacak bir yer yok, bir gölge yok. Veysel Karani’nin eksiği çok yani böyle olmaması lazım yani. Öyle günler oluyor burası, alan komple millet doluyor, ee millet o sırada işkence çekiyor. Bayramda var ya bir kapı var millet birbirini eziyor. Camini minaresi dökülüyor, birde cami çok ufaktır. Cuma namazında millet taa avludan çıkıyor. Yazıktır ya; bu Veysel Karani türbesi en iyisine layıktır.*

Türk halk dindarlığının en önemli özelliklerinden biri olan ziyaret fenomeni, halk tarafından kutsal mekânlar olarak görülen yerlere gitme davranışı olarak kendini göstermektedir. Aslında sık sık mezar ziyaretlerinin yapılması, İslamda tavsiye edilmiştir. Çünkü öncelikle mezar ziyareti insana ölümü hatırlatıp ahiret için ibret

olmayı sağlar. Diğer taraftan mezar ziyareti, insanı dünya hırsından uzaklaştırıp haram işlemeyi engeller ve insanın geçmişi ile bağlarının güçlenmesine yardım eder (Varlı, 2014:391).

Ziyaretçiler, türbe ziyaretini dini inançlarının gereği olarak algılamakta ve kutsal bilinen bir yerde bulunma arzusuyla hareket ederek kutsal olarak gördükleri o yerden manevi destek almaktadırlar. Katılımcı G-18 (35 yaş, erkek, esnaf)’e göre Peygamberin kabrini ziyaret etmek nasıl ki gerekliyse, aynı şekilde türbeleri veya Veysel Karani Hazretlerinin kabri de ziyaret edilmelidir. Ancak bu ifadelerinden sonra şunu da eklemiştir;

“...ama İslami çerçeveden şaşmadan bunu yapmak gerekir. Burada bizim büyüklere, diyanet işlerine, cami hocalarına çok iş düşüyor. Mesela bakın bu türbeye Allah aşkına, türbeye karşı namaz kılmak olur mu böyle şey, böyle bir mantık olabilir mi, Kâbe’yi bırakacam türbeye mi secde edecem haşa, ne demek ya, bunlara hiç dikkat edilmiyor, bunlar çok ciddi konular.” Bu eklemeye katılımcı, ziyaret uygulamalarının olması gereken kural ve kaidelerinden çıktığını belirtmiştir.

Görüşmeci G-6 (23 yaş, kadın, öğretmen) ise *“Aslında Türbeler ziyaret edilmeli ama koşullarına uymak şartıyla, yani çaput bağlama, türbelerden toprak alıp onu suyla içenler var mesela, ya da şeker alıp türbeden bir etkisi olacağını düşünenler var, bunlar yanlış ama türbedeki zat aracılığıyla Allah’tan istemek lazım.”* sözleriyle ziyaret sırasında yapılacak yanlış davranışlara dikkat çekmiştir.

Türbe ziyaretleri, kitabî açıdan dinin özüne aykırı olan bir takım uygulamalar içermesinden dolayı eleştirilmesine rağmen ‘halk dindarlığı’ açısından kutsal kabul edilen bu mekânlara ziyaretler artarak devam etmektedir. Bu bağlamda türbeler, halk nezdinde maneviyat arayışına cevap veren mekânlardır. Hatta görüşmeci G-10 (24 yaş, kadın, öğretmen); *“Ben bu ziyaretlerin insanların imanını artırdığını, pekiştirdiğini düşünüyorum...”* sözleriyle maneviyat arayışına cevap bulduğunu söylemektedir.

Ancak görüşmecilerin neredeyse tamamı kendilerine bu soru yöneltildiğinde G-4 (47 yaş, kadın, ev hanımı) isimli görüşmeci gibi “*Biz sonuçta Allah’tan istiyoruz, tövbe haşa türbeden yatan kişiden asla istemiyoruz. O yüzden İslam inancına aykırı bir şey yapmıyoruz bence...*” veya G-5 (31 yaş, kadın , ev hanımı) isimli görüşmeci gibi “*Biz türbeden bir şey istemiyoruz orda yatan zattan bir şey istemiyoruz, bu vesileyle Allah’tan istiyoruz. Onu aracı ediyoruz. Dinen bir sakınca yoktur bence, türbeyi aracı kılıyoruz...*” şeklinde türbeden bir şey istemediklerini onu sadece aracı kıldıklarını üzerine basa basa belirtmişlerdir. Birçok görüşmeci türbe ziyaretinin İslam inancına uygun olduğunu düşündüğünü belirtmekle beraber bu eklemeyi de mutlaka yapmışlardır.

Nitekim türbelere yönelik inanç ve ritüeller Diyanet İşleri Başkanlığı’nın engelleme çabalarına rağmen varlığını sürdürmektedir. Bu mekânlarda kitabi din ile halk dininin birliktelik içerisinde eş zamanlı olarak yaşadığını hem gözlemlerden hem de katılımcıların ifadelerinden anlamak mümkündür. Esasen İslam dininin kabir ziyareti konusundaki öğütleri, halk dininin kültürel öğeleriyle de harmanlanmakta ve böylece kabirlerin tavaf edildiği, öpüldüğü, dilek tutulduğu bir kabir ziyareti formu ortaya çıkmıştır.

4.2.6. Türbe Ziyaretinin İslam’da Yeri

Türbe ziyaretlerinin İslam inancına uygun olduğunu düşünen görüşmecilerin bir kısmı, ortaya çıkan kerametleri delil olarak gösterirken bir kısmı da toplum tarafından bilinen başka veli ya da büyük zatların türbeye gösterdikleri teveccühü ön plana çıkarmaktadırlar. Örneğin yöre halkının anlattığı bir menkıbeye göre Bediüzzaman Said Nursi bir zamanlar Veysel Karani hazretlerinin türbesinden geçip Baykan’ın bir köyüne gitmiştir. Burada köylüler kendisine Veysel Karani burada mıdır diye sormuşlar. Bediüzzaman da cevaben ben sabah namazını Veysel Karani ile birlikte kıldım demiştir.

Anlatılan bu menkıbeden, Bediüzzaman Said Nursi gibi büyük bir zatın türbeyi ziyaret etmiş olmasını ziyaretçiler, İslam inancına uygunluk adına referans göstermektedir. Aynı zamanda kabrin Baykan’da olduğu da büyük bir zatın teyidiyle

desteklenmiştir. Aynı durumu katılımcı G-17 (40 yaş, erkek, esnaf)'nin sözlerinde görmek de mümkündür;

“Doğru buluyorum, yani kabir ziyareti gibi düşünüyorum. Ayrıca biz şu anda Allah'ı nerde arıyoruz, Allah dostlarının yanında arıyoruz. Mesela şeyh Osman gibi bir zat bile gelip Türbe-i Şerifi ziyaret etmiş. Şeyh Osman da veli bir zattır, uzak bir diyardan Veysel Karani hazretlerinin türbesini ziyaret için buraya geliyor. Baya da yaşlıdır ve o zamanlar, Türbeye bi 500 metre kala karşısına çıkan kişiye soruyor, türbeye çok var mı diye, çünkü hem baya yaşlı hem de onca yolu yürüyüp gelmiş yani o yüzden güçten düşmüş. Karşısına çıkan kişide insan suretine girmiş şeytandır, yani büyüklerimiz öyle derlerdi. Şeytan da ona diyor ki geldiğin yol kadar daha bir o kadar yol var, şeyh Osman taa Irak'tan çıkıp gelmiş, yani sen düşün. Orda zaten Şeyh Osman'ın artık takati de kalmadığı için düşüp vefat ediyor. Yani kadere bakın ki Veysel Karani'ye bu kadar yaklaşmışken burada can veriyor. Türbesi de zaten hemen şu yukarda. Yani böyle ilim sahibi insanlar bu türbelere kıymet vermişken biz İslam'a aykırı diyemeyiz bence.”

İnsanlar hayatın olumsuzluklarını aşmak veya gelecek kaygısını yenmek için maddi çabanın yanı sıra manevi çaba da göstermek isterler. Türbe ziyareti bu tür bir manevi çaba olarak değerlendirilebilir. Böyle bir çaba ile aslında insan başına gelenleri, yani kaderini kutsal bir atıfla anlamlandırır.

Katılımcı G-19 (39 yaş, erkek, diğer) türbe ziyaretiyle gösterilen bu çabanın ve sonucunda ise bir neticenin alınmasının İslam'a uygun olduğuna bir delil olarak göstermektedir. *“Uygundur tabi, mesela biz duyuyoruz hasta gelmiş buraya dua edip gidiyor iyileşiyor. Yani Allah onun hatırına şifayı veriyor. Yani dostunu kıramıyor. Biz o kadar şey duyuyoruz yani İslam'a yanlış olur mu bunlar? Olmaz tabi”* Türbeye gelip dilekte bulunmak kişileri rahatlatmaktadır. Bunun yanında görüşmecinin belirttiği şekilde bu rahatlama Allah'tan bir dönüt alınması ile tamamlandığında İslam inancına aykırılık ortadan kalkmaktadır. Yani bu dönütlerle halkın nezdinde türbe ziyaretleri adeta meşrulaşmaktadır. Aynı zamanda bu

ziyaretiyle, istediği şeyin gerçekleşmesi için kendisine biraz daha süre tanımakta ve ümitsizlik duygusunu engellemektedir.

Bu bakış açısına benzer bir yaklaşımla cevap veren bir diğer görüşmeci ise Veysel Karani türbesinin türbedarı, görüşmeci G-25 (45 yaş, erkek, serbest meslek)'tir;

“Bence uygundur yani, çünkü biz haklarında o kadar keramet duyuyoruz, güzel şeylere şahit oluyoruz. Eğer aykırı bir şey olsaydı Allah mutlaka gösterirdi diye düşünüyorum. Mesela sana anlatayım: Kıbrıs savaşında pilot kendisi buraya gelip bize anlattı. Bi 30 sene falan önceydi, pilot anlatıyor, diyordu yani ben kalkış yaptığımda yanımda kimse yoktu, havadayken yakıtım bitmek üzereydi o an baktım arkamda mübarek bir zat bana diyordu burayı vur burayı bombala. O dedi ben yaptım. Dedim yakıt bitiyor, dedi yok sen devam et. Adını sordum dedi ben Veysel Karani. Pilot diyordu yani ben inişe geçince de baktım yine yanımda kimse yoktu. Ondan sonra bu pilot buraya geldi, burda bir sürü kurbanlar kesti o ara. Böyle yani biz bu olaylara şahit olduğça bu türbenin ne kadar mübarek bir yer olduğunu anlıyoruz.” Bu sözleriyle G-25, türbe hakkında duyulan veya anlatılan kerametlerden yola çıkarak türbe ziyaretinin İslam inancındaki yerini yorumlamaktadır.

Anadolu halkının sahip olduğu türbe algısı, Anadolu’yu yurt edinme sürecinde yaşanan dini ve kültürel değişim-dönüşümlerin bir uzantısı olduğu söylenebilir. Halkın zor günlerinde manevi destek aldığı yerler olan türbeler, toplum hayatında yaşanan önemli kırılma anlarında yeniden başlangıç için ihtiyaç duyulan iradenin ve birlik ruhunun şekillendiği merkezler konumundadır.

Görüşmeci G-14 (32 yaş, erkek, memur)'ün ifadeleri de bu yöndedir; *“...Ayrıca bu Allah dostlarının sayesinde toplum olarak bir olup bazı İslami değerlerimizi muhafaza edebildik, bundan dolayı ben sürekli ziyaret edilmesi gerektiğini düşünüyorum”* Bu açıdan bakıldığında türbelerin ve onların bağlı olduğu tasavvuf ekollerinin toplumun birliğine ve sürekliliğine ilişkin inancı sağlam tuttuğu,

güveni tazeleme açısından simgesel bir işlevi yerine getirdiği, kültürel kimliğin oluşumuna ve korunmasına da katkıda bulunduğu sonucuna varılabilir.

Bununla beraber türbe mekânlarının toplumsal hafızanın canlı tutulduğu ve devamının sağlandığı bu yerler olduğu da ziyaretçilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Öyle ki İslam inancı kapsamında yöneltilen soru cevaplanmakla beraber din, tarih ve kültürün üçgeninde bu duruma meşruiyet kazandırmak istedikleri görülmüştür. Ziyaretçilerin birçoğu ulusal kimlik bilincinin, kültürel sürekliliğin bu gibi mekânlarda perçinleneceğini vurgulamıştır. Yine söz konusu mekânların milletleşmeye, biz bilincinin oluşmasına, kültürel kimlik inşasına ve sosyal bütünleşmeye katkısının olacağını da birçok ziyaretçi belirtmiştir.

Netice itibarıyla ziyaretçiler türbe ziyaretlerini tapınma amacıyla yapmadıklarını, dolayısıyla İslam inancının esaslarına aykırı bir uygulama içine girmediklerini belirtmişlerdir. Yani şirk (Allah'a ortak koşma) içeren bir durum olmadığını bundan dolayı da yanlış bir şey yapmadıklarını aktarmışlardır. Ziyaretçilerin bir kısmı ise Veysel Karani Hazretlerinin Hz Peygamber tarafından sahabe olarak sayılmasını türbeyi ziyaret etmek için gerekçe olarak göstermişlerdir. Ayrıca şehit olmuş bir sahabenin kabrini ziyaret ettiklerini ve bu nedenle İslam ile çelişen bir durum olmadığını ifade etmişlerdir.

Bazı ziyaretçiler ise türbe ziyaretlerini kabir ziyareti gibi gördüklerini ve yaptıkları ziyaretlerin manevi hayatlarına çeki düzen verdiğini, gereksiz dünyalıklardan bu sayede koptuklarını söylemişlerdir. Bu durumun İslam'ı daha güzel yaşamalarını sağladığı için İslam'a aykırı bir uygulama olarak görmemektedirler.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geçmişten bugüne Anadolu toplumunun yaşam tarzı olarak süregelen türbe ziyaretlerini insanların nasıl gördüğü, bu yerlere nasıl bir kutsallık atfettikleri, türbede gösterilen inanç ve uygulamaların içerdiği anlamları ve temelinin nerelere dayandığı, dini duygu, düşünce ve inanışlarının ziyaret sebeplerine ne seviyede etki ettiği bu tez kapsamında anlaşılmaya çalışılmıştır.

Türklerin İslamiyet'ten önceki inançları ve bu inançlarının gereği olan bir takım uygulamalar İslam'ı kabullerinden sonra da zaman zaman kendini göstermiştir. Öyle ki İslamiyet'in gerektirdiği tüm dış etkilerden arınmış olan bir kitabi din ile bu dinin uygulamalarına bazı noktalarda önceki inanışlara ait uygulamaların eklenmesi ile Halk Dini olarak da ifade edilebilecek farklı bir durum ortaya çıkmıştır. Bu durum çalışmanın her aşamasında kendini göstermiştir.

Halk eski dinlerinden ve inançlarından bir derece sıyrılmış olsa dahi bu eski ritüeller İslam dininin bazı olgularına büründürülerek yaşatılmaya devam etmiştir. Toplumun her bilgiyi olduğu gibi dini bilgiyi de kendi gündelik pratiklerine "yorumlayarak" kullandığı görülmüştür. Konunun ehli olmayan insanların yorumu olarak kabul edilen halk dini, öğretiden çok büyü içerir, yasadan çok coşkuyu vurgular. Türbe ziyaretlerini yapan görüşmecilerin ziyaretlerine doğrudan bir kaynak gösterememeleri ancak sadece duygusal içerikli cevaplar vermeleri bu ifadeyi doğrulamaktadır. Bu şekilde ortaya çıkarılan halk dininin İslam'ın gerçek öğretilerinden uzaklaştığı görülmüştür.

Saha araştırması çalışmalarında türbeye gelen ziyaretçilerin ziyaret sırasındaki esas düşüncesi, dini kültürlerini ve geleneklerini sosyal hayatları ile birleştiren bir anlayışla kutsal olana ya da ziyaretçilerin ifadesi ile 'mübarek olan'a bir yakınlık sergilemektir. Yaşları, meslekleri, eğitim ve maddi durumları kısaca sosyal statüleri nasıl olursa olsun insanların türbe ziyaretlerine ilgi gösterdikleri araştırmanın nicel boyutunda anlaşılmıştır. Fakat ziyaretçilerin dini hayata hissi

anlamda yakınlıklarına göre bu mekânlara yükledikleri anlamların farklılık arz ettiği ise araştırmanın nitel boyutunda görülmüştür.

Araştırmanın nicel verilerinden anlaşılmıştır ki türbeyi ziyaret eden erkek ziyaretçiler fazla olmasına rağmen ziyaret esnasındaki uygulama ve pratikleri kadın ziyaretçilerin daha fazla içselleştirdikleri gözlemlenmiştir. Bu içselleştirmeyi yöneltilen nitel sorulara verdikleri cevaplardan anlamak mümkündür.

Eğitim düzeyi ile türbe ziyareti arasında düşünülenin aksine bir ilişki olduğu görülmüştür. Yani modern çağın eğitilmiş insanının türbe ziyaretine ilgi duymayacağı kanısını bu çalışmada karşılık bulmamıştır. Çünkü türbe ziyaretinde bulunan katılımcıların %36'sı lisans ve üstü eğitim almışken %32'si de lise mezunudur. Buradan anlaşılmaktadır ki dindarlığın bir göstergesi sayılabilecek türbe ziyareti pratiği ile eğitim seviyesi arasında beklenen bir ilişki olmadığı görülmektedir. Zira nitel bulgular da bu durumu desteklemektedir. Yani katılımcıların bir çoğunun türbe ziyaretini rahatlama, ruhsal ve manevi doyum olarak ifade etmeleri veya bu mekanda sıkıntılarını bir aracı vasıtasıyla Yaratıcıya dile getirdiklerini belirttikleri şeklindeki ifadeleri bu çıkarımı desteklemektedir.

Türbe ziyareti, ziyaretçilerine toplu ibadet edebilme fırsatını da vermektedir. Mayıs ayında Veysel Karani Türbesinde yapılan toplu uygulama ve ibadetlere katılımın yüksek olduğunu katılımcıların açıklamalarından anlamak mümkündür. Aslında halk, bu şekilde ibadet etmekten mutluluk duymaktadır. Hatta katılımcılar, toplu şekilde dua ettiklerinde dualarının kabul olacağına dair güçlü bir inanç beslediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu ziyaretlerini yapma nedenlerinin bir takım sıkıntılarını çare arama yönünde olduğu görülmesine rağmen doğrudan ziyaret nedeni kendilerine sorulduğunda “Allah rızası için” yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Coğrafi konumundan dolayı birbirinden farklı kültür ve dinleri bir arada bulduran Siirt yöresi ve Veysel Karani Hazretleri türbesi ziyaretçi yönünden de civardaki diğer türbelere oranla oldukça zengindir. Bu durumun türbenin güzergâh üzerinde bulunmasından kaynaklandığı gözlemlenmiştir.

Ayrıca bu çalışma sadece Veysel Karani Hazretleri türbesi ile sınırlı olduğu için elde edilen bulguların bütün türbelere göre genellenip yorumlanması oldukça güçtür. Çünkü her türbeye ait inanç ve dini davranışlar, o türbede yatan kişiye özel birtakım hikâyelere göre farklılık arz eder. Ancak yine de, araştırılan türbe değişse de toplumun ziyaret sırasındaki bazı uygulamalar zaman zaman benzerlik göstermektedir. Zira farklılıklar, türbenin geçmişten bugüne varlığını devam ettirmek için dayandığı temeller dikkate alındığında kendini gösterir. İşte bundan dolayı bu çalışma, Veysel Karani Hazretleri türbesinin ziyaretçi profilini tanımlamaya çalışmış ve bu türbeye yapılan ziyaretlerin altında yatan nedenleri araştırmıştır.

Tüm bunların yanında insanların dini duygu, düşünce ve inanışlarının türbe ziyaretine yönlendirmelerinde ciddi bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca türbede yatan zatın manevi karakter olarak oldukça üst seviyelerde olduğunu düşünme ve bu düşünceden hareketle gösterilen saygı ve hürmet de ziyaretçilerin nasıl bir ambiyans içinde olduklarını göstermiştir.

Ayrıca ziyaretçilerin, Veysel Karani Hazretleri hakkında menkıbe anlatımlarında dahi, onu sadece dini ve tarihî bir kişilik olarak benimsemedikleri bunun yanı sıra ona özgü olan yaşamında her daim var olan peygamber aşkını, emirlere itaati, görev bilinci ile birliktelik ruhunu da kutsal kabul ettikleri yapılan mülakatlar neticesinde görülmüştür.

Çalışma, konu ile ilgili literatür taraması ve sonrasında saha çalışması ile türbe ziyaretine gelen insanlara ziyaretle ilgili soruların yöneltilmesinden oluşmuştur. Bu mekânda oluşan anlatı ve pratikler kaynak kişilerden öğrenilmiş; bu ender bilgiler katılımcıların hissiyatlarına da tanıklık etmiştir. Katılımcıların manevi içtenlik ve güçlü inançla harmanladıkları ziyaret ritüeli, yöre halkının bu içtenliklerinin yaşamlarına ne kadar etki ettiğini göstermektedir. Böylece Veysel Karani Hazretleri türbesinin yöre halkı için nasıl bir anlam ifade ettiği anlaşılmasına çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Ana Kaynaklar

Ahmed b. Hanbel, (2013), *el-Musned*, III, (Çev: Z. Yıldız, H. Yıldız, H. Yıldız), İstanbul: Ocak Yayıncılık.

El-Hâkim, (1990), *el-Mustedrekale's-Sahihayn*, III. (Tahkik: Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut:el-Kütubi'l-İlmiyye,

El-Muttakî, Ali B., (1993), *Kenzu'l-ummâl*, XIV, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut.

Es-Sıddîkî, *Defîlu'l-Fâlihîn li TurukiRiyâdi's-Sâlihîn*, IV, Beyrut: Dâru'l-Fikr.

İbn Asâkir, (1987), *Târîhu Dimeşk*, IX, Beyrut:

İbn Hacer el-Askalani, (2008), *El-İsâbe Seçkin Sahabeler*, I, İstanbul: Sağlam Yayınları.

İbn Manzûr, (2009), *Lisânu'l-Arab*, VI, (İkinci baskı), (Haz: Amir Ahmed Haydar, İbrahim Şemseddin), Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

İbn Sa'd, (2014), *Kitabü't-Tabakati'l-Kebir Tabakat*, VI, İstanbul: Siyer Yayınları.

İbnu'l-Cevzî, (2006), *Sıfatu's-safve (Resulullahs.a.v.'in Ashabının ve Belde Belde Allah Dostlarının Hayatı ve Faziletleri)*, III, (Derleyen: Abdülvehhab Öztürk), İstanbul: Kahraman Yayınları.

İmam İbn Ebi Şeybe, (2016), *Kitabu'l-Edeb: Hadislerle İslam Ahlakı*, İstanbul: Beka Yayınları.

İmam Zehebi, (2016), *Müminin Silahı Dua*, (Çev: Ersan Urcan), İstanbul: Siyer Yayınları.

Muslim, es-Sahîh, (1992), *Fadâilu's-sahâbe*, 11, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Nasır-ı Husrev, (1994), *Sefername*, (Çev: Abdülvehhab Tarzi), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Araştırma Eserler

Acıpayamlı, O., (1978), *Halkbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Arslan, M., (2004), *Türk Popüler Dindarlığı*, İstanbul: Dem Yayınları.

- Arslantürk, Z.,(1998), *Kutsalın Dönüşü Yeni Toplum Arayışları*, İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Atay, T., (2004), *Din Hayattan Çıkar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayas, M. R.,(2008), *Türkiye’de İlk Tarikat Zümreleşmeleri (Din Sosyolojisi Açısından Bir Çalışma)*,İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aydın, M., M. Aydın, G. Atasagun, M. Aras, N. Öztürk, S. Baybal, (2006), *Konya Merkezdeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi Açısından Değerlendirilmesi*, Konya: Yeni Zamanlar Dağıtım.
- Aydoğmuş, G., (2009), *Harput Kültüründe Din Âlimleri*, İstanbul: Manas Yayınları, İstanbul.
- Aytürk, N., Altan, B.,(1990), *Türkiye’de Dini Ziyaret Yerleri*, Ankara: Altın kalem Yayınları.
- Bayrak, M. O., (2002),*Türbeler Sözlüğü*, İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Bilgiseven, A. K., (1985), *Din Sosyolojisi*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Boran, A., (2009), *Baykan’daki Osmanlı Dönemi Eserleri*, Ankara: Siirt Valiliği.
- Bursalı, M. N., (2009), *Yemen İllerinde Veysel Karanî*, İstanbul: Ailem Yayınları.
- Candan, A., (2014), *Bid’at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi*, İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Cilasun, R., (1984), *Yemen İllerinde Hz. Veysel Karanî*, İstanbul: Çile Yayınları.
- Çakan, İ. L., (2003), *Hurafeler ve Batıl İnanışlar*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Çelik, C. E., (2007), “*Veysel Karanî Hazretleri*”, Uluslararası Siirt Sempozyumu, İzmir: Birleşik Matbaa.
- Çobanoğlu, Ö., (2003), *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dönmezer, S., (1984), *Sosyoloji*, Ankara: Beta Basım Yayım.
- Erdil, K., (1997), *Yaşayan Hurafeler*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Günay, M., (2002), *Hurafeler ve Batıl İnanışlar*, İstanbul: Sevgi Yayınları.
- Günay, Ü., Güngör, H., Taştan, V., Sayım, H., (2001), *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilim Araştırması (Kayseri Örneği)*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Günay, Ü., (2001), *Din Sosyolojisi*, (Dördüncü baskı), İstanbul: İnsan Yayınları.

- Günay, Ü., Güngör, H., (2007), *Türklerin Dini Tarihi*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Günay, Ü., Güngör, H., Taştan, A., (2015), *Kutsallık ve Ziyaret Fenomeni Disiplinler Arası Bir Yaklaşım*, Antalya: Otorite Yayınları.
- Gündüz, Ş., (2005), *Anadolu'da Paganizm*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Hökelekli, H., (2013), *Din Psikolojisine Giriş*, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kalafat, Y., (2010), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Köktaş, M. E., (1993), *Türkiye'de Dini Hayat*, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Köse, A. Ayten, A., (2010), *Türbeler Popüler Dindarlığın Durakları*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köse, A., (20029), *Sekülerizm Sorguluyor*, İstanbul: Ufuk Yayınları.
- Köse, A., (2014), *21. Yüzyılda Dinin Geleceği, Kutsalın Dönüşü*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köse, A., Ayten, A., (2013), *Din Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kurktan, A., (1978), *Sosyal İlimler Metodolojisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ocak, A. Y (1992), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y., (1983), *Bektaşî Menkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Ocak, A. Y., (1984), *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Ocak, A. Y., (1989), *Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih Folklor İlişkisinden Bir Kesit)*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Örnek, S. V., (1973), *Budunbilim Terimler Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tarhan, N., (2010), *Toplum Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tarhan, N., (2012), *İnanç Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tekin, T., (2008), *Orhon Yazıtları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları,
- Tanyu, H., (1967), "Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

- Şentürk, H., (2013), *Din Psikolojisine Giriş*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tekin, M., (2012), *Ziyaret Fenomeni Çerçevesinde Dua ve Sosyal Sorunlar*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Temiz, A. E., (2004), *Hazreti Veysel Karanî*, İstanbul: Sevgi Yayınları.
- Tertip Heyeti, (2004), *Doğu Anadolu (Kuzey-Güney) Evliyalari*, İstanbul: Türkiye Gazetesi Yayınları.
- Ülgener, S. F., (2006), *Zihniyet ve Din*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Ülgener, S. F., (1981), *Dünü ve Bugünü İle Zihniyet ve Din*, İstanbul: Der Yayınları.
- Varlı, M., (2014), *Bid'at Hurafe ve Batıl İnançlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Çeviri Eserler

- Durkheim, E., (2006), *Toplumsal İş Bölümü*, (Çev: Özer Özenkaya), Ankara: Cem Yayınevi.
- Durkheim, E., (2009), *Dini Hayatın İlk Şekilleri*, (Çev: İzzet Er), Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Eliade, M., (1992), *İmgeler Simgeler*, (Çev: M. A. Kılıçbay), Ankara: Gece Yayınları.
- Eliade, M., (1991), *Kutsal ve Dindışı*, (Çev: M. A. Kılıçbay), Ankara: Gece Yayınları.
- Tokarev, S. A., (2006), *Dünya Halklarının Dinler Tarihi*, (Çev: Rauf Aksungur), İstanbul: Ozan Yayıncılık.

Makaleler

- Araz, R., (1996), "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sufiliği ile Yatır ve Türbelerin Çevresinde Yaşayan Eski Türk İnanışları", *Erdem Dergisi*, 8, 24.
- Atasagun, G., (2006), "Ziyaret Fenomeni", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(21), Konya, 33-60.
- Ayhan, İ., Yarar, F., (2005) "Batıl İnançların Psikolojisi", *Pivolka Dergisi*, Cilt 4, Sayı 17, Ankara.

- Gökbel, A., (1999), “Kangal Yöresinde Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanç ve Uygulamalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (3), 163-189.
- Gökbel, A., (2000), “Şarkışla Yöresinde Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanç ve Uygulamalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (1), 1-16.
- Efendioğlu, M.,(1993), “Muhadramûn”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, 30, İstanbul: Diyanet Yayınları.
- Güç, A., (2000), “Kur’ân’da Kutsallık Anlayışı”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 207-216.
- Günay, Ü., (2003), “Türk Halk Dininin Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (15), 5-36.
- Güngör, H., (2004), “Türklerde Kutsal Mekân Anlayışı (Kayseri Örneği)”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı 43, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 38-44,
- Kandemir, M. Y., (1986), “Ziyaret”, *İslâm Ansiklopedisi*, XIII, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 496-498.
- Keskin, M., (2004-b), “Din ve Toplum İlişkileri Üzerine Bir Genelleme”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2),7-21.
- Keskin, M., (2004-a), “Gelenek ve Modernlik İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Ziyaret Olgusunda Sosyolojik Bir Bakış (Keçeci Baba Örneği)”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 6(18), 89-101.
- Okumuş, E., (2006), “Mevlana’da Sosyolojik Okuma”, *Kamu Hukuku Arşivi Dergisi*, Yıl 9(2), 1-14.
- Oymak, İ., (2002), “Gelibolu Yöresinde Ziyaret Fenomeni”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 5(14), Ankara: 131–148.
- Oymak, İ., (1996), “Malatya ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Üzerine Bir Araştırma”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, 287-300, Elazığ: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları.
- Oymak, İ., (2000), “Akçadağ ve Çevresinde Kutsal Mekân Anlayışı”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, Elazığ, 443-465.
- Ölmez, F. N., Gökmen, Ş., (2005), “Isparta İl Merkezinde Bulunan Türbeler”, *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, Isparta,1-33.

- Özdemir, M. (2010). “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1),1-21.
- Sinanoğlu, A. F., (2008, Temmuz-Aralık), “Toplumsal Değişim ve Din”, *Hikmet Yurdu Dergisi*, Sayı: 2, 17-24.
- Tekin, H. (2006). “Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme”, *Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Türktaş, M., (1997), “Alanya ve Köylerindeki Türbe Yatır ve Adak Yerleri (II)”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 3,1-6.
- Ülken, H. Z., (1971), “ Anadolu Örf ve Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17(1), Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1-28.
- Ünal, K., (2016, Ağustos), “Popüler Dinin Düşünüş Biçimi Üzerindeki Etkisi”, *Üniversite ve Toplum- Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 7(1), 1-24.
- Yahya, M. K., (1999), “Turhal, Yeşilyurt ve Sulusaray İlçelerindeki Halk Dindarlığının Bir Boyutunu Oluşturan Ziyaret, İnanç ve Uygulamaları”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), Elazığ: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 186-201.
- Yılmaz, Ö., (2008), “Toplumun Birlik ve Beraberliğine Katkı Sağlayan Bazı Sufi Deneyimler (Kesrette Vahdet)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 349-376.

Kongre ve Sempozyum Bildirileri

- Artun, E., (2002, 23-28 Eylül), “*Adana’da İnanç Merkezleri ve Buralara Bağlı Kültür Değerleri*”, Tarsus Uluslararası İnanç Merkezleri Kongresinde Sunuldu, Mersin.
- Cılacı, O., (1999, 18-20 Aralık 1998), “*Türbe Ziyaretlerinde Görülen Hurafeler ve Çözümleri*” Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul: Mezarlıklar Vakfı Yayınları.
- Çağınlar, Z., (2005,18-20 Eylül 2003), “*Kastamonu Halk Kültürü İçinde Yatır-Ziyaret İnanç ve Bu İnanç Çerçevesinde Şeyh Şaban-ı Veli Etrafında Oluşturulan Efsaneler*”, İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınevi.
- Çam, N., (1999, 18-20 Aralık 1998), *Türk Mezar ve Türbelerinin Özellikleri ile İlgili Bazı Düşünceler*, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul: Mezarlıklar Vakfı Yayınları.

- Güç, A., (1996), “*Dinlerde Kutsal ve Kutsallık Anlayışı*”, Dinler Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği.
- Günay, N., (1998), “*Isparta’ da ki Halk İnanışlarında Eski Kültürlerin İzleri*”, Isparta’nın Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu II, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Kalafat, Y., (1999, 18-20 Aralık 1998), “*Anadolu ve Yakın Çevresi Türk Halk İnançlarında Ölüm veya Halk İnanışlarına Göre Yatır Ziyareti*”, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul: Mezarlıklar Vakfı Yayınları.
- Köksel, B., (2009, 6-9 Kasım 2008), “*Karaca Ahmed Türbesi ve Çevresiyle İlgili Menkıbeler ve Halk İnanışları*”, Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VI, İstanbul: Üsküdar Belediyesi.
- Peker, H., (1999, 18-20 Aralık 1998), “*Türbe Ziyaretlerinin Psiko- Sosyal Nedenleri*”, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul: Mezarlıklar Vakfı Yayınları.

Tezler

- Polat, F., (2002), *Sosyal Değişme ve Din İlişkisi*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yavuz, E., (2005), *Harput Halk Kültüründe Ziyaret ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, Elazığ.
- Yılmaztürk, F. B., (2003), *Mircea Eliade’nin Kutsal Anlayışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara .

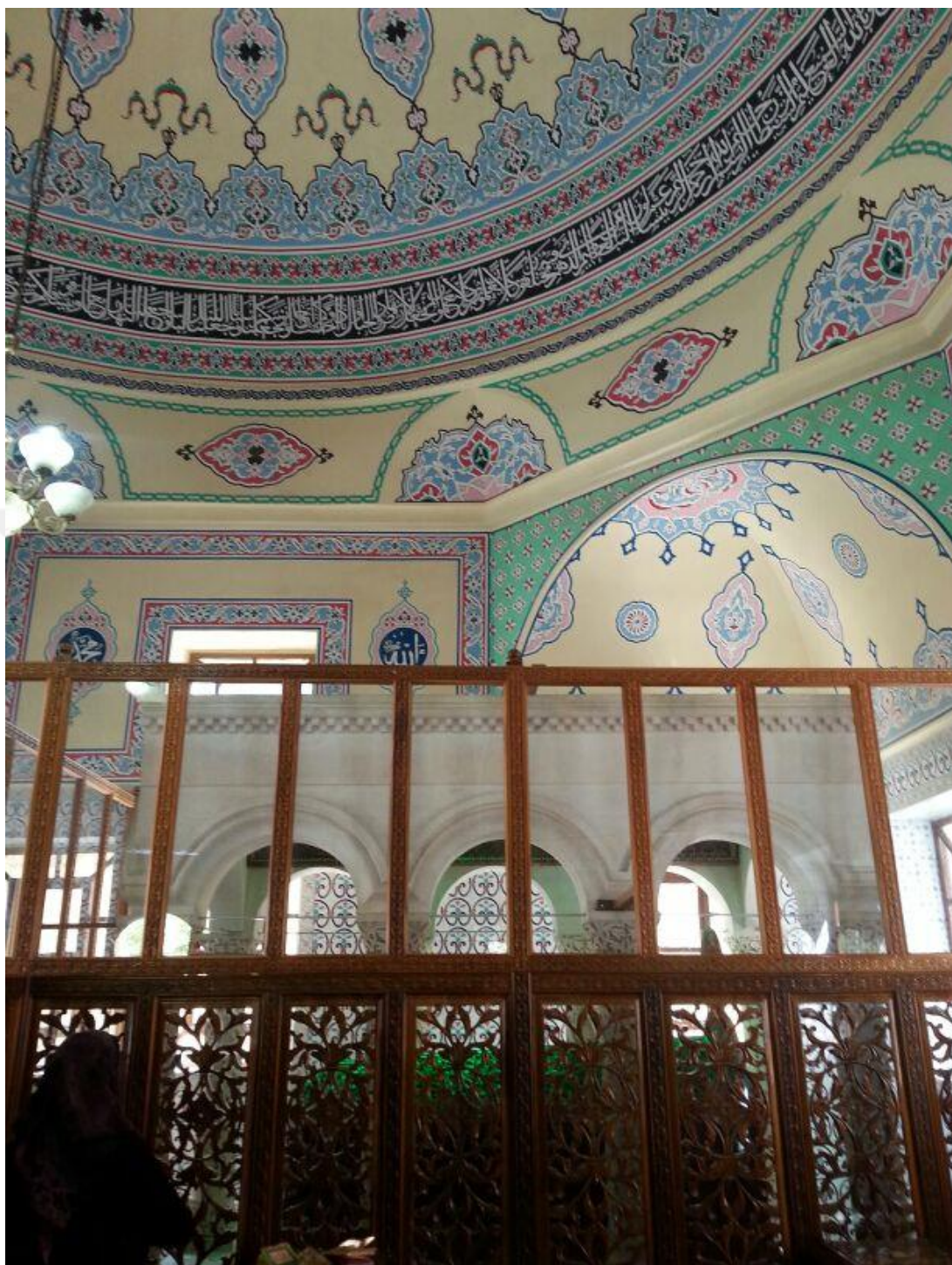
İnternet Sayfaları

- Www.baykan.gov.tr (15.12.2017).
- Www.<http://van-haber.blogspot.com.tr/2013/10/halk-inanslar.html>.
- Www.siirt.gov.tr. (13.12.2011).
- Www.siirt.gov.tr. (13.12.2017).
- Www.siirtmuftulugu.gov.tr. (10.12.2017).
- Www.siirtmuftulugu.gov.tr.(10.12.2017).
- Www.siiyad.com/siirt. (15.12.2017).

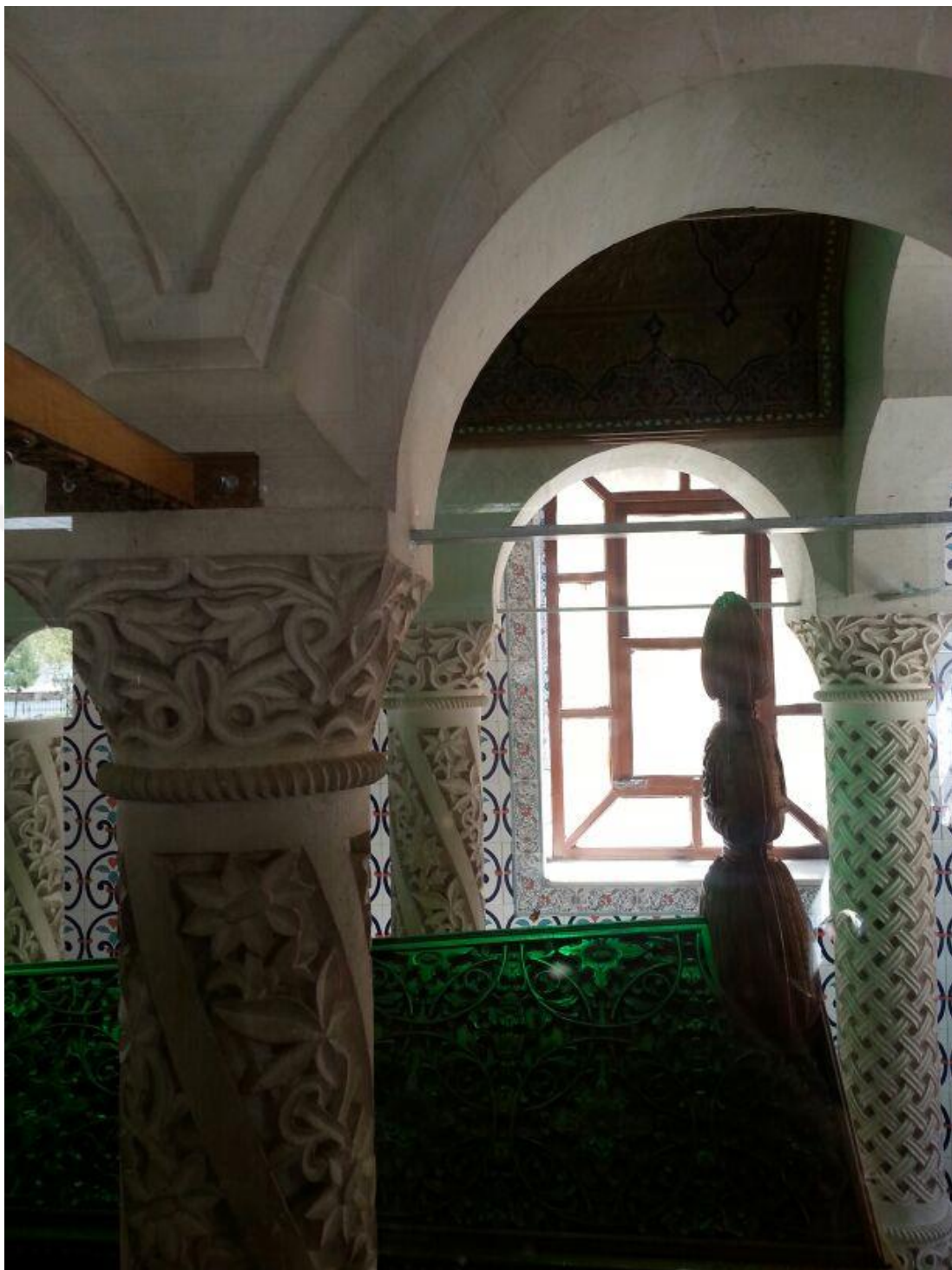
FOTOĞRAFLAR

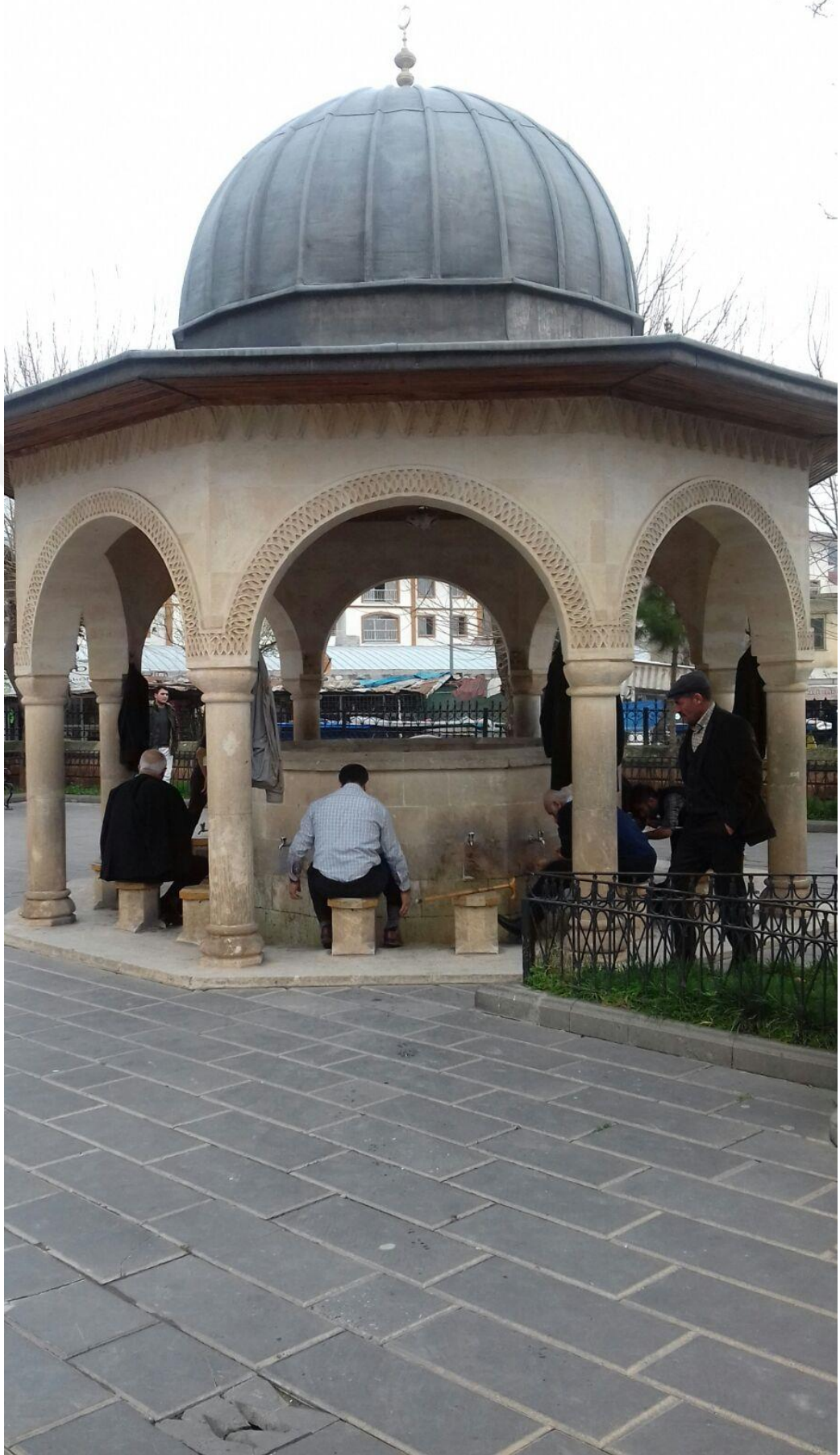

EKLER

Ek-1. Mülakat Formu

Bu mülakat çalışması “**Din Sosyolojisi Açısından Türbe Ziyaretlerinin Anlamı Üzerine Bir Araştırma: Veysel Karani Türbesi Örneği**” adlı yüksek lisans tez çalışmam kapsamında yapılmaktadır. Mülakat sorularına vereceğiniz cevaplar sadece tez için değerlendirilecektir. Göstereceğini ilgi ve vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkür ederiz.

S.1. Cinsiyetiniz?

- a) Kadın b) Erkek

S.2. Doğum Tarihiniz?

- a) 18-25 b) 26-35 c) 36-45 d) 46-55
e) 56-65 f) 66 ve üzeri

S.3. Doğum Yeriniz?

- a) Köy b) İlçe Merkezi c) İl Merkezi d) Büyükşehir e) Yurtdışı

S.4. Medeni Durumunuz?

- a) Evli b) Bekâr c) Eşi Ölmüş d) Boşanmış e) Ayrı yaşıyor

S.5. Eğitim Durumunuz?

- a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlköğretim mezunu
d) Ortaokul mezunu e) Lise mezunu f) Üniversite mezunu
g) Y. Lisans mezunu h) Doktora mezunu

S.6. Mesleğiniz?

- a) İşçi b) Memur (üst düzeyde/ yönetici)
c) Memur (orta düzeyde) d) Esnaf-Zanaatkâr
e) Emekli f) Çiftçi g) Öğrenci
g) Öğretmen-Öğretim Üyesi h) Sanayici, Büyük Tücc
ı) İşsiz / Çalışmıyor i) Serbest Meslek (Dr. Av. Müh. vb)
j) Ev Hanım k) Diğer

S.7. Aylık Ortalama Geliriniz?

a) 0 - 1 TL	b) 0 -1500 TL
c) 1501 - 2500 TL	d) 2501 - 3500 TL
e) 3501 - 4000 TL	f) 4001 - 4500 TL
g) 4501 - 5000 TL	h) 5001 - 5500 TL
ı) 5501 - 6000 TL	i) 6001 - 6500 TL
k) 6501 ve üzeri	

S.8.Aile Yapınız?

a) Geleneksel Aile (Köy/Kırsal Aile)	b) Modern Aile (Çekirdek/Kent
c) Gecekondu Ailesi (Karma Aile)	

S.9. Dini Açından Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?

a) Çok dindar biri	b) Dindar biri	c) Biraz dindar biri
d) Dindar olmayan biri	e) Diğer	

S.10. Namaz kılmayla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisine katılırsınız?

- a) Beş vakit namazları kılarım
- b) Beş vakit ve sünnet namazları kılarım
- c) Ara sıra namaz kılarım
- d) Sadece Cuma namazını kılarım
- e) Hiç namaz kılmam

S.11. Oruç tutmayla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisine katılırsınız?

a) Oruçlarımı tutarım	b) Bazen oruç tutarım
c) Oruç tutmam	d) Diğer

Nitel Sorular-

S1. Kültürümüzde önemli bir yer tutan “türbe ziyaretleri” hakkında ne düşünüyorsunuz?

S2. Türbeleri sık sık ziyaret eder misiniz? Neden?

S.3. Veysel Karani hazretleri hakkında ne biliyorsunuz ve kendisi hakkında kimden/nerden bilgi aldınız?

S.4. Veysel karani hazretleri türbesini ne sıklıkla ziyaret edersiniz?

S5. Veysel Karani hazretleri türbesini ziyaret etmenizin temel nedeni nedir?

S6. Veysel Karani hazretlerinin türbesini ziyaret ederken neler hissediyorsunuz?

S7. Veysel Karani hazretleri türbesinde yaptığınız dua ile tek başınıza yaptığınız dua arasında nasıl bir fark olduğunu düşünüyorsunuz?

S.8. Veysel Karani hazretleri türbesini ziyaret ederken ne tür dini ibadetler yapıyorsunuz?

S.9. Veysel Karani hazretleri türbesini ziyaret etmeyi yakınlarınıza, dostlarınıza tavsiye eder misiniz? Neden?

S.10. Genelde türbelerin özelde de Veysel Karani hazretlerinin türbesini ziyaret etmenin İslam inancı açısından doğru buluyor musunuz? Neden?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :KİMYA Zeynep
Uyruğu :TC
Doğum Tarihi ve Yeri :01/12/1990-VAN
Telefon :0 546 450 93 26
Faks :.....
E-mail :zynpkmy@outlook.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	--	--
Yüksek Lisans	
Lisans	Sosyoloji	06.07.2013

Yabancı Dil

56,25